

KÄSITYÖTÄ, KOTITEOLLISUUTTA JA SOSIAALIHUOLTOA

Työtupa Aunuksessa 1941–1944

Anna Laitinen

Käsityötieteen pro gradu -tutkielma

Käsityönopettajan koulutus

Opettajankoulutuslaitos

Helsingin yliopisto

Elokuu 2010

Ohjaaja Ritva Koskennurmi-Sivonen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttätymistieteellinen tiedekunta		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Anna Laitinen			
Työn nimi - Arbetets titel - Title Käsityötä, kotiteollisuutta ja sosiaalihuoltoa – Työtupa Aunuksessa 1941–1944			
Oppiaine - Läroämne - Subject käsityötiede			
Työn laji ja ohjaaja(t) - Arbetets art och handledare - Level and instructor Pro gradu -tutkielma, Ritva Koskennurmi-Sivonen		Aika - Datum - Month and year Elokuu 2010	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 104 + 11
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Jatkosodan seurauksena Suomi miehitti Itä-Karjalan syksyllä 1941. Miehitettyyn Itä-Karjalaan perustettiin sotilashallinto, jonka tehtävänä oli huolehtia myös paikallisen väestön sosiaalihuollosta. Väestön vaatetus- ja jalkinepulaa helpottamaan perustettiin Itä-Karjalaan työtupia. Lisäksi katsottiin tarpeelliseksi kerätä itäkarjalaisista käsityötä, joita löytyi miehityksestä kylistä. Aunuksen työtuvan toiminta alkoi lokakuussa 1941 ja se toimi Aunuksessa kesäkuun 1944 evakuoimiskäskyyn saakka.</p> <p>Tämän mikrohistoriallisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Aunuksen työtuvan toimintaa jatkosodan aikana. Millaista toimintaa siellä oli, kenelle työtupa oli tarkoitettu. Lisäksi tutkin työtuvalla valmistettuja käsitöitä ja selvitän käsityön merkityksiä miehityksen aikana. Mikrohistoriallisella tutkimusotteella pystyn tarkastelemaan Aunuksen työtupaa tarkemmin, ja näin tutkia erityisesti käsityön merkityksiä jatkosodan aikana.</p> <p>Tutkielman aineisto koostuu haastattelusta, esineaineistosta sekä arkisto- ja muista kirjallisista lähteistä. Tutkielmaa varten haastattelin keväällä 2010 työtuvassa vuosina 1942–1944 johtajana toiminutta Talvikki Lausala. Esineaineiston keräsin Virkki Käsityömuuseon Aunuksen kokoelmasta, jonka Tyyne-Kerttu Virkki on kerännyt työskennellessään työtupa- ja kotiteollisuustarkastajana Aunuksessa vuosina 1941–1944. Tältä ajalta on myös Tyyne-Kerttu Virkki Säätiön arkistossa kirjallista aineistoa. Lisäksi keräsin arkistomateriaalia Kansallisarkistosta, jossa säilytetään sotavuosien 1939–1945 asiakirjoja.</p> <p>Työtuvalla tuli työskentelemään itäkarjalaisia naisia ja nuoria tyttöjä, jotka eivät pystyneet tekemään muuta työtä. Lisäksi työtupa jakoi kotityötä niille, jotka eivät päässeet työskentelemään kodin ulkopuolelle. Työtuvan toimintaa piti pääasiassa yllä kolme suomalaista naista, Tyyne-Kerttu Virkki, Talvikki Lausala ja Sofi Nyrkkö. Työtuvalla toimi ompelimo ja varuskorjaamo, jossa valmistettiin tilaustyönä uusia vaatteita ja korjattiin sotilaiden vaatteita. Lisäksi työtuvalla järjestettiin kursseja, joilla valmistettiin esimerkiksi tallukoita ja revinnäisiä. Työtuvan yhteyteen perustettiin myös käsityömuuseo, joka koostui Tyyne-Kerttu Virkin keräämistä itäkarjalaisista käsitöistä. Työtuvalla valmistettiin käsitöitä myös myyntiin omaan myymälään. Lisäksi käsitöitä vietin myyntiin myös Suomeen.</p>			
Avainsanat - Nyckelord - Keywords Itä-Karjala, jatkosota, karjalaisuus, käsityöperinne, työtupa			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston käyttätymistieteellisen tiedekunnan kirjasto			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Faculty of Behavioural Sciences	Laitos - Institution - Department Department of Teacher Education	
Tekijä - Författare - Author Anna Laitinen		
Työn nimi - Arbetets titel - Title Käsityötä, kotiteollisuutta ja sosiaalihuoltoa – Työtupa Aunuksessa 1941–1944		
Oppiaine - Läroämne - Subject Craft Science, Textiles teacher education		
Työn laji ja ohjaaja(t) - Arbetets art och handledare - Level and instructor Master's thesis, Ritva Koskennurmi-Sivonen	Aika - Datum - Month and year August 2010	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 104 + 11
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>When Finland occupied East Karelian territories in Soviet Union during The Continuation War (1941–1944) Finnish people had also to take care of the inhabitants of the occupied East Karelia. For example there was a lack of clothes and shoes during the wartime. In order to facilitate clothing situation and to provide more opportunities to work for women, Finnish people founded some workshops in East Karelia. Workshops also helped to collect East Karelian craft products. One of the workshops was founded in the city of Olonets in October 1941 and it was in operation until June 1944. This workshop is the subject of this thesis.</p> <p>The aim of this thesis is to find out with the microhistorical approach what kind of functions the workshop of Olonets had during The Continuation War and who worked in the workshop. In this thesis I also examine women's crafts in the Olonets workshop and their meaning during the wartime.</p> <p>I collected the material of this thesis from different places. In February 2010 I interviewed Talvikki Lausala, the leader of the Olonets workshop, who worked in the Olonets from May 1942 to June 1944. From the Virkki Käsityö museo I looked for objects which have been made in the workshop of Olonets. Tyne-Kerttu Virkki collected crafts from the East Karelia when she was working in the area and in the workshop from 1941 to 1944. Archive material I found from the Finnish National archive and from the archive of the Tyne-Kerttu Virkki -Foundation.</p> <p>East Karelian women and girls who were not able to do anything else came to work in the Olonets workshop. If women could not go to work outside of home, they had an option to do the same crafts at home. There were three Finnish women, Tyne-Kerttu Virkki, Talvikki Lausala and Sofi Nyrkkö, who worked and led in the workshop of Olonets. In addition to the workshop, there was a dress maker's atelier in which clothes were made to order and soldiers' uniforms were repaired, a small museum and a shop to sell products of the workshop. Craft products were also exported to Finland. Courses were organized in which Finnish women taught East Karelian crafts.</p>		
Avainsanat - Nyckelord - Keywords East Karelia, Continuation War, Karelian, crafts, workshop		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited University of Helsinki, Library of Behavioural Sciences		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Aikaisempi tutkimus miehitetystä Itä-Karjalasta ja karjalaisista käsitöistä.....	3
1.2	Tutkimustehtävä.....	4
1.3	Tutkielman rakenne	5
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	6
2.1	Historiantutkimus ja mikrohistoria	6
2.2	Historiantutkimuksen lähteet	9
2.3	Haastattelun toteuttaminen ja analyysi	11
2.4	Esineaineisto ja sen analysointi	13
2.5	Kirjalliset lähteet ja niiden analyysi.....	16
3	SUOMALAISET JA ITÄ-KARJALA	19
3.1	Suomen suhteet Itä-Karjalaan ennen jatkosotaa	19
3.2	Jatkosota.....	20
3.3	Miehitetyn Itä-Karjalan alue ja väestö.....	23
4	SUOMALAISTEN TOIMINTA ITÄ-KARJALASSA JATKOSODAN AIKAAN... ..	25
4.1	Itä-Karjalan sotilashallintoesikunta	25
4.2	Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan alaista toimintaa Itä-Karjalassa.....	27
4.3	Kotiteollisuus- ja työtupatoiminta Itä-Karjalassa	30
5	AUNUKSEN TYÖTUPA JA SIELLÄ TYÖSKENNELLEET IHMISET	34
5.1	Aunuksen työtuvan suomalaiset	34
5.2	Itäkarjalaiset työskentelemässä työtuvalla.....	36
5.3	Aunuksen työtuvan tilat ja tarvikkeet	39
6	ITÄ-KARJALAISET KÄSITYÖTEKNIIKAT AUNUKSEN TYÖTUVALLA	42
6.1	Itäkarjalainen käsityöperinne	42
6.2	Aunuksen työtuvalla suunniteltuja ja valmistettuja tekstiilejä.....	46

6.2.1	Luotoksittainompelu eli nurjaton etupistokirjonta	48
6.2.2	Ketjuvirkkaukirjonta	49
6.2.3	Revinnäistyöt	53
6.2.4	Kudonta	56
6.3	Olki- ja haapalastutyöt Aunuksen työtuvalla	58
6.3.1	Olkipalmikon valmistaminen	58
6.3.2	Punomalla valmistetut olkityöt	61
6.3.3	Ompelemalla valmistettuja olkitöitä	62
6.3.4	Lastutyöt	66
7	AUNUKSEN TYÖTUVAN TOIMINTA	69
7.1	Tallukkatyötä Aunuksen työtuvalla	69
7.2	Työtuvan ompelimo ja varuskorjaamo	73
7.3	Käsityökurssit	77
7.3.1	Kurssien suunnittelu ja toteutuminen Aunuksen työtuvalla	77
7.3.2	Keväällä 1943 nuorille tytöille järjestetty käsityökurssi	80
7.4	Käsityömuseo, myymälä ja muu toiminta Aunuksen työtuvalla	82
7.4.1	Itäkarjalaisten käsitöiden keruu ja museotoiminta	82
7.4.2	Myymälä	85
7.4.3	Muotia Aunuksesta	87
7.5	Aunuksen työtuvan evakuoiminen	89
8	POHDINTA	91
8.1	Aunuksen työtuvan toiminnan monet päämäärät ja tarkoitukset	91
8.2	Tutkielman arviointia	94
	LÄHTEET	98
	LIITTEET	105

1 JOHDANTO

Jatkosodan (1941–1944) aikana miehitetyn Itä-Karjalan kulttuurin tallentaminen ja tutkiminen olivat monille suomalaisille tärkeitä tehtäviä. Suomalaiset keräsivät Itä-Karjalassa tuona aikana sekä suullista aineistoa että konkreettisia esineitä tarkoituksenaan osoittaa miehitetyn Itä-Karjalan kuulumisen Suomelle.¹ Myös käsityöt kuuluivat tähän tallennettuun itäkarjalaiseen kulttuuriin.

Karjalainen kulttuuri ja suomalaisten toiminta miehitysajan Itä-Karjalassa on yhä ihmisiä kiinnostava asia. Näistä esimerkkeinä ovat vuonna 2008 Kulttuurien museossa esillä ollut *Rajantakaista Karjalaa* -näyttely ja Kansallismuseossa syksyllä 2009 esillä ollut *Ihmiset, ikonit ja sota* -näyttely ikoneista, joita evakuoitiin ja tuotiin muistoksi talvi- ja jatkosodan aikana Karjalasta ja Itä-Karjalasta Suomeen. Kulttuurien museon *Rajantakaista Karjalaa* -näyttelyssä, tuotiin esille erityisesti rajantakaisen Karjalan käsityöperinnettä. Näyttelyn yhteydessä pidettiin myös seminaari, jossa puhui Aunuksessa miehityksenaikana työtuvasa työskennellyt Talvikki Lausala. Talvikki Lausala oli valmistunut kotiteollisuusopettajaksi Wetterhoffilta vuonna 1940 ja työskennellyt opettajana kansanopistossa ennen siirtymistään Aunuksen työtuvan johtajaksi. Tekstiilitaiteilijaksi Lausala opiskeli sodan jälkeen 1946–1949 Taideteollisuuskeskuskoulussa.² Tekstiilitaiteilija Talvikki Lausala on tässä tutkielmassa keskeisenä informanttina.

Kerättyjen ikonien lisäksi karjalaiset käsityöt olivat monen suomalaisen mielessä Itä-Karjalassa myös jo ennen jatkosotaa. Itä-Karjalassa kerättiin pukuja sekä muita tekstiilejä, sillä karjalaista käsityöperinnettä ja taitoa tehdä karjalaisia käsitöitä haluttiin säilyttää.³ Jatkosodan aikana karjalaisen käsityöperinteen keräämisen lisäksi käsitöitä ryhdyttiin valmistamaan Itä-Karjalassa myös työtuvisa. Suomessa työtupien historia alkaa jo 1900-luvun alusta, jolloin ensimmäisiä työtupia perustettiin Suomeen. Niillä pyrittiin työllistämään eri puolilla Suomea työttömiksi joutuneita naisia ja huolehtimaan heidän toimeentulostaan. Työtupien tarkoituksena oli työllistää työkykyisiä naisia, jotka työtä tekemällä välttyisivät joutumasta köyhäinhoidon huollettavaksi.⁴

¹ Pimiä 2009, 30–31.

² Uutela 2008, 142; Lausala, 9.2.2010.

³ Haavio 1969.

⁴ Peltola 2008b, 98.

Suomessa Hätäapukomitea oli perustanut Helsinkiin vuonna 1913 ensimmäinen työtuvan, joka jatkoi toimintaansa myös 1920-luvulla paremman työllisyystilanteen aikanakin. Helsinkiin perustettiin lisää työtupia vuonna 1930. Kaikkiaan kaupunkiin perustettiin 8 työtupaa. Helsingin työtuvissa työskenteli 1920-luvulla noin 70 vakituista työntekijää, 1930-luvulla työtuvat työllistivät keskimäärin 600 naista ja 240 miestä. Korvaukseksi työskentelystä sai Helsingissä kaksi ilmaista ateriaa päivässä ja 5–15 mk rahaa. Työtuvat toimivat hyvänkin työllisyystilanteen aikana Helsingin lisäksi, Viipurissa, Turussa ja Kotkassa. Etusijalla työskentelijöiksi olivat naiset, joilla oli huollettavia perheenjäseniä.⁵

Martti Haavio kertoo teoksessaan *Me marssimme Aunuksen teitä* (1969) jatkosodan aikaisista vaiheistaan Laatokan-Karjalassa sekä Aunuksessa rintamakirjeenvaihtajana ja 1. Tiedotuskomppanian päällikkönä vuosina 1941–1942. Päiväyksellä 25.2.1942 on merkintä, jossa Haavio kuvailee Aunuksen käsitöitä sekä niiden vanhoja itäkarjalaisia tekijöitä. Lisäksi hän mainitsee vierailustansa Aunuksen työtuvalla kotiteollisuustarkastaja Tyyne-Kerttu Virkin opastuksella.

Meidät johdatettiin nyt Aunuksen naisten työtuvalle, jossa valmistetaan päivittäin mm. sata paria tallukkaita ja suuria määriä lasten pukuja. Tuvalla on säännöllisesti työssä kahdeksankymmentä naista ja kodeissa ahertaa samoissa merkeissä lisäksi 350.⁶

Haavion mukaan Tyyne-Kerttu Virkin tavoitteena oli kehittää Aunuksen kotiteollisuutta kansalliselta pohjalta. Virkki oli myös suunnittelemassa Aunuksen museon perustamista, ja oli kerännyt jo sadoittain kangasmalleja, käspaikkoja ja ikoneita.⁷ Työtupa, paikallisen kotiteollisuuden elvyttäminen sekä museokokoelman kerääminen kertovat käsityön olemassaolosta myös miehityksen aikana. Varsinaista tutkimusta Itä-Karjalan työtuvista tai muusta miehityksen aikana käsityöhön liittyvästä toiminnasta ei juuri ole tehty. Useissa tutkimuksissa sivutaan aihetta, mutta tarkkaa tietoa esimerkiksi työtuvista ei ole tutkittuna saatavissa. Itä-Karjalassa miehityksen aikana työskennelleet ovat lisäksi kirjoittaneet päiväkirjoja ja muistelmia tapahtuneista. Työtuvista löytyy kirjoituksia Tyyne-Kerttu Virkki -säätiön julkaisemissa kirjoissa, kuten *Itse tuon sanoiksi Virkki* -sarjassa. Niihin ovat kirjoittaneet sekä työtuvassa työskennelleet että aiheeseen perehtyneet henkilöt.

⁵ Peltola 2008a, 168; Peltola 2008b, 98.

⁶ Haavio 1969, 277.

⁷ Haavio 1969, 277.

1.1 Aikaisempi tutkimus miehitetystä Itä-Karjalasta ja karjalaisista käsitöistä

Vaikka Itä-Karjalassa pidettyjä työtupia ei ole tutkittu, on tutkimuksia jatkosodan ajasta, Itä-Karjalasta ja sen miehityksen aikaisista tapahtumista tehty erityisesti 1970-luvulta alkaen. Vanhimpia kirjoitettuja teoksia jatkosodan aikaisesta toiminnasta Itä-Karjalassa on Veli Merikosken *Itä-Karjalan sotilashallinnon toiminta jatkosodan aikana* (1944). Teos ilmestyi heti jatkosodan jälkeen, mutta sitä pidetään sotilashallinnon toimintaa puolustelevana.⁸ Myös tässä teoksessa mainitaan työtuvat osana suomalaisten toimintaa.

Tutkimusta suomalaisten toiminnasta Itä-Karjalassa jatkosodan aikana ovat tehneet useat henkilöt, hieman eri aiheista. Antti Laine (1982) on väitöskirjassaan *Suur-Suomen kahdet kasvot – Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941–1944* tutkinut lisäksi siviiliväestön ja miehittäjäviranomaisten suhdetta miehityksen aikana. Itä-Karjalan terveydenhuoltoa ovat tutkineet Leena Tuuteri ja Gunnar Rosén. Leena Tuuteri (1998) on tutkinut siviiliväestön terveyden ja sairaanhoitoa teoksessa *Tuhat päivää Itä-Karjalassa*. Gunnar Rosén (1998) on tutkinut alueen terveydenhuoltojärjestelmän luomista teoksessa *Suomalaisina Itä-Karjalassa – Sotilashallinnon ja Suomen Punaisen Ristin yhteistoiminta 1941–1944*.

Tuoreimmat väitöskirjat Suomen Itä-Karjalan miehityksenaikaisesta toiminnasta ovat valmistuneet 2000-luvulla. Martti Hölsä (2006) on käsitellyt väitöskirjassaan *On uuden huomenen saava – Suomalainen kansakoulu Itä-Karjalan sotilashallinnon kasvatustavoitteiden toteuttajana miehitysajan aunukselaiskylissä 1941–1944* suomalaisen miehityksen järjestämää koulutustoimintaa.

Tenho Pimiä (2009) on väitöskirjassaan *Tähtiin idässä – suomalainen sukukansojen tutkimus toisessa maailmansodassa* tutkinut suomalaisten kansatieteilijöiden tutkimustoimintaa miehityksessä Itä-Karjalassa. Osana väitöskirjatyötä Pimiä julkaisi vuonna 2007 tietokirjan *Sotasaalista Itä-Karjalasta – Suomalaistutkijat miehityksellä alueilla 1941–1944* suomalaistutkijoiden toiminnasta alueella. Keräystä tehtiin niin itkuvirsien, ikonien kuin tekstiilien osalta.

⁸ Laine 1982, 94.

Toisaalta rajantakaista Karjalaa ja karjalaisia on tutkittu sukukansan ominaisuudessa vuosikausia. Kansatieteilijä U.T. Sirelius teki tutkimusmatkoja suomalaisugrilaisten kansojen pariin Venäjällä ennen jatkosotaa. Jatkosodan aikana esimerkiksi Helmi Helminen ja Tyyni Vahter kiersivät Karjalassa keräämässä tutkimusaineistoa.⁹

Karjalaisen käsityön tutkimus Suomessa on sittemmin rajoittunut paljolti Suomen puoleisen karjalaisen käsityön tai yksittäisten tekniikoiden ja tekstiiliryhmien tutkimukseen. Erittäin käspaikkoja on tutkittu. Annikki Lukkarisen tutkimus *Käspaikka – The Karelian ritual cloths* (1982) käsittelee Suomen Kansallismuseon kokoelmissa olevia käspaikkoja pyrkien selvittämään niiden alkuperää, valmistusta ja käyttöä. Terttu Komulainen on puolestaan tutkinut käspaikkojen valmistuksessa käytettyjä tekniikoita. Tutkimuksessa *Käspaikkojen tekniikat* (1989) Komulainen on analysoinut käspaikkojen valmistustekniikoita ja ornamentteja aineistonaan museoviraston kokoelma, Pohjois-Karjalan museon kokoelma sekä Helsingin yliopiston käsityönopettajan koulutuslinjan kokoelma, joka on nykyinen Helsingin yliopistomuseon käsityötieteen kokoelma.

Helsingin yliopistossa karjalaista käsityötä on tutkinut Sini Järvinen (2002) käsityötieteen pro gradu -työssään *Muistojen tekstiilit – tekstiilit ja tarinat karjalaisen käsityöperinteen kuvaajina*. Järvinen tutki karjalaista käsityöperinnettä Virkki käsityömuuseon kokoelmiin vuonna 2000 kerätyistä karjalaista käyttötekstiileistä sekä niistä lahjoittajien kirjoittamista tarinoista.

1.2 Tutkimustehtävä

Käsityöllä vaikuttaa olleen monenlaisia merkityksiä miehityssä Itä-Karjalassa. Käsitöitä ei ainoastaan kerätty, vaan suomalaiset myös elvyttivät käsityötaitoa. Käsityön merkityksiä miehityksen aikaan tai sen aikaisia käsitöitä ei ole kuitenkaan aiemmin tutkittu. Myös näkökulma karjalaiseen käsityöhön on useissa karjalaista käsityötä koskevissa tutkimuksissa suomalainen, sillä erityisesti on tutkittu Suomen puoleisen Karjalan käsitöitä. Toisaalta on tutkittu muiden suomalaisugrilaisten kansojen käsitöitä.

Tässä tutkielmassa selvitän käsityöhön liittyvää toimintaa Itä-Karjalassa Suomen miehityksen aikana. Keskityn työssäni Aunuksen kaupungissa järjestettyyn työtupaan, ja selvitän

⁹ Pimiä 2007, 73.

millaisiin asioihin ja miten Aunuksen työtuvan toiminnalla vaikutettiin, sekä mitä käsityölä tehtiin miehityksen aikana Itä-Karjalassa.

Työtuvan toimien selvittämisen lisäksi tutkielman toisena pääalueena ovat käsityöt, joita Aunuksen työtuvassa valmistettiin saatavilla olevista materiaaleista. Nämä ovat lähinnä naisten käsitöitä, sillä työtuvat olivat nimenomaan naisia varten.

Käytän tutkimuksessani Aunuksen kaupungin, suomalaiselta nimeltään Aunuksenlinnan työtuvasta nimitystä Aunuksen työtupa. Aunuksen työtupa toimi koko jatkosodan miehityksen ajan, ja seuraan sen vaiheita koko tältä ajalta. Työtupa perustettiin syksyllä 1941 ja sen toiminta loppui miehityksen päättyessä kesällä 1944. Työtuvan toimintavuodet rajaavat myös tutkielman käsittelemään aikaa syksystä 1941 kesään 1944.

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielman aluksi käsittelen historiantutkimusta ja mikrohistoriaa menetelminä, jotka ovat keskeisiä tässä tutkielmassa. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksessa käyttämäni lähteet: haastattelun, arkistomateriaalit ja museoesineet sekä niissä käyttämäni analyysitavat.

Menetelmän ja aineiston esittelyn jälkeen kuvaan tutkimuskohteen aikaa ja olosuhteita yleisemmin. Käsittelen ensin Itä-Karjalaa alueena sekä Itä-Karjalan ja Suomen suhteita ennen jatkosotaa ja sen aikana. Esittelen tutkielmassa jatkosotaa ja suomalaisten toimintaa miehityksessä Itä-Karjalassa jatkosodan aikana niiltä osin, kuin se on työtuvan toiminta-ajan ja olosuhteiden kuvauksen kannalta oleellista.

Itä-Karjalassa jatkosodan aikana vallinneiden toimintaolosuhteiden esittelyn jälkeen siirryn yleisesti käsittelemään miehityksen aikaista kotiteollisuus- ja työtupatoimintaa Itä-Karjalassa. Tutkielman aiheen mukaisesti keskityn tämän jälkeen erityisesti Aunuksen työtupaan sekä sen toimiin ja siellä työskennelleisiin ihmisiin. Työtupatoiminnan rinnalla käsittelen myös itäkarjalaista käsityöperinnettä ja Aunuksen työtuvalla käytettyjä tekniikoita sekä siellä valmistettuja esineitä.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 *Historiantutkimus ja mikrohistoria*

Tutkimukseni Aunuksen työtuvasta käsittelee mennyttä aikaa ja on historiantutkimusta. Historiantutkimus on kuitenkin vain pieni osa ihmisen historiaksi mieltämästä alueesta. Pääosa historian esityksistä syntyy historiantutkimuksen ulkopuolella ja historiantutkimukset ovat vain yksi historiankirjoituksen laji. Sekä historiantutkijan että hänen yleisönsä historiatietouteen vaikuttavatkin erilaiset historian esitykset, joista kaikki eivät ole historiantutkimusta vaan myös julkisuudessa välitettyä historiaa sekä perinteenä välittyvää kansanomaista historiaa. Historiantutkimuksen voi erottaa muusta historiankirjoituksesta tieteellisellä työskentelyllä ja tietoteoreettisella arvioitavuudella. Sille on tyypillistä, että se rakentuu jo esitettyjen historiantulkintojen kommentoinnista, historiaksi jo käsitteellistetyin tiedon ja tietämyksen kestävyuden arvioinnista, jonka lähtökohtana ovat aiheeseen liittyvät historiankuvat. Tutkimuskohteen tulkinnat ovat ilmauksia pyrkimyksestä ymmärtää ja selittää tutkittavaa ilmiötä.¹⁰

Historiantutkimuksessa on siirrytty tutkimaan suurmiesten ja ”suurten tapahtumien” lisäksi tavallisten ihmisten sekä marginaaliryhmien ja vähemmistöjen elämää ja arkea. Uudenlaisen lähestymistavan etsiminen ja löytäminen on kääntänyt historiantutkimuksen kiinnostuksen myös ruohonjuuritasolle, jolloin menneisyydestä on paljastunut uudenlaisia piirteitä tarkasteltaessa niitä läheltä, mikroskooppisella otteella. Tämän tyyppistä historiantutkimusta voidaan kutsua mikrohistoriaksi, ja se voidaan määritellä pienten kohteiden tutkimisena. Tutkimuskohteet tai tutkimuksen lähtökohdat voivat olla suppeahkoja ajallisesti, alueellisesti tai tutkittavien henkilöiden määrän suhteen rajatut.¹¹

Mikrohistoriallisen yksityiskohtaisen ja konkreettisen tarkastelun etuna on mahdollisuus uusiin löytöihin ja oivalluksiin, jolloin tutkija voi löytää uusia asiayhteyksiä.¹² Mikrohisto-

¹⁰ Kalela 2002, 37–38, 49, 62.

¹¹ Elomaa 2001, 59–61.

¹² Peltonen 1999, 38.

riasta on kyse myös tutkittaessa Aunuksen työtupaa jatkosodan aikana miehityssä Itä-Karjalassa. Jatkosodan keskellä Itä-Karjalassa paikallisten asukkaiden arki jatkui suomalaisen miehityshallinnon alaisena. Tästä yhtenä osana oli toimeentulon parantaminen työtupien avulla.¹³ Karjalainen käsityö ja kotiteollisuus olivat pienehköjä ilmiöitä, joiden kanssa suomalaiset ja paikalliset asukkaat työskentelivät jatkosodan aikaan.

Mikrohistoriallinen tutkimusote on myös muuta kuin huomion kiinnittämistä mittakaavaltaan pieniin ilmiöihin. Mikrohistoriallisella tutkimusotteella pystyy selvittämään epäta- vanomaisten ja pitkäaikaisten historiallisten rakenteiden yhteentörmäyksiä. Nämä voivat olla suuriakin asioita, joita mikrohistorioitsijat tutkivat mikroskooppeineen ja suurennus- laseineen. Mikrohistoria on tilallisten ulottuvuuksien lisäksi kytköksissä ajassa, eikä histo- riallisen ajan heterogeenisuutta sovi unohtaa tutkimusta tehdessä.¹⁴ Paikallinen työtupa toiminta kosketti käytännön työnä pientä osaa itäkarjalaisia, mutta samalla keräämällä itä- karjalaisia tekstiilejä pyrittiin vaikuttamaan laajempiinkin asioihin, kuin ainoastaan paikal- listen toimeentulomahdollisuuksien lisäämiseen sota-aikana.

Aunuksen työtupa historiantutkimuksen kohteena on tutkimusta tehdessä yksi tutkimuksen kolmesta osapuolesta. Historiantutkimusta tehdessään tutkija on tutkimuksen kohteen ja yleisönsä, jolle tutkija kirjoittaa, välissä. Historiantutkimuksen voi määritellä näiden kol- men osapuolen väliseksi vuoropuheluksi.¹⁵ Tutkijan täytyy pitää mielessään tutkimuksen kohteen sekä yleisönsä eroavaisuudet, jonka lisäksi hänen tulee olla selvillä myös omista tarkoituksistaan ja päämääristään, joita hänellä on väistämättä erilaisten historiakuvien kautta. Omien ennakkokäsitysten, kulttuuristen sidonnaisuuksien ja yhteiskunnallisten eh- tojen kontrolloiminen on tärkeää historiantutkimusta tehtäessä, jotta tutkija on selvillä omista päämääristään. Historiantutkijan ei kuitenkaan tarvitse täysin hylätä omaa nykyi- syyttään tutkimusta tehdessään.¹⁶

Tutkijan suhde yleisöön muodostuu kirjoitetun tutkimuksen välityksellä, jolla tutkija pyrkii osoittamaan jotain tutkimuskohteestaan. Jotta historiantutkija saa vakuutettua yleisönsä, tulee hänen argumentoida tutkimustuloksensa hyvin. Argumentoinnin lisäksi historiantut- kimuksen yhteydessä puhutaan rekonstruktioista, jolla tutkija kuvaa tutkimuskohteensa. Argumentointi ja rekonstruktio eivät saa erottua tutkimustyön vaiheissa, mutta ne ovat kui-

¹³ Hyytiä 2008, 260.

¹⁴ Peltonen 1999, 54–55.

¹⁵ Heikkinen, 1996, 17.

¹⁶ Kalela 2002, 51–52.

tenkin tutkimuksen kaksi eri puolta. Tutkija rekonstruoi voidakseen argumentoida ja näin rekonstruktio antaa myös rajoja argumentaatiolle. Tutkijan on lopulta pyrittävä oikeudenmukaiseen kuvaukseen tutkimuskohteestaan.¹⁷ Tutkija voi huomioida erilaiset yleisönsä erilaisilla keinoilla. Tiedeyhteisölle tutkija osoittaa vuoropuhelunsa luonteen esimerkiksi tarkoilla lähdeviitteillä ja muuta yleisöä tutkija voi huomioida selittämällä käsitteitä, joita ei muuten ole enää käytössä.¹⁸

Oikeudenmukaisuuden vaatimuksen saavuttaakseen tutkijan on lisäksi varmistuttava omasta tutkimuskohteen lähestymistavasta ja pyrkiä välttämään anakronismeja. Anakronismilla tarkoitetaan tutkimuskohteen tarkastelua sille vierailta käsitteillä. Historiantutkimuksessa myöhempiä ilmiöitä ei saa alistaa aiemmille, eikä tutkija voi tarkastella tutkimuskohdettaan myöhemmän ajan käsitteillä tai ajatusmalleilla. Erityisesti tutkijan tulee varoa tahattomia anakronismeja, joita tutkimuksessa syntyy helposti kielen välityksellä, ellei tutkija erittele käyttämäänsä kieltä. Tutkija ei saa myöskään alistaa kohdettaan toimimaan oman kulttuurinsa mukaan, vaan kohteen on annettava toimia sen omilla ehdoilla.¹⁹

Historiantutkija, historiantutkimuksen kohde sekä yleisö ovat eläneet erilaisissa ajoissa. Historian aika on monikerroksista, joka saa merkityksiä ihmisten toimesta. Aikaan liittyvät esitykset ovatkin usein tutkimustuloksia. Tutkimuskohteen oikeudenmukainen käsittely vaikuttaa myös tutkijan ajan hahmottamiseen. Tästä syystä historiantutkijan onkin syytä miettiä omaa aikakäsitystään. Historiantutkimuksen kohteella on ennalta annettuja lähtökohtia ajassa, jotka eivät ole kyseisen tutkimuksen tuloksia, vaan kertovat mitä oli ennen ja jälkeen tutkittavaa ilmiötä. Kun ilmiö määritetään suhteessa sitä edeltäviin tai sitä seuraaviin ilmiöihin, se tosiasiallisesti alistetaan niille.²⁰ Aunuksen työtupaa koskevassa tutkimuksessa aikaisempia ilmiöitä ovat esimerkiksi karelianismi ja kansatieteelliset keruumatkat Karjalaan sekä ajatus Suur-Suomesta. Toisaalta suomalaisten poistuttua Itä-Karjalasta suomalaiset menettivät myös osan Suomeen kuuluneesta Karjalasta. Tutkimuksen kohteen käsittämä aika on työtupaa tutkittaessa rajattu muutamaan vuoteen. Kalenterin aika on tutkimuksessa apuvälineenä asioiden ja ilmiöiden suhteita selvitettäessä.²¹

¹⁷ Kalela 2002, 54–56.

¹⁸ Heikkinen 1996, 15–16.

¹⁹ Kalela 2002, 83–84, 88.

²⁰ Kalela 2002, 110–112, 130, 138.

²¹ Kalela 2002, 135.

2.2 *Historiantutkimuksen lähteet*

Historiantutkijan työ ei ala koskaan täysin tyhjästä. Tutkimus on rakennettava aiemman tutkimuksen perustalle, eikä se voi olla yhteiskunnallisesti neutraalia. Tutkimuskohteesta on voitu kirjoittaa paljon tai vähän, mutta tietoa kohteesta on joka tapauksessa käytettävissä ennen työn aloittamista.²² Myös Aunuksen työtuvasta on olemassa aikaisempia kirjoituksia erilaisissa julkaisuissa sekä aihetta sivuavia tutkimuksia, joiden olemassaoloa ei voi jättää huomiotta.

Lähde on keskeinen termi historiantutkimuksessa, sillä tutkimuksen kohteesta saatavat lähteet mahdollistavat tutkijan työskentelyn. Lähdetä voi määritellä historiantutkimuksessa erottamalla sen kahteen osaan, tutkimuksessa päättelyyn käytettävään lähdetietoon ja lähteeseen, jota käytetään lähtökohtana lähdetietoa hyväksikäyttävässä päättelyssä. Lähde on historiantutkimuksessa myös abstrakti käsite, sillä historiantutkijan todistuskappaleet ovat itsessään mykkiä.²³ Historialliset lähteet tarkoittavat kaikkia tutkijan ulottuvilla olevia esineitä, jotka sisältävät informaatiota ihmisten elämästä. Osa historiallisista lähteistä on jäänteitä, jotka eivät itsessään sisällä informaation välittäjää, eli informanttia jonka kanssa tutkija voisi käydä vuoropuhelua. Niissä historiallisissa lähteissä, joista informantti löytyy, voi tutkimuksen kysymyksestä riippuen olla useitakin informanteja. Termiä informantti voidaan käyttää erityisesti haastateltavien tai suullisen perimätiedon välittäjistä, mutta tutkijan näkökulmasta myös muut informaation välittäjät ovat samassa asemassa.²⁴

Aunuksen työtupaa käsitteleviä lähteitä on saatavissa Kansallisarkistosta, Tyyne-Kerttu Virkki -säätion arkistosta, Virkki käsityömuseon kokoelmista sekä haastatteleamalla Aunuksen työtuvassa työskennellyttä johtajaa Talvikki Lausala. Näistä museokokoelmissa olevat käsityöt ovat ”jäänteitä”, sillä ne sisältävät informaatiota vain ominaispiirteidensä puitteissa. Arkistomateriaalit ovat puolestaan lähteitä, joilla voi olla eri informanteja, tutkimuskysymyksestä riippuen. Ne voivat olla toisaalta jonkun kirjoittamia selvityksiä työtuvan toiminnasta, ja niistä voisi tutkia miten työtuvista on kirjoitettu asiakirjoissa, toisaalta arkistomateriaalit itsessään kertovat työtupien toiminnasta.

Mikrohistoriantutkimuksessa lähdeaineiston ei tarvitse olla uutta, vaan sitä voidaan käyttää uudella tavalla. Merkityksettömältä tuntuva yksityiskohta voi tarjota tutkijalle uuden näkö-

²² Kalela 2002, 58, 71.

²³ Kalela 2002, 95.

²⁴ Heikkinen 1996, 15, 71–72.

kulman tutkimukseen.²⁵ Myös Aunuksen työtuvan kohdalla kansallisarkistossa olevia asiakirjoja on käyttänyt moni tutkija. Kuitenkin samat asiakirjat voivat tarjota mikrohistoriallisella lähestymistavalla työtupaa koskien enemmän tuloksia, mitä yleisemmin Itä-Karjalan miehitystä käsittelevässä tutkimuksessa. Kertaalleen käytettyjen lähdeaineistojen käyttö ei siis ole kiellettyä historiantutkimuksessa.

Lähteistä puhuttaessa tulee huomio kiinnittää myös niiden sopivuuteen tutkimuksessa. Lähdekriittinen ajattelu ei kuitenkaan ole täysin sopiva tapa pohtia lähteitä historiantutkimuksessa, vaan ajatus hedelmällisestä tiedosta on vaihtoehtona lähdekriittiselle ajattelulle. Hedelmällisen tiedon erona lähdekriittiseen ajattelun varmaan tietoon on sen huomion kiinnittäminen myös lähdekriittisen ajattelun hylkäämiin vääristymiin. Hedelmällistä tietoa hakiessaan tutkija pyrkii selvittämään myös sen, mitä voi päätellä siitä miten asia muistetaan. Lähdekriittisen ajattelun kritiikki kohdistuu ajatukseen, jonka perusteella tutkijan tulisi löytää tosi informaatio ja hylätä epätosi, kun tutkijan tavoitteena on kuitenkin tarkka kuvaus tutkimuskohteen todellisesta luonteesta. Lähdekriittisen ajattelun mukaan subjektiiviset ja muistinvaraiset tiedot ovat epäluotettavaa tietoa, jotka on eliminoitava vääristyminä tutkimuksesta.²⁶ Ajatus hedelmällisestä tiedosta sopii hyvin työtuvan tutkimukseen, sillä sen myötä sekä arkistojen että haastattelulla tuotetun aineiston käyttäminen on luontevaa.

Mikrohistoriallisessa tutkimuksessa lähdeaineisto voi olla melko suppeakin, mutta sitä analysoidaan perusteellisesti. Mikrohistoriassa lähteiden ominaisluonne hyväksytään, ja tutkijan tehtävänä on pohtia kysymystensä sopivuutta lähteisiinsä nähden.²⁷ Lähteen ja tutkijan esittämien kysymysten suhdetta voi kuvata siten, että tutkijan esittämät kysymykset edeltävät lähteitä ja kysymys joutuu uuteen valoon, jos päteväksi todettu lähde ei pysty vastaamaan siihen. Jokaisella lähteellä on jokin tehtävä, minkä takia se on olemassa ja se määrää lähteen sisällön. Tutkijan tulee selvittää tämä tehtävä ja sisältö käytettävissä olevista lähteistä, jolloin tutkijan ei tarvitse syrjiä mitään lähdetyyppiä, vaan tutkija selvittää, mitä lähteitä tarvitsee tutkimukseensa. Näin hän saa myös tutkimuksen kysymyksiin vastauksia.²⁸

²⁵ Peltonen 1999, 63.

²⁶ Kalela 2002, 90–91.

²⁷ Elomaa 2001, 61–62.

²⁸ Kalela 2002, 93.

2.3 *Haastattelun toteuttaminen ja analyysi*

Keräsin aineistoa tutkielmaan haastatteleamalla Aunuksen työtuvan johtajaa Talvikki Lausala, joka työskenteli työtuvalla vuosina 1942–1944. Arkistoissa puhutaan Talvikki Lausalasta myös sukunimellä Kosonen. Historiantutkimuksessa haastattelua voidaan käyttää, jos informantti on saatavissa. Tutkijan tulee kuitenkin muistaa, että tutkijan ja informantin välitön kontakti saattaa aiheuttaa informantin vaikenemisen esimerkiksi hankalista asioista.²⁹

Haastattelun tehtävänä on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista, ja sen päämääränä on ennalta suunniteltu informaation kerääminen. Haastattelutilanne on sosiaalista vuorovaikutusta, jossa haastattelija saa kuvan haastateltavan elämysmaailmasta ja ajatuksista. Haastattelutilanne luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa, ja sen eduiksi sanotaan mahdollisuus selventää vastauksia sekä syventää niitä lisäkysymyksillä. Toisaalta haastattelu voi sisältää haastattelijasta tai haastateltavasta johtuvia virhelähteitä. Haastattelija voi olla kokematon ja johdatella haastateltavaa tai haastateltava saattaa antaa ainoastaan sosiaalisesti suotavia vastauksia.³⁰

Tätä tutkielmaa varten toteutettu haastattelu voidaan määritellä muistelutiedoksi. Muistitietohistorian ja muistitieto-haastattelujen periaatteena on tuottaa uudenlaisia näkökulmia tutkimukseen sekä tutkimuksen kohteena olevien ihmisten ja yhteisöjen oman historian tavoittaminen tai tuottaminen. Ihmisten omien kokemusten ja menneisyyden tulkintojen esiin saaminen ja vakavasti ottaminen on myös keskeistä. Vakavasti ottamisella voidaan tarkoittaa muistelijoiden oikeutta ja mahdollisia syitä omiin tulkintoihin tapahtumista.³¹

Muisteluaineistojen hyödyntäminen on monipuolistanut historiantutkimusta ja tuonut uusia näkökulmia lähteiden tarkasteluun. Lähdekritiikin yhteydessä pohditaan menneisyyteen liittyvien asioiden ja tapahtumien muistamisen syitä ja sitä, miksi asiat muistetaan juuri kyseisellä tavalla. Muistitietohistoriassa on kysymys tutkijan ja muistitietoprojekteihin osallistuvien ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, erilaisista kokemusmaailmojen ja

²⁹ Heikkinen 1996, 115–116.

³⁰ Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–35, 41–42.

³¹ Ukkonen 2000, 14.

historiantulkintojen kohtaamisesta. Syntyneeseen muistelupuheeseen ovat vaikuttaneet sekä tutkija että muistelija.³²

Tähän tutkielmaan oli mahdollista saada yksi haastateltava informantti. Tutkimuksesta, jossa käytetään vai yhtä haastateltavaa, voidaan käyttää nimitystä yksilötutkimus. Käytettyjen haastattelunimikkeiden valikoima on sekava, sillä samoilla nimikkeillä saatetaan puhua täysin erilaisista menetelmistä. Yksilötutkimuksessa on usein käytetty syvähaastattelua. Termiä syvähaastattelu on käytetty kahdessa erilaisessa merkityksessä, viittaamaan siihen, että aiheesta edetään syvälle tai siihen, että saman henkilön kanssa tehdään useita pinnallisia haastatteluja.³³ Toteutin tämän tutkielman haastattelun kuitenkin teemahaastatteluna, sillä sen avulla sain parhaiten juuri tutkielmani kannalta oleellista tietoa. Tutkielman aihe on tarkkaan rajattu, joten teemat oli myös helppoa muodostaa.

Teemahaastattelu, josta voidaan käyttää myös nimeä puoli strukturoitu haastattelu, on käytettävissä sekä kvantitatiivisessa että kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Se ei ota kantaa haastattelukertojen määrään, eikä siihen, miten ”syvälle” tutkimusaiheen käsittelyssä mennään haastattelussa. Haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin ja ottaa huomioon ihmisten tulkinnat asioista sekä asioille antamat merkitykset, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa.³⁴

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on määrätty etukäteen, mutta kysymysten tarkka muotoilu puuttuu, jonka lisäksi teemojen käsittelyn järjestys ja laajuus vaihtelee haastattelujen välillä. Teemahaastattelu on yleisesti käytetty haastattelutyyppi, sillä sen avoin tyyli antaa vastaajalle mahdollisuuden puhua vapaamuotoisesti ja vastausten voidaan katsoa olevan peräisin haastateltavan mielipiteistä. Teemat puolestaan takaavat, että kaikkien kanssa käydään samat aiheet läpi. Lisäksi teemojen perusteella litteroituja haastatteluja voidaan alkaa käsittelemään hallitusti.³⁵

Käytin teemahaastattelun rungon muodostamisessa apunani Talvikki Lausalan marraskuussa 2008 pitämän esityksen tiivistelmää, joka käsitteli Aunuksen työtupaa. Tiivistelmän pohjalta ryhdyin myös työstämään tutkielmaani. Lausala on lisäksi kirjoittanut työtuvista mm. *Itse Tuon Sanoiksi Virkki* -julkaisuihin. Muodostin haastattelun teemoiksi Aunuksen työtuvan erilaiset toiminnat. Haastattelun toteutin helmikuussa 2010 ja teemahaastattelun

³² Ukkonen 2000, 240.

³³ Hirsjärvi & Hurme 2000, 43–44, 46.

³⁴ Hirsjärvi & Hurme 2000, 43, 47–48.

³⁵ Eskola & Suoranta 1998, 87–88.

runko on liitteenä 1. Litteroituani haastattelun aloitin sen analysoinnin järjestämällä haastattelun teemojen mukaisesti, jonka jälkeen vielä tarkensin alkuperäisiä teemoja.

2.4 *Esineaineisto ja sen analysointi*

Työtuvista ja Itä-Karjalasta kerätyistä käsitöistä on olemassa museoesineistöä. Esimerkiksi Tyyne Kerttu Virkki työskenteli Aunuksessa kotiteollisuustarkastajana ja lisäksi keräsi alueella tekstiilejä. Tyyne-Kerttu Virkki Säätiön ylläpitämän Virkki käsityömuseon kokoelmista yksi osa muodostuukin Tyyne-Kerttu Virkin Aunuksessa jatkosodan aikana keräämistä tekstiileistä ja työtuvissa tehdyistä käsityönäytteistä.³⁶ Virkki käsityömuseon Aunuksen kokoelma sisältää sisustustekstiilejä, vaateustekstiilejä, käsityövälineitä sekä muuta esineistöä.³⁷

Välirauhansopimuksen mukaan Suomen oli palautettava kaikki Neuvostoliiton alueelta viedyt tavarat ja arvoesineet, museoesineet muiden ohella.³⁸ Aunuksessa miehityksen aikana kerätyt ja julkista omaisuutta olleet tekstiilit jouduttiinkin pääosin palauttamaan Neuvostoliitolle sodan päätyttyä. Virkki käsityömuseon kokoelmiin päätyneet tekstiilit olivat kuitenkin Tyyne-Kerttu Virkin yksityistä omaisuutta, eikä niitä tarvinnut palauttaa.³⁹ Tutkittaessa museon kokoelmaa on hyvä muistaa, että esineet ovat päätyneet sattumanvaraisesti museon kokoelmiin. Sen lisäksi, että osa Itä-Karjalassa kerätyistä tekstiileistä jouduttiin palauttamaan, niiden kerääminen on aikanaan ollut haastavaa työtä. Ajallisesti etäisen ilmiön tutkimuksessa käytettävissä olevat museoesineet ovat kuitenkin hyvä lähtökohta, siitäkin huolimatta, että aikansa keruuperiaatteet eivät välttämättä vastaa kaikkiin tämän päivän kysymyksiin. Museoesineiden rinnalle on kuitenkin kerättävä muutakin aineistoa.⁴⁰

Virkki käsityömuseon kokoelmista löytyvistä laajemminkin Aunuksen alueeseen ja sen käsitöihin liitetyistä tekstiileistä poimin tähän tutkielmaan ainoastaan kokoelman luettelointitiedoissa Aunuksen työtupaan liitetyt tekstiilit ja esineet. Tutkielmaan mukaan ottamieni käsitöihin valmistuspaikaksi museon luetteloinnissa on nimetty Aunuksen työtupa tai luettelointitiedoissa on jokin muu viittaus työtupaan. Aunuksen työtuvalla valmistettuja

³⁶ Virkki Käsityömuseo 2010.

³⁷ Sallinen-Gimpl 2008, 138–139.

³⁸ Hyytiä 2008, 322.

³⁹ Sallinen-Gimpl 2005, 44.

⁴⁰ Sammallahti 1985, 113.

tai sinne muuten liittyviä esineitä löytyi 71 kappaletta. Sisustustekstiilien ja vaatteiden lisäksi kokoelmista löytyi olki- ja lastutöitä.

Esineistä voidaan tulkita niiden ulkoisten ominaisuuksien mukaan, mutta iso osa esineiden merkityksistä muodostuu myös niiden valmistamisesta ja käyttämisestä. Esineiden merkitykset ovatkin monikerroksisia ja sidottuja asiayhteyteensä.⁴¹ Museoesineeksi joutuessaan esine on kuitenkin irtautunut alkuperäisestä sosiaalisesta, ajallisesta ja paikallisesta yhteydestään omistajan vaihdoksen myötä.⁴² Interiöörit, joissa esineet ovat olleet hajoavat esineiden siirtyessä museokokoelmaan. Tiettyyn kokonaisuuteen kuuluneet esineet luokitellaan uudelleen, uusiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin asiayhteyksiin, esimerkiksi esinetyypeittäin.⁴³ Tutkiessani Virkki käsityömuuseon kokoelmissa olevia esineitä en pysty siis tarkastelemaan esineistä niiden käyttöä tai merkitystä käyttäjilleen tai valmistajilleen, vaan pystyn arvioimaan tekstiilistä sen ulkoisia ominaisuuksia. Museon kokoelmissa olevat Aunuksen työtupaan liitettävissä olevat esineet toimivat tässä tutkielmassa erityisesti esineiden valmistamispaikan ja aikansa ilmentäjinä.

Tutkittaessa esineitä ja niiden merkityksiä voi olla ongelmallista määritellä esineen erilaisia funktioita. Esinettä täytyykin ymmärtää omassa vaikutusyhteydessään, omassa käyttöympäristössään ja -yhteisössään. Yksi ja sama esine voi merkitä samana ajankohtana erilaisia asioita eri ryhmille. Esimerkiksi esineen valmistaja voi kokea esineen eritavalla, kuin esineen omistaja. Esineen alkuperäiset tarkoitusperät voivat muuttua, kun esineen viesti hämärtyy aikojen kuluessa. Esineeseen vaikuttaa lisäksi sen käyttöympäristö, josta irrotettuna esine saa uusia, alkuperäisistä poikkeavia merkityksiä. Esinetutkimuksesta voi kuitenkin saada tietoa fyysisen ympäristön hahmottamiseen ja syvempään ymmärtämiseen.⁴⁴

Osa esineellisestä kulttuurista on suunniteltu olemaan kommunikatiivista. Nämä esineet tarjoavat mukautuvaista hyötyä käyttäjillensä, ja ovat kehittyneet tehokkaiksi käyttää. Esineellisen kulttuuriin on lisäksi kytketty kielellisiä metaforia. Kaikkia esineitä ei ole kuitenkaan tuotettu silmälläpitäen symbolisia funktioita, vaan useat esineet toimivat ja viestivät käytännön kokemuksen tuomien mielleyhtymien kautta. Materiaaliset symbolit eivät toimi samalla tavalla kuin kielelliset, vaan ne ovat riippuvaisempia käytännöstä ja mielikuvista.

⁴¹ Hodder 2000, 714.

⁴² Pimiä 2004, 4.

⁴³ Sammallahti 1985, 113–114; Hodder 2000, 709.

⁴⁴ Sammallahti 1985, 111–113.

Näin ne ovat riippuvaisia sosiaalisen yhteisön omista miellelyhtymistä ja merkityksistä. Kokemukset esineistä jäävät usein myös äänettömiksi ja julkilausumattomiksi, sillä niitä on vaikeaa sanallistaa.⁴⁵ Kaikkia, erityisesti kielellisiä kokemuksia esineistä on vaikeaa selvittää museokokoelmaan kuuluvista esineistä. Kuitenkin käyttämällä apuna muita lähteitä pyrin selvittämään aineistoni esineiden merkityksiä.

Kun esineet kestävät myös ajallisesti, ajan kuluessa niille annetaan uusia merkityksiä paikan ja kulttuurin muuttuessa. Esineiden merkitykset voivatkin muuttua aivan päinvastaisiksi ajan kuluessa. Esinekulttuurin merkitykset ovatkin hyvin sidoksissa asiayhteyteensä.⁴⁶ Tutkiessani Aunuksen työtuvalla valmistettuja esineitä, tuleekin huomioida ajan vaikutus myös esineiden merkitysten kohdalla.

Museon kokoelmasta poimimistani 71 esineestä sain katsottavaksi 66 esinettä ja viiteen esineeseen tutustuin luettelointitietojen ja valokuvien perusteella. Taulukko esineaineistosta on liitteenä 2. Havainnoin esineistä ensin niiden rakenteen, materiaalin, valmistustekniikan ja koon, joista muodostin taulukon. Lisäsin taulukkoon myös museon luetteloissa olevat taustatiedot esineistä. Museon luetteloinnissa oli tietoja esimerkiksi valmistuspaikasta, valmistusajasta, materiaalista sekä esineen koosta. Kaikista esineistä ei ollut saatavilla täysin samoja tietoja luettelossa. Havainnoinnin yhteydessä valokuvasin esineet, sillä esineet eivät olleet käytössäni jatkuvasti analyysin edetessä.

Virkki käsityömuuseon kokoelmasta kerätyt esineet analysoin käyttämällä Enerothin olemustyyppianalyysiä. Olemustyyppianalyysissä tutkija tiivistää aineiston tunnusomaisista ja yhteisistä piirteistä olemustyyppijä, joilla voi kuvata tutkittavaa ilmiötä. Olemustyyppianalyysi määrittelee tutkimuksen tapauksista ominaisuuksia, jotka ovat luonteenomaisia niille ja joiden perusteella aineistosta voidaan muodostaa tunnusomaisia ryhmiä.⁴⁷

Olemustyyppianalyysi etenee niin, että tutkija käy tarkasti aineistonsa läpi etsien ominaisuuksia, jotka ovat samanlaisia ja toisaalta erottavia koko aineistossa. Tutkija käy ensin läpi koko aineiston, josta poimii tunnusomaiset piirteet tutkimuskohteestaan ja erottelee karkeasti ja ylimalkaisesti sen ilmiöitä toisistaan. Tutkija etsii aineistosta yhteisiä ominaisuuksia, joista voi muodostaa itsenäisiä ryhmiä ja muodostavat näin olemustyyppijä. Päämääränä tutkijalla on löytää aineistostaan ilmiön perimmäiset ominaisuudet. Riittää, että

⁴⁵ Hodder 2000, 706–707.

⁴⁶ Hodder 2000, 209.

⁴⁷ Eneroth 1984, 154.

aineiston osasta löytyy jokin ryhmän ominaisuus. Olemustyyppin tekeminen aineistosta on tarkkaa aineiston läpikäymistä ja tarkastelua.⁴⁸

Olemustyyppianalyysi pelkistää aineiston muutamaankin olemustyyppiin. Jokainen aineiston osa jaetaan ominaisuuksien perusteella johonkin ryhmään. Ominaisuuksia voi yhdistellä aineistosta yhden olemustyyppin muodostamiseksi, mutta samasta aineistosta voi jakaa myös useita ryhmiä, joista muodostuu olemustyyppejä. Näillä ryhmillä on yhteisiä ominaisuuksia verrattuna toisiin samasta aineistosta muodostettuihin ryhmiin. Olemustyyppi paljastaa ja määrittelee kyseessä olevat tuntomerkit, eli kaikki ominaisuudet, jotka jakavat aineiston vastaaviin ryhmiin.⁴⁹

Olemustyyppien avulla voin raportoida esineaineistoni olennaiset ominaisuudet tiivistetysti ja kokonaisuutta edustavasti. Virkki käsityömuseon kokoelmista keräämiäni esineitä tarkastellaan lähemmin luvussa kuusi, jossa käsittelen ensin karjalaista käsityöperinnettä ja tämän jälkeen Aunuksen työtuvalla valmistettuja esineitä sekä käytettyjä tekniikoita, joita löytyi Virkki käsityömuseon kokoelmista. Olen jakanut luvussa 6.2 sekä sen alaluvuissa esineet niissä käytettyjen materiaalien sekä käytettyjen tekniikoiden mukaan olemustyypeiksi. Aineistossa on joitakin yksittäisiä esimerkkejä työtuvalla valmistetuista esineistä, jotka kuvailen tutkielmassa sellaisenaan.

2.5 Kirjalliset lähteet ja niiden analyysi

Haastattelun ja museoesineistön lisäksi työtuvista on olemassa kirjallista arkistomateriaalia sekä julkisissa että henkilökohtaisissa arkistoissa. Kirjoitettu teksti voidaan esineiden tavoin määritellä hiljaiseksi todisteeksi, jota voidaan analysoida myös erotettuna ajasta ja paikasta sekä kirjoittajasta ja käyttäjästä. Kirjoitettua aineistoa tulkittaessa ei usein ole mahdollisuutta tehdä tulkintoja tekstistä niiden alkuperäisten tekijöiden tai käyttäjien kanssa. Kirjallisia lähteitä on usein pidetty luotettavampina kuin esimerkiksi esineellistä aineistoa. Luotettavamman kuvauksen sijaan ne antavat kuitenkin erilaisen näkökulman tutkimuksen kohteesta kuin esineet.⁵⁰

⁴⁸ Eneroth 1984, 155.

⁴⁹ Eneroth 1984, 156–157.

⁵⁰ Hodder 2000, 703–704.

Kirjallisia lähteitä voidaan jakaa sen mukaan, onko ne kirjoitettu viralliseen vai henkilökohtaiseen käyttöön. Virallisen ja vapaasti kirjoitetun tekstin tulkinnassa on eroavaisuuksia. Puheenkaltaisissa teksteissä vaaditaan tarkemmin asiayhteyteen sitoutunutta tulkintaa. Virallisissa teksteissä on voitu toisaalta käyttää kieltä, joka poikkeaa yleisistä käytänteistä.⁵¹ Tässä tutkielmassa aineistona on sekä virallisia asiakirjoja että vapaasti kirjoitettuja tekstejä.

Työskennellessään jatkosodan aikana Itä-Karjalassa Tyyne-Kerttu Virkille kertyi henkilökohtaista arkistomateriaalia Virkki käsityömuseon kokoelmiin kuuluvien esineiden lisäksi. Tyyne-Kerttu Virkki -säätiön arkistossa onkin asiapapereita, kirjeitä, valokuvia sekä lehtileikkeitä Virkin Aunuksen ajalta. Tyyne-Kerttu Virkki on koonnut mm. albumin, jossa on Itä-Karjalaa ja työtupia käsitteleviä lehtileikkeitä suomalaisista lehdistä. Virkki on kerännyt lehtileikkeitä mm. Helsingin Sanomista, Vapaa Karjala -lehdestä sekä Omin Käsin -lehdestä. Lehtileikealbumi ei kata kaikkea lehdistä ilmestynyttä aineistoa, mutta se antaa siitä suuntaa.

Kansallisarkistossa, jossa säilytetään sotavuosien 1939–1945 asiakirjoja, säilytetään Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan sosiaaliosaston vuosikertomuksia, joissa on kerrottu työtupien toiminnasta, sekä työtupien toimintaa koskevia kirjeitä. Kansallisarkiston lähteistä löytyy materiaalia erityisesti työtupien virallisesta puolesta. Arkistossa on virallisia kirjeitä, joissa ohjeistetaan työtupia toimimaan ja kerrotaan hallinnollisista muutoksista.

Tyyne-Kerttu Virkki -säätiön arkistossa on lisäksi valokuvia Aunuksen työtuvan tapahtumista, joissa on esitelty myös työtuvan tuotteita sekä kuvia työtuvan toimintaan osallistuneista ihmisistä ja työtuvasta itsestään. Osa valokuvista on Suomen armeijan tiedotuskomppaniaan kuuluneiden TK-miesten ottamia. Tutkielmaan liitetyillä kuvilla havainnollistan työtupaa ja sen toimintaa. Valokuvilla pystyy avaamaan uusia näkökulmia esineistöön esimerkiksi interiöörien perusteella, sillä ne täyttävät interiöörin hajoamisesta aiheutuvia aukkoja.⁵²

Haastattelun, arkistomateriaalien sekä museoesineistöjen rinnalla käytän aineistonani jatkosodan aikana kirjoitettuja artikkeleja, jotka koskivat itäkarjalaista käsityötä. Aikakauslehdistö oli jatkosodan aikana kiinnostunut itäkarjalaisesta kansankulttuurista. Esimerkiksi

⁵¹ Hodder 2000, 703; Lincoln & Guba 1985, 277.

⁵² Sammallahti 1985, 113–114.

Tyyni Vahter piti esillä karjalaista käsityötaitoa sekä sen erityispiirteitä.⁵³ Näitä artikkeleja löytyi Kotiteollisuus-lehdestä sekä Naisten ääni -lehdestä ja Kotiliedestä. Julkaisuissa Itse tuon sanoiksi Virkki on myös artikkeleita, jotka käsittelevät Aunuksen työtupaa. Lisäksi toiminnasta Itä-Karjalassa on olemassa kaunokirjallisia lähteitä sekä muistelmia, joissa on työtupiin liittyvää asiaa. Yhdistän haastattelussa saamani aineiston kirjallisiin lähteisiin ja tulkitsen niitä vertailemalla jo aiemmin tutkittuun materiaaliin.

Valmiin dokumenttiaineiston analyysin heikkoutena voidaan pitää sitä, että aineisto on aikaisemmin koottu mahdollisesti aivan toiseen tarkoitukseen.⁵⁴ Tekstiä analysoidessa tuleekin olla tietoinen siitä, missä yhteydessä teksti on kirjoitettu sekä luettu. Kirjoitetulla tekstillä voi kirjoittajan ja lukijan välille kasvaa suurikin kuilu, koska teksti voi sanoa eri asioita luettuna eri yhteyksissä. Teksti ja sen asiayhteys ovatkin jatkuvassa muutoksen ti-
lassa, jossa kumpikin määrittää toistaan.⁵⁵ Käytän kirjallisen aineiston analyysissä haastat-
telussa käyttämäni teemarunkoa (liite 1), jonka mukaan teemoittelen kirjalliset lähteet. Sen lisäksi, että työtupaa koskevat dokumentit on tuotettu muuta tehtävää varten, Kansal-
lisarkistossa olevassa aineistossa voi olla puutteita, sillä osa dokumenteista on tuhottu mie-
hityksen päättyessä ja suomalaisten vetäytyessä Itä-Karjalasta. Mahdollisista aukoista huo-
limatta, kokoan arkistoista mahdollisimman kattavan kuvan työtuvan tapahtumista. Täy-
dennän lisäksi valmista dokumenttiaineistoa muilla kirjallisilla ja suullisilla lähteillä sekä
esineillä.

⁵³ Pimiä 2009, 109.

⁵⁴ Anttila 1996, 278.

⁵⁵ Hodder 2000, 704.

3 SUOMALAISET JA ITÄ-KARJALA

3.1 Suomen suhteet Itä-Karjalaan ennen jatkosotaa

Karjala voidaan määritellä alueellisesti valtiollisten rajojen mukaan Suomen Karjalaan ja Venäjän Karjalaan. Suomen Karjala on silloin alue, joka kulloinkin on ollut Suomen valtiollisten rajojen sisäpuolella. Suomen Karjala voidaan ennen talvisotaa (1939–1940) jakaa kolmeen osaan, Etelä-Karjalaan, johon kuuluu Karjalan kannas, Laatokan Karjalaan, johon kuuluu Raja-Karjala ja Pohjois-Karjalaan. Luovutettu Karjala on syntynyt käsitteenä talvisodan seurauksena. Luovutettuun Karjalaan kuuluu Laatokan Karjala sekä osia Etelä-Karjalasta.⁵⁶ Talvisodan rauhansopimuksen mukaisesti vuonna 1940 Neuvostoliitolle luovutettu osa Suomen Karjalasta oli jälleen suomalaisten hallussa syyskuun alussa 1941.⁵⁷

Venäjän Karjalan alueita ovat Aunuksen Karjala sekä Vienan Karjala. Huomattavasti suurempi osa karjalaisten asuttamasta alueesta kuului Venäjän puolelle. 1800-luvun lopulla Venäjän Karjalan alueen laajuus oli lähes kolmannes koko Suomen pinta-alasta, kun Suomen karjalaiset asuivat 52 000 neliökilometrin alueella.⁵⁸

Itä-Karjalalla tarkoitetaan yleisesti vuoden 1920 Tarton rauhassa rajan itäpuolelle jäänyttä aluetta, joka rajoittuu Syvärin virtaan, Äänisjärveen ja Vienanmereen. Virallisesti Itä-Karjala ei ole kuulunut koskaan Suomeen, Ruotsi-Suomeen tai Ruotsiin. Vuonna 1809 Suomen liittäminen Venäjään merkitsi käytännössä suomalaisten ja itäkarjalaisten kuulumista samaan valtakuntaan. Keskinäinen vuorovaikutus oli tällöin mahdollista ja sukukansojen keskuudessa syntyi heimoaate. Suomalaiset tutkijat laajensivat työkenttäänsä Äänisjärven sekä Vienanmeren rannoille ja Syvärille.⁵⁹

Ennen jatkosodan tapahtumia Itä-Karjala on alueena kiinnostanut suomalaisia useassakin tilanteessa. Heimoaatteen innoittamana suomalaiset tunsivat tarvetta tukea itäkarjalaisia ja

⁵⁶ Sallinen-Gimpl 1994, 16–17.

⁵⁷ Sallinen-Gimpl 1994, 20.

⁵⁸ Hämynen 1998, 153.

⁵⁹ Seppälä 1989, 11.

ajatukseen Suomen itsenäistymisestä liitettiin myös kysymys Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen. Suomen itsenäistyttyä Itä-Karjalaa yritettiin liittää Suomeen retkikuntien avulla vuosina 1918 ja 1919. Tarton rauhanneuvotteluissa vuonna 1920 Suomi yritti neuvotella aluetta itselleen venäläisten suostumatta siihen. Vielä vuonna 1921 perustettiin Karjalan Vapautusarmeija osana Itä-Karjalan kansannousua vapauttamaan Itä-Karjala Suomelle, mutta senkin bolševikkiarmeija kukisti helmikuussa 1922. Ajatukset Itä-Karjalan vapauttamisesta eivät kuitenkaan kadonneet epäonnistumisten myötä, ja heimoajatusta pidettiin monin tavoin yllä. Itä-Karjalan retkiin osallistuneet ylioppilaat perustivat esimerkiksi vuonna 1922 Akateemisen Karjala-Seuran, jonka toiminta-ajatuksena oli Suur-Suomen luominen ja heimoajatus.⁶⁰ Ennen jatkosodan aikaista Itä-Karjalan miehitystäkin Suomessa oli tahoja, jotka tekivät Itä-Karjalaa tunnetuksi Suomessa.

Karjalasta puhuttaessa suomalaiset mieltävät sen ennen kaikkea sotien seurauksena menettynä, Suomelle kuuluneena alueena. Tässä tutkielmassa käsitteellä Karjala tarkoitan kuitenkin suomalaisten miehittämää Itä-Karjalan aluetta. Lähestyn karjalaisuutta ja karjalaista perinnettä sekä suomalaisesta että venäläisestä näkökulmasta, sillä rajaa suomalaisen ja venäläisen karjalaisuuden välille on paikoin vaikeaa vetää. Vaikutteita saatiin ennen miehitystä molemmin puolin rajaa. Esimerkiksi Raja-Karjalalla oli talvisotaan saakka läheiset yhteydet Aunuksen kansankulttuuriin, josta omaksuttiin myös uutuuksia.⁶¹ Lisäksi suomalaisten miehityksen aikainen toiminta pyrki osittamaan yhtäläisyydet karjalaisten keskuudessa.

3.2 *Jatkosota*

Talvisodan päätyttyä maaliskuussa 1940 Suomessa alkoi välirauhan aika, joka kesti kesään 1941 saakka. Koska suursota jatkui Euroopassa yhä, Suomi ei Moskovan rauhanteon jälkeen palannut normaaleihin rauhanajan järjestelyihin puolustusasioiden hoidossa. C.G.E. Mannerheim pysyi ylipäällikkönä ja heikentynyttä puolustuskykyä ryhdyttiin parantamaan.

Välirauhan aikana Suomi solmi tiiviimpiä suhteita Saksan kanssa. Lähentyminen Saksan, suursodan toisen osapuolen kanssa, turvasi Suomelle kaupankäynnin jatkumisen ulkomai-

⁶⁰ Seppälä 1989, 11–15.

⁶¹ Talve 1990, 402.

den kanssa. Saksalle Suomen kanssa lähentyminen oli aluksi tärkeää sen kannalta, että se esti esimerkiksi sotatarviketeollisuudelle tärkeän nikkelin joutumisen sodan vastapuolelle. Suomen merkitys kuitenkin muuttui strategisesti Saksan suunnitelmissa välirauhan aikana, kun Saksa aloitti kesällä 1940 Neuvostoliittoon suuntautuvan sotaretken, operaatio Barbarossan suunnittelun. Saksa ja Suomi tekivät sopimukset salaisesta aseviennistä sekä saksalaisten kauttakulkuoikeudesta Pohjois-Norjaan. Saksalaisten kauttakulku vakautti jonkin verran Suomen asemaa Neuvostoliittoa vastaan mutta lisäsi myös Neuvostoliiton epäluuloja.⁶² Saksan suunnitelmissa Suomen maavoimien tehtäväksi, saksalaisten pohjoisen sivustan etenemiseen liittyen, muodostui sitoa mahdollisimman paljon venäläisten voimia hyökkäämällä tilanteen mukaan Laatokan länsipuolitse tai molemmin puolin. Saksan tarkoituksena oli hyökätä Leningradiin Baltian kautta.⁶³

Kun Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon alkoi käydä yhtä todennäköisemmäksi vuoden 1941 aikana, Suomi alkoi myös varautua siihen. Suomessa ryhdyttiin suunnittelemaan ehdotuksia rajalinjoista ja tätä varten alettiin kerätä historiallisia, kansatieteellisiä, maantieteellisiä ja kasvitieteellisiä perusteluja.⁶⁴ Saksan pyyntöön osallistua hyökkäyssotaan Neuvostoliittoa vastaan, Suomi muotoili vastauksen, jossa ilmeni, että Suomen tärkeimpänä asiana oli itsenäisyyden säilyminen. Rajakysymyksessä perustoivomuksena oli vuoden 1939 raja, mutta vastaukseen liitettiin mukaan myös Päämajan rajaehdotukset, jotka vaihtelivat sen mukaan, miten vahvaksi Neuvostoliitto jäisi sodan jälkeen. Lisäksi Suomen elintarvikevajeen täyttämistä ja maan talouteen liittyvistä asioista esitettiin toivomuksia. Suomi valmistautui sotaan, eikä valmiutta myöskään puuttunut.⁶⁵

Saksa aloitti operaatio Barbarossan ja hyökkäyksen Neuvostoliittoon 22.6.1941, jolloin Suomi ilmoitti olevansa vielä puolueeton, vaikka olikin monin tavoin Saksan sotavoimien aluetta. Neuvostoliitto pommitti ensimmäisen kerran Suomen kaupunkeja 25.6.1941, jonka seurauksena Suomen todettiin olevan jälleen sodassa Neuvostoliittoa vastaan. Suomi kuitenkin ilmoitti käyvänsä erillissotaa Neuvostoliittoa vastaan. Jatkosota oli erillinen Saksan ja länsivaltojen maailmansodasta, ja Suomen tavoitteet poikkesivat Saksan tavoitteista.⁶⁶

Suomi julisti käyvänsä sotaa puolustuksellisista syistä, eikä esittänyt mitään aluevaatimuksia. Ainoastaan Moskovan rauhanteon korjaamista pidettiin selviönä. Kuitenkin vanhan

⁶² Jatkosodan historia 1, 18, 25–27.

⁶³ Kallentautio 1985, 226–227; Seppälä 2003, 25.

⁶⁴ Jatkosodan historia 1, 31–34.

⁶⁵ Hyytiä 2008, 18; Jatkosodan historia 1, 36–37.

⁶⁶ Hyytiä 2008, 18; Jatkosodan historia 1, 38–39.

rajan ylittäminen ja Itä-Karjalan valtaaminen oli Suomen johtomiesten ajatuksissa sodan alusta saakka. Kun Suomi onnistui hyökkäyksissään ja miehitti laajoja alueita vanhan rajan itäpuolelta, vahvistui yleinenkin mielipide näiden alueiden liittämistä Suomeen. Laajentumista perusteltiin puolustuksellisesti suoja-alueella ja lyhyellä rajalinjalla Neuvostoliittoa vastaan ja inhimillisistä syistä haluttiin vapauttaa itäkarjalaiset heimoveljet neuvostovallan kurjuudesta. Toisaalta kuului myös vastakkaisia mielipiteitä, sillä vuoden 1939 rajan takana olevat alueet eivät olleet koskaan kuuluneet Suomeen.⁶⁷

Saksan sotavoimat etenivät Suomenlahden eteläpuolella, ja Suomi valmistautui hyökkäämään Laatokan itäpuolitse 10.7.1941. Hyökkäystä varten Suomessa perustettiin Karjalan Armeija, jonka tehtäväksi määrättiin saavuttaa Syväri ja Äänisjärvi. Kaukotavoitteena oli ”kädenlyönti Syvärillä” Laatokan eteläpuolitse hyökkäävien saksalaisten kanssa.⁶⁸ Suomalaiset joukot etenivät nopeasti, ja Moskovan rauhassa menetetyt alueet vallattiin elokuun loppuun mennessä. Aunuksen kaupunki vallattiin 5.9.1941 ja Syvärille saavuttiin 7.9..⁶⁹ Petroskoi vallattiin 1.10.1941. Lokakuun 1941 lopulla alkoi Laatokan ja Äänisen välisellä kannaksella asemasota. Joulukuun alkupuolella 1941 Karjalan armeijakin oli saavuttanut tavoitteena olleen Laatokan-Äänisen-Seesjärven linjan, jonne rintama tämän jälkeen vaikiintui. ”Kädenlyöntiä Syvärillä” ei kuitenkaan saksalaisten kanssa tapahtunut.⁷⁰

Asemasodan asemat säilyivät sellaisinaan kesään 1944 saakka.⁷¹ Kesäkuussa 1944 Neuvostoliitto aloitti suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella, ja Itä-Karjalassa olevat joukot määrättiin aloittamaan vetäytyminen kohti Suomen rajaa. Itä-Karjalan evakuoitikäsky annettiin 15.6.1944.⁷² Suomelle vuosien 1942–1944 ydinkysymyksenä oli Karjalan kannalta Itä-Karjalan miehitys, sillä rintamalla elettiin melko rauhanomaisesti rinnakkain.⁷³ Miehitetylle alueelle järjestettiin sotilashallinto ja alueen paikannimet vaihdettiin suomenkielisiksi. Tässä tutkimuksessa käytän suomennettuja paikannimiä, joita tuona aikana käytettiin alueella. Aunuksen (Onega) nimeksi annettiin Aunuksenlinna, josta puhuttiin myös Aunuksen kaupunkina tai lyhyesti Aunuksena. Petroskoista käytettiin nimeä Äänislinna.⁷⁴

⁶⁷ Jatkosodan historia 1, 41–42.

⁶⁸ Hyytiä 2008, 18; Jatkosodan historia 1, 227.

⁶⁹ Turtola 1983, 230; Jatkosodan historia 2, 286.

⁷⁰ Hyytiä 2008, 21–22; Jatkosodan historia 3, 130, 257.

⁷¹ Seppälä 1994, 185.

⁷² Hyytiä 2008, 309.

⁷³ Seppälä 1994, 185.

⁷⁴ Hyytiä 2008, 49, 157.

3.3 *Miehitetyn Itä-Karjalan alue ja väestö*

Suomalaisten jatkosodassa miehittämä Neuvosto-Karjalan alue poikkesi kansanrunouden innoittamien kareliaanien 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Itä-Karjalasta. Alue oli vallankumouksen jälkeen teollistunut, ja kollektivisointi oli vaikuttanut erityisesti maatalouteen. Hallintaan otettavan alueen rajauksen mietinnöissä perusteltiin aluetta luonnollisilla sekä historiallisilla syillä ja kansalaisella yhteenkuuluvuudella. Itä-Karjalan Suomeen liittämällä haluttiin taata puolustukselle edulliset rajat. Käytännössä Suomen miehittämä alue alkoi saavutetusta vanhasta rajasta ja sen itäpuolisista alueista jatkuen Syvärille saakka. Koko Itä-Karjalan miehitetystä alueesta ryhdyttiin heinäkuusta 1942 lähtien käyttämään nimeä *Itä-Karjalan sotilashallintoalue*.⁷⁵ Kartta Suomen miehittämästä alueesta on liitteenä 3.

Miehityksen alussa koko Neuvosto-Karjalan alueella ajateltiin olevan noin puoli miljoonaa asukasta. Suomalaisten joukkojen edetessä Itä-Karjalassa olleen väestön vähyys kuitenkin yllätti suomalaiset.⁷⁶ Miehityksen alkaessa osa paikallisesta väestöstä koetti piiloutua metsiin ja osa pääsi siirtymään kauemmaksi Syväriä kohti. Monet kuitenkin palasivat takaisin koteihinsa, suomalaisten nopean etenemisen seurauksena. Vallattujen alueiden väestö koostui pitkälti naisista, alle 15-vuotiaista lapsista sekä vanhoista miehistä. Syynä tähän pidettiin aikaisempia karkotuksia ja vangitsemisia, sotaväenottoja sekä pakkoevakuoiteja ja pelottelua suomalaisten julmuudella.⁷⁷

Itä-Karjalassa suoritettiin syksyllä 1941 väestönkirjaus, jonka mukaan miehitetillä alueella oli vuoden 1941 lopussa yhteensä 86 119 asukasta. Miehitetyn alueen väkiluku vaihteli jonkin verran vuosien kuluessa. Vuoden 1944 alussa miehitetillä alueella asukkaita oli yhteensä 83 385. Karjalaisia alueen väestöstä oli noin 39 %. Aunuksen kaupungissa asukkaita oli yhteensä 9 774.⁷⁸

Väestönkirjauksen yhteydessä toimitettiin myös kansallisuusjaottelu. Väestö eroteltiin kahteen ryhmään: kansalliseen ja epäkansalliseen väestöön. Kansalliseen väestöön kuuluivat suomalaiset, karjalaiset, inkeriläiset, vepsäläiset, virolaiset ja muut suomensukuiset kansat. Epäkansalliseen väestöön kuuluivat venäläiset, ukrainalaiset, ja muut kansallisuudet. Kan-

⁷⁵ Laine 1982, 77, 80, 97.

⁷⁶ Laine 1982, 97–98.

⁷⁷ Hyytiä 2008, 57–58.

⁷⁸ Seppälä 1994, 30–33.

sallisuusjaottelun tarkoituksena oli rodullisesti puhtaan ja Suomen kansaan elimellisesti liittyvän kantaväestön luominen Itä-Karjalaan. Kansallisuusjaottelu vaikutti väestön elinoloihin, palkkaukseen ja elintarvikkeiden jakeluun.⁷⁹ Lisäksi mm. venäläistä väestöä siirrettiin asumaan keskitysleireihin, joiden nimi kuitenkin muutettiin myöhemmin siirtoleireiksi. Itä-Karjalan sotilashallinnon keskitysleiriä ei voi kuitenkaan rinnastaa saksalaisten toisen maailmansodan aikaisiin keskitysleireihin. Sotilashallintoalueen eteläosassa, Aunukassa ja sen ympäristössä suomensukuinen väestö oli enemmistönä, kun Äänisniemi, väkiluvultaan suurin alue, oli lähes kokonaan venäläistä asutusta.⁸⁰

⁷⁹ Hyytia 2008, 58.

⁸⁰ Laine 1982, 100, 116.

4 SUOMALAISTEN TOIMINTA ITÄ-KARJALASSA JATKOSODAN AIKAAN

4.1 *Itä-Karjalan sotilashallintoesikunta*

Itä-Karjalan asemaa mahdollisen sodan varalta ryhdyttiin suunnittelemaan jo keväällä 1941. Itä-Karjalan kuulumista Suomeen yritettiin todistaa tieteellisesti presidentti Rytin teettämällä tutkimuksella ja näin perustella myös Itä-Karjalan liittämistä Suomeen Neuvostoliiton ja Saksan välisen sodan varalta.⁸¹ Lisäksi ryhdyttiin sopimaan erilaisista Itä-Karjalaa koskevista asioista. Muistiota Itä-Karjalan asioiden hoitamisesta sodan varalta ja sen aikana ryhdyttiin valmistelemaan toukokuussa 1941.⁸²

Suomessa asuvista heimopakolaisten johtomiehistä muodostettiin Karjalan vapautusliikkeen johto, joka kutsuttiin koolle heinäkuussa 1941, jolloin erillisen sotilashallinnon organisaatiosta valmisteltiin ehdotusta. Ehdotetun hallintomallin oli määrä toimia ainoastaan ajanjaksona, jolloin vallatut paikkakunnat on irrotettu sotatoimiyhtymien hallinnasta, mutta varsinaista siviilihallintoa ei ole ehditty järjestämään. Itä-Karjalan sotilashallinto rakennettaisiin siviilipohjalle, puolustusnäkökohdat huomioon ottaen suoraan Päämajan alaisuuteen.⁸³ Itä-Karjalan valtiollisesta asemasta oltiin yksimielisesti sitä mieltä, että Itä-Karjala oli välittömästi liitettävä Suomeen ”täysillä siteillä”.⁸⁴

Itä-Karjalan miehitystä varten annettiin heinäkuussa 1941 käsky päämajasta Itä-Karjalan väliaikaisesta sotilashallinnosta.⁸⁵ Ylipäällikön käskyssä määrättiin sotilaalliset vaatimukset toteuttamalla järjestää vallatun alueen hallinto, järjestykseen palauttaminen, alueen talouden, maatalouden ja kansanhuollon vaatimat tehtävät sekä terveydenhoito ja myöhemmin erityisesti määrättävien tehtävien hoito.⁸⁶ Miehitysalueelle nimettiin sotilashallinto-

⁸¹ Seppälä 1989, 17.

⁸² Hölsä 2006, 25–28.

⁸³ Hölsä 2006, 25–28.

⁸⁴ Hyytiä 2008, 44.

⁸⁵ Seppälä 1994, 185.

⁸⁶ Hyytiä 2008, 46.

komentaja, jonka tarkoituksena oli perustaa alueen hallintoa varten esikunta. Sotilashallintokomentajan ja esikunnan lisäksi perustettiin neuvottelukunta.⁸⁷ Itä-Karjalan sotilashallintoesikunta hoiti koko miehityksen ajan Itä-Karjalan miehityspolitiikkaa.⁸⁸

Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnalla, josta käytetään lyhennettä ItäKar.SE, tarkoitetaan ylintä esikuntaa, joka sotilashallintokomentajan kanssa johti sotilashallintoa. Itä-Karjalan sotilashallinto käsittää puolestaan koko miehityshallintohenkilöstön sekä heidän toimenpiteensä.⁸⁹ Toimintansa aloittaneen sotilashallinnon vahvuus oli marraskuun 1941 lopussa yhteensä 2893 henkeä, joista upseereita ja sotilasvirkamiehiä oli 437.⁹⁰ Sotilashallintoesikunnan toimintapaikkoja olivat Mikkeli ja Joensuu ennen maaliskuuta vuonna 1943, jolloin se pääsi lopulta muuttamaan hallintoalueen keskuspaikkaansa Äänislinnaan. Organisaatio sekä henkilöstö muuttuivat koko ItäKar.SE:n toiminnan ajan.⁹¹

ItäKar.SE:lla ei ollut omaa hallintoaluetta ennen vuotta 1942, mutta sen elimiä toimi Itä-Karjalassa jo pian alueiden jouduttua suomalaisten hallintaan. Aluksi miehitetyn alueen hallintovalta oli sotatoimiyhtymillä ja sotilashallinnon viranomaiset toimivat muodollisesti niiden alaisina sotatoimialueella. ItäKar.SE:n hallintoalueeseen eivät kuitenkaan kuuluneet rintamalinjojen lähellä sijainneet alueet, vaan ne jäivät sotatoimiyhtymien valvontaan.⁹²

ItäKar.SE jakautui hallintoaloittain osastoihin: hallinnollinen, komento-, taloudellinen, hallinnollistaloudellinen tiedustelu-, valistusasiain- sekä lääkintäosasto. Osastojen lisäksi oli erilaisia toimistoja: sosiaali-, intendentin, postiasiain- sekä tilintarkastustoimisto. Osastot jakautuivat myös erikoisaloittain toimistoihin. Sotilashallinnon organisaatio jaettiin toiminnassaan kolmeen tasoon. Sotilashallintoesikunnan alapuolella olivat piiriesikunnat, jotka toimivat ylimpinä paikallisina eliminä. Piiriesikunnissa oli toimistoja, jotka vastasivat sotilashallintoesikunnan osastoja.⁹³ Piirit jaettiin alueisiin, joissa saattoi myös toimia joitakin toimistoja. Paikallisesikunnissa ei ollut enää omia toimistoja. Miehityshallinnon tavoitteena oli olla myöhemmin helposti muunnettavissa siviilihallinnoksi.⁹⁴

Vallattu alue jaettiin ensin kolmeen piiriin, Aunuksen, Maanselän ja Vienan piireihin, mutta suunnitelmaa täydennettiin 22.8.1941 Neuvosto-Karjalan etelä- ja itäpuolelta liitettävien

⁸⁷ Hyytiä 2008, 47.

⁸⁸ Laine 1982, 14.

⁸⁹ Laine 1982, 14.

⁹⁰ Seppälä 1994, 185.

⁹¹ Laine 1982, 70–73.

⁹² Laine 1982, 15, 97.

⁹³ Laine 1982, 68–69.

⁹⁴ Hölsä 2006, 30.

suoja-alueiden osalta, jolloin muodostettiin vielä Syvärin piiri.⁹⁵ Vuoden 1942 lopussa Maanselän sotilashallintopiiri lakkautettiin ja liitettiin osaksi Vienan piiriä sekä Aunuksen piiriä.⁹⁶ Omassa tutkielmassani pääalueena on Aunuksen piiri ja tarkemmin Aunuksen kaupunki, jonne ItäKar.SE perusti työtuvan syksyllä 1941. Aunuksen piirissä myös Äänislinnassa järjestettiin työtupia, mutta rajaan työtupatoiminnan käsittelemään Aunuksen työtupaa.

Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan evakuoiminen aloitettiin 16.6.1944, kun sotilaallinen tilanne oli muuttunut oleellisesti. ItäKar.SE:n tilalle perustettiin evakuoinninjohtoa varten evakuointiesikunta, jonka päämääränä oli purkaa suomalainen hallintokoneisto ja vetää se pois sodan jaloista.⁹⁷

4.2 Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan alaista toimintaa Itä-Karjalassa

Käytännön toiminta miehitetyllä alueella paikallisten ihmisten parissa alkoi heti syksyllä 1941. Itä-Karjalan sosiaalista huoltoa hoitamaan perustettiin lääkintöosastoon syyskuussa 1941 sosiaalitoimisto, jonka päälliköksi tuli pastori, lastensuojelun ylitarkastaja Otto Korpajaakko. Itä-Karjalan sosiaalisen huoltotoiminnan järjestämisestä laaditun muistion mukaan sosiaalihuollon tuli pyrkiä kasvattamaan asukkaista edesvastuuntuntoa ja yritteliäisyyttä, jotta asianomaiset huoltovelvolliset haluavat ja pystyvät hoitamaan omaisensa. Lahjoituksia lukuun ottamatta huolto oli lainan luontoista. Alueelle järjestetyt työtuvat kuuluivat sosiaalitoimiston, myöhemmin sosiaaliosaston, alaisuuteen.⁹⁸

Sosiaalisen huoltotoiminnan organisoimisessa pyrittiin siihen, että huolto-organisaatio pystyttäisiin soveltamaan valtakunnan sosiaaliseen hallintoon. Huolto järjestettiin alueittain ja alue-esikunnilla oli samaa ratkaisovaltaa, mikä Suomessa oli kunnallishallinnon eri elimillä. Huoltotoimen ohjaus- ja neuvontatyö annettiin piiriesikunnille, joihin oli tätä varten asetettava huoltotoimen asiantuntija, yksi kuhunkin piiriin. Suomessa vastaavaa työtä teki huoltotoimen piiritarkastaja, joita oli yksi jokaisessa läänissä. Itä-Karjalan sotilashallinto

⁹⁵ Hyytiä 2008, 50.

⁹⁶ Laine 1982, 73.

⁹⁷ Laine 1982, 74.

⁹⁸ Hyytiä 2008, 254.

esikunnassa oli sosiaalisen toiminnan hallinto keskitettävä itsenäiseen osastoon, jolle kuuluisi soveltuvin osin sosiaaliministeriön hoitamat asiat.⁹⁹

Sosiaalitoimisto muutettiin lokakuussa 1941 sosiaaliosastoksi, johon kuului kaksi toimistoa: köyhäinhoito-, lastensuojelu- ja avustustoimisto sekä työtupa- ja kotiteollisuustoimisto. Köyhäinhoito-, lastensuojelu- ja avustustoimiston tehtävänä oli köyhäinhoitoa ja lastensuojelua koskevien kysymysten seuraaminen ja toiminnan kehittäminen. Lisäksi tehtävänä oli huolehtia kotimaan toimitettavan avustustoiminnan järjestämisestä sekä avustusten jakamisesta. Toimiston päällikkönä aloitti sotilasvirkamies Pentti Hillo. Työtupa- ja kotiteollisuustoimiston tehtävänä oli edistää väestön ansionsaantimahdollisuuksia perustamalla työtupia ja jakamalla kotitöitä äideille, jotka olivat lasten vuoksi sidottuja kotiin. Toimiston päällikkönä aloitti sotilasvirkamies Elias Jokinen ja toiminnan tarkastajana aloitti käsi-työnopettaja, lotta Maija Stenij.¹⁰⁰ Tarkastajan tehtävänä oli suunnitella ja perustaa työtupia miehitetyle alueille kotiutuneelle siviiliväestölle, tarkoituksena estää heitä saamasta ilmaista huoltoa.¹⁰¹ Maija Stenij työskenteli Itä-Karjalassa kotiteollisuuden tarkastajana Äänislinnassa ja ItäKar.SE:n huolto-osastossa.¹⁰²

Piiriesikuntiin perustettiin marraskuussa 1941 omat sosiaalitoimistot, joiden päälliköiksi määrättiin Aunuksessa sotilasvirkamies Mauno Nevalainen. Aunuksen piirin sosiaalitoimistoon sijoitettiin myös piirin työtupa- ja kotiteollisuustarkastaja, joksi nimettiin 15.11.1941 Tyyne-Kerttu Virkki.¹⁰³ Piiritarkastajan tehtävänä oli tarkastaa ja valvoa töiden suoritusta. Yhteensä syksyn 1941 aikana perustettiin kolme työtupa- ja kotiteollisuustarkastajan vakanssia, joista kaksi oli piiritarkastajan vakansseja.¹⁰⁴

Sosiaalihuollon lisäksi kansanhuollon järjestäminen oli sotilashallinnon tärkeimpiä tehtäviä sen toiminnan alusta alkaen. Siitä vastasi kansanhuolto- ja hankintatoimisto, piireissä kansanhuoltoupseerit ja tarpeen mukaan kansanhuollonjohtajat. Kansanhuollon tehtävinä oli pitää huolta Itä-Karjalan väestön elintarvikehuollosta ja vaatekorttien jakamisesta. Elintarviketilanne Itä-Karjalassa oli hankala etenkin syksyyn 1942 saakka. Uuden sadon myötä tilanne kuitenkin helpottui. Väestön vaatetus- ja jalkinetilanne todettiin miehityksen yhteydessä myös puutteelliseksi. Vaatetustilanne oli vuoden 1943 aikana jopa vaikeampi ongel-

⁹⁹ Hyytiä 2008, 255.

¹⁰⁰ Kertomus ItäKar.SE:n Sosiaaliosaston toiminnasta ajalta 1.10–30.11.1941, Spk 25722, KA.

¹⁰¹ Maija Stenij:n merkintöjä Äänislinnassa 20.6.43, T7341/10, KA.

¹⁰² Sosiaaliasiain hoidon uudelleen järjestely Itä-Karjalan sotilashallinnossa, T7341/7, KA.

¹⁰³ Kertomus ItäKar.SE:n Sosiaaliosaston toiminnasta ajalta 1.10–30.11.1941, Spk 25722, KA.

¹⁰⁴ Maija Stenij:n merkintöjä Äänislinnassa 20.6.43, T7341/10, KA.

ma kuin elintarviketilanne. Jalkineiden ja työvaatteiden puute pakotti metsätyöntekijät paikoitellen keskeyttämään työnsä ja jalkineiden puute saattoi estää koulunkäynnin. Itä-Karjalan työvoimaviranomaiset katsoivat työvoiman tehokkaan käytön riippuvan ratkaisevasti vaatetustilanteen paranemisesta.¹⁰⁵

Itä-Karjalan elintarvikekaupan järjestämiseksi Suomen neljä suurinta kaupan keskusliikettä, SOK, OTK, Kesko ja Tuko, perustivat yhteisen monopoliyhtiön, Vako Oy:n 12.8.1941.¹⁰⁶ Vuoden 1941 65 toimipaikasta se kasvatti toimintaansa vuoden 1944 91 sekatarvikauppaan, kolmeen kirjakauppaan ja 54 majoitus- ja ravitsemusliikkeeseen, sekä leipomoihin, myllyihin, teurastamoihin, virvoitusjuomatehtaisiin yms. Tarvikkeiden myynnin ja palvelusten ohella Vako osti väestöltä lumppuja, vuotia, turkiksia, marjoja, sieniiä, kalaa ja metsäriistaa.¹⁰⁷ Vako Oy:n myymälöistä jaettiin lisäksi elintarvikeavustuksia sosiaalihuoltotoimiston antamia luovutusmääräyksiä vastaan. Huoltotoiminta keskittyi aluksi Aunuksen kaupungin ja Äänislinnan runsasväkisille alueille.¹⁰⁸

Vaatetilannetta pyrittiin parantamaan monin tavoin. Suomen Punainen Risti toimitti syksyllä 1941 huomattavan avustuksen vaatteita ja jalkineita. Sotasaaliina saadut jalkineet, vaatteet ja kangastavara pantiin myyntiin talvella 1942. Vako Oy aloitti vaatteiden ja jalkineiden tuonnin Suomesta. Lisäksi vapaaehtoisten suomalaisten keräysten ansiosta Itä-Karjalaan tuli runsaasti jalkineita ja vaatteita, vaatetustilanne parani huomattavasti. Vuonna 1942 vaatetuskorttien edellyttämiä määriä ei kuitenkaan saatu myyntiin ja sotasaaliitkin ehtyivät nopeasti.¹⁰⁹

Vuonna 1943 tekstiilitavaroiden ja jalkineiden saanti Suomesta oli vaikeaa. Jalkineita lähetettiin Suomesta sitä mukaa, kuin Itä-Karjalasta toimitettiin vuotia. Kansanhuoltoministeriö myönsi lopulta helpotuksia tekstiilitavaroiden ja jalkineiden tuontiin Itä-Karjalaan. Puuvillakankaita saatiin 50 000 metriä, suojapukuja 2000 kpl ja kenkiä 3000 paria. Äänislinnan ja Aunuksen työtuvat valmistivat kankaista vaatteita. Osa kankaista varattiin lisäksi työtuvilla valmistettuihin vauvanpakkauksiin, jotka SPR:n lahjoittamina jaettiin lääkintäviranomaisten välityksellä jokaiselle vastasyntyneelle itäkarjalaiselle lapselle. Vuoden 1944 alkupuol-

¹⁰⁵ Hyytiä 2008, 245, 252.

¹⁰⁶ Hyytiä 2008, 235–236.

¹⁰⁷ Seppälä 1994, 187; Merikoski 1944, 81.

¹⁰⁸ Hyytiä 2008, 255.

¹⁰⁹ Hyytiä 2008, 252; Merikoski 1944, 85.

liskolla saatiin kulutukseen enemmän tekstiili- ja jalkinetarvikkeita kuin koko vuoden 1943 aikana yhteensä.¹¹⁰

Miehitetyn Itä-Karjalan alueella suoritettiin myös valistustoimintaa. Valistustyön tarkoituksena oli selvittää Suomen talonpoikien ja työläisten oloja, kertoa Suomen historiasta sekä Itä-Karjalan ja suomen yhteenkuuluvuudesta. Itä-Karjalan väestön valistustyöstä vastasi valistusosasto, sen tiedotustoimistot ja alueilla työskennelleet valistusupseerit.¹¹¹ Valistustyötä tehtiin kontrolloidusti erityisesti suomenheimoisille lehtien, radion ja erilaisten tilaisuuksien muodossa.¹¹²

Valistusosastossa laadittiin elokuussa 1941 koululaitossuunnitelma ja kansakoulujen perustaminen aloitettiin samana syksynä kuin miehitys alkoi.¹¹³ Kasvatustyö kohdistettiin lähinnä suomensukuisiin itäkarjalaisiin lapsiin ja nuoriin ja sille annettiin suuri paino käytännön toiminnassa miehitysalueella.¹¹⁴ Suomenheimoisien kouluttamisen eteen tehtiin paljon työtä, tosin vuosina 1942–1943 vierasheimoisien lasten kouluttamiseen ei kiinnitetty huomiota ja suomenheimoisien lasten opetus perustui keskeisesti Suur-Suomi-aatteeseen.¹¹⁵ Valistusosaston tiedotustoimistolle kuuluivat lisäksi kirjastot, kansan- ja kansalaisopistot, kuorot, teatterit, lehdet, radio, kulttuurimuistojen säilyttäminen ja keruu, museotoiminta sekä kansatieteellinen työ.¹¹⁶

4.3 Kotiteollisuus- ja työtupatoiminta Itä-Karjalassa

Työtupien perustaminen miehitettyyn Itä-Karjalaan aloitettiin muiden toimintojen ohella jo syksyllä 1941. Valloitetuista alueista tuli siivoamaan erityiset siivousjoukot, joiden mukana lottakomennuksella oli myös Maija Stenij. Hän huomasi selvitettävissä lumppukasoissa olevan käsityöaarteita ja ehdotti ItäKar.SE:n sosiaaliosastolle työtuvan perustamista ajattelun väestön vaatehuoltoa ja perinnekäsityöopetusta.¹¹⁷

¹¹⁰ Hyytiä 2008, 252–253.

¹¹¹ Hyytiä 2008, 125.

¹¹² Laine 1982, 157–173.

¹¹³ Hyytiä 2008, 127; Laine 1982, 174.

¹¹⁴ Laine 1982, 191.

¹¹⁵ Seppälä 2004, 188.

¹¹⁶ Hyytiä 2008, 125.

¹¹⁷ Lausala 2008, 23.

Syys–lokakuussa perustettiin ensimmäiset työtuvat Aunuksen kaupunkiin ja Viteleen. Äänislinnaan työtupa perustettiin marraskuussa 1941 ja Soutjärvelle vuonna 1942.¹¹⁸ Vuonna 1942 toimi Itä-Karjalassa kymmenkunta työtupaa, pesulaa ja varuskorjaamo.¹¹⁹ Vuonna 1943 työtupia oli toiminnassa neljä, joiden lisäksi perustettiin kiertäviä työtupia, joilla työllistettiin syrjäkylien asukkaita. Lisäksi 1943 työtuvat avattiin Äänislinnan keskitysleireissä 2 ja 3.¹²⁰ Keskitysleireillä työtä johti kotiteollisuustarkastajan määräämä opettaja.¹²¹

Itä-Karjalan väestöstä enemmän kuin puolet oli köyhäinhoidon varassa. Itä-Karjalaan perustettujen työtupien tarkoituksena olikin vähentää sosiaalihuoltomenoja ja turvata työtä vailla olevien naisten toimeentuloa sekä lisätä yritteliäisyyttä väestön keskuudessa. Työtupien järjestämistä 20–30 hengelle ainoastaan hätäaputyön kaltaisena työnä ei pidetty taloudellisesti kannattavana ratkaisuna, mutta jos työtuvan yhteydessä pystyttäisiin lisääiheena järjestämään kotiteollisuusopetusta, pienemmänkin työtuvan perustaminen vastasi tarkoitustaan.¹²² Työtupien työntekijöille maksettiin palkkaa tehtyjen työtuntien tai kotityönä valmistettujen tuotteiden määrän mukaan.¹²³ Työtupien avulla pyrittiin lisäksi helpottamaan alueen heikkoa vaatetustilannetta, lajittelemaan, puhdistamaan ja uudelleen jalostamaan sotasaaliina saatua lumppua. Työtuvilla pystyttiin avustamaan myös armeijaa ja alueella toimivaa suomalaista henkilöstöä vaatteiden korjaamisessa. Työtupien ajateltiin kehittyvän vähitellen kotiteollisuustyön jakokeskuksiksi.¹²⁴

Kaikissa työtuivissa toimi erilaisia osastoja: lumpun lajittelijat, tallukka osasto, ompelimo, varuskorjaamo, kehruu ja kudontaosasto sekä pesula.¹²⁵ Toiminta työtuivissa järjestettiin lisäksi niin, että osan työstä pystyi tekemään kotioloissa kotityönä ja erityisesti järjestetyillä kotitöillä pyrittiin tukemaan yksityisyritteliäisyyttä.¹²⁶ Työtuvilla järjestettiin lisäksi erilaisia käsityökurseja.¹²⁷

Työntekijät työtupiin valittiin sosiaalisin perustein. Työtuvat työllistivät sekä nuoria tyttöjä että vanhempaa väestöä ja suurperheiden äitejä, kun varsinainen työikäinen naisväestö

¹¹⁸ Kertomus ItäKar.SE:n Sosiaaliosaston toiminnasta ajalta 1.10–30.11.1941, Spk 25722 KA.

¹¹⁹ Sosiaalisesta huollosta ja sen suuntaviivoista Itä-Karjalassa, T7341/7, KA.

¹²⁰ Hyytiä 2008, 260–26; Merikoski 1944, 85.

¹²¹ Maija Stenij n merkintöjä Äänislinnassa 20.6.43, T7341/10, KA.

¹²² Ohje ehkäisevän köyhäinhoidon toimenpiteistä, T7341/7, KA.

¹²³ Lausala 9.2.2010.

¹²⁴ Sosiaalisesta huollosta ja sen suuntaviivoista Itä-Karjalassa, Spk 25722, KA.

¹²⁵ Maija Stenij n merkintöjä Äänislinnassa 20.6.43, T7341/10, KA.

¹²⁶ Ohje ehkäisevän köyhäinhoidon toimenpiteistä, T7341/7, KA.

¹²⁷ Merikoski 1944, 85.

työskenteli maataloustöissä ja tuotantolaitoksissa.¹²⁸ Työtupien työntekijöiksi valittiin naisia, joita ei voinut lähettää pois paikkakunnalta ja joilla oli työtuvalla suoritettavien töiden alkeellinen ammattitaito. Lisäksi valittiin naisia, jotka olivat kehityskykyisiä ammattitaidon oppimiseen ja joiden työtuvalla työllistäminen pienentää huoltokustannuksia, ja naisia, jotka pystyivät tekemään kotityötä. Ammattitaitoisten suomalaisten opettajien tehtäviin kuului tarkkailla ja ottaa selvillä työntekijöiden aikaisempi kokemus ja taito työtä johtaessa ja opettaessa.¹²⁹ Työtupien tarjoama työ ei saanut kuitenkaan viedä työvoimaa tärkeämmiltä töiltä.¹³⁰ Sopivan työväen löytäminen oli yleisesti sotilashallintoesikunnan ongelma, sillä työkykyiset ihmiset olivat vähissä. Työvelvollisia Itä-Karjalassa olivat kaikki 16–60-vuotiaat, mutta työhön ohjattiin myös 14–15-vuotiaita lapsia.¹³¹

Joulukuussa 1941 Aunuksen, Vitelen ja Äänislinnan työtuvissa työskenteli yhteensä 289 henkilöä. Helmikuussa 1942 työtuvat työllistivät 442 henkilöä ja välittivät kotityötä 462 henkilölle. Alkuvuodesta 1942 työtupien työllistävä merkitys oli poikkeuksellisen suuri, mutta työtä ei ollut vielä paljoa tarjolla. Keväällä työpula vaihtui puolestaan työvoimapulaksi. Vuoden 1943 aikana työtuvissa tarjottiin työtä 550–600 henkilölle ja noin 250 henkilölle kotityötä. Sotilashallinnon viimeisenä toimintavuotena työtuvissa työskenteli 280 henkilöä ja kotityöntekijöitä oli kymmeniä. Työtupien toiminta oli Itä-Karjalassa paikoin vilkasta ja paikoin hiljaista.¹³²

Työtuvissa ja kursseilla ohjattiin osallistujia omatoimiseen työskentelyyn vaate- ja jalkinepulan helpottamiseksi opettamalla vaatteiden korjausta ja tallukkaiden tekoa.¹³³ Työtuvissa valmistettiin tallukoita, sukia, käsineitä, pukuja ja peitteitä sekä pestiin pyykkiä ja lumppuja. Vuonna 1944 valmistettiin kaikissa työtuvissa Suomesta saaduista kankaista kaikkiaan 6300 kpl naisten ja lasten pukuja ja alusvaatteita sekä 1000 kpl vauvanpakkauksia ja -vaatteita.¹³⁴ Tallukoita valmistettiin työtuvilla noin 14 000 paria ja kintaita valmistettiin noin 7000 paria.¹³⁵

Karjalaisten käsityötaito oli parin edellisen vuosikymmenen aikana päässyt ruostumaan. Jotkut vanhukset osasivat vielä perinteisiä karjalaisia käsityötapoja, mutta nuoriso ei osan-

¹²⁸ Lausala 2008, 24.

¹²⁹ Maija Stenij:n merkintöjä Äänislinnassa 20.6.43, T7341/10, KA.

¹³⁰ Kertomus ItäKar.SE:n Sosiaaliosaston toiminnasta ajalta 1.10–30.11.1941, Spk 25722, KA.

¹³¹ Seppälä 1989, 51.

¹³² Hyytiä 2008, 260–261.

¹³³ Merikoski 1944, 85.

¹³⁴ Hyytiä 2008, 260–261.

¹³⁵ Merikoski 1944, 85.

nut lainkaan.¹³⁶ Kotiteollisuustarkastaja Maija Stenijn ohjauksessa aloitettiin Itä-Karjalassa myös vanhojen itäkarjalaisten kudonnaisten ja käsityömallien kerääminen työtupatoiminnan yhteydessä.¹³⁷ Käsitöitä kerättiin talteen miehitetyistä kylistä. Niitä poimittiin lumppukasoista ja vaihdettiin välttämättömiin tarvikkeisiin. Suomalaisen tarkoituksena oli kerätä näytteitä ja malleja vanhan käsityön elvyttämistä varten.¹³⁸ Tuhoisat taistelut olivat menneet Aunuksen alueelta melko nopeasti ohi, joten uskottiin, että siltä alueelta olisi löydettävissä karjalaisten käsitöiden parhaimmisto.¹³⁹ Miehitetyistä kylistä saattoi löytää käsipaikkoja, lakkeja, kirjavahelmaisia räsinöitä, tilkkuryijyjä, rohdinlankaa sekä käsityövälineitä.¹⁴⁰

Suomalaiset järjestivät Itä-Karjalassa käsitöiden tekemistä muuallakin kuin työtuvissa. Kouluissa järjestetyn käsityöopetuksen lisäksi sotilashallinnon syksyllä 1941 järjestämällä kansanopistokursseilla oli käsityöopetusta, sillä oppilaiden käsityötaito oli täysin puuttuvaa. Kansanopistokurssilla opetettiin sekä tyttöjä että poikia. Käsityötunneilla valmistettiin esineitä, jotka sai viedä mukanaan kurssin päätyttyä.¹⁴¹ Rajaseudun Ystävät Ry ryhtyi tukemaan Itä-Karjalassa tehtävää kotiteollisuus- ja lastensuojelutyötä, ja ItäKar.SE ehdotuksesta Rajaseudun Ystävät Ry:n avustuksella perustettiin Hiilisuon isäntä- ja emäntäkoulu. Koulun tavoitteena oli työtaidon opettaminen itäkarjalaiselle nuorisolle, vanhan itäkarjalaisen käsityötaidon elvyttäminen ja jälkipolville säilyttäminen aluksi 80, myöhemmin 150 oppilaalle.¹⁴² Hiilisuon isäntä- ja emäntäkoulu aloitti toimintansa marraskuussa 1942, jonka emäntäkurssin ohjelmaan kuului käsityö- ja kutomaoppi.¹⁴³ Hiilisuon isäntä- ja emäntäkoulun käsitöiden ylivalvonta kuului myös kotiteollisuustarkastajan tehtäviin.¹⁴⁴

¹³⁶ Lausala 1984, 37.

¹³⁷ Hyytiä 2008, 261.

¹³⁸ Vahter 1942a, 82; Vahter 1942b, 181.

¹³⁹ Pimiä 2007, 96, 111.

¹⁴⁰ Helminen 2008, 89.

¹⁴¹ Hyytiä 2008, 112–113, 261.

¹⁴² Yleistä kirjeistöä, 738, T2879/38, KA.

¹⁴³ Hyytiä 2008, 103.

¹⁴⁴ Maija Stenij n merkintöjä Äänislinnassa 20.6.43, T7341/10, KA.

5 AUNUKSEN TYÖTUPA JA SIELLÄ TYÖSKENNELLEET IHMISET

5.1 Aunuksen työtuvan suomalaiset

Aunuksen työtupa perustettiin 28.9.1941.¹⁴⁵ Työtuvan toimintaa olivat aloittamassa sotilasvirkamies Mauno Nevalainen ja Maija Stenij, jonka apuna toimivat lotat Aino Karivirta ja Suoma Toivaala. Karivirta ja Toivaala lähtivät Aunuksesta 10.11.1941, ennen kuin Tyyne-Kerttu Virkki, Helmi Toivonen ja Sofi Nyrkkö saapuivat Aunuksen marraskuussa 1941. Vakituisten työntekijöiden saavuttua Aunuksen työtuvalle Maija Stenij vapautui muiden Itä-Karjalassa toimineiden työtupien järjestämiseen. Aunuksen työtuvan alkuperäisen toiminta keskittyi rakennuksen työkuuntoon saattamiseen, ja vähitellen aloitettiin talluskatyöt ja villankehru.¹⁴⁶

Tyyne-Kerttu Virkki päätyi työskentelemään Aunuksen, kun ItäKar.SE:n sosiaaliosaston päällikkö Otto Korpijaakko pyysi Tyyne-Kerttu Virkkiä Aunuksen piirin työtupa- ja kotiteollisuustarkastajaksi syksyllä 1941. Tyyne-Kerttu Virkki työskenteli tuohon aikaan siirtoväen Työtupa- ja kotiteollisuustarkastajana Vapaan huollon Uudenmaan Läänikeskuksessa, josta häntä myös suositeltiin Aunuksen työtehtävään.¹⁴⁷ Tyyne-Kerttu Virkin työtupa- ja kotiteollisuustarkastajan työnkuvaan kuului käytännössä Aunuksessa kotiteollisuuden uudelleen virittäminen, vanhojen käsityömallien etsintä, kerääminen sekä uudelleen käyttöön saattaminen ja kotiteollisuustuotteiden markkinoiminen. Hän keräsi tekstiilejä Aunuksen alueella, samoin kuin Maija Stenij Äänislinnassa. Työtuvalla Tyyne-Kerttu Virkki työskenteli sen, mitä kotiteollisuustarkastajan töiltään ehti.¹⁴⁸ Aunuksen työtuvalla Tyyne-Kerttu Virkin pääpaikkana oli museo, jossa hän hoiti myös työtuvan tuotteiden myyntiä ollessaan työtuvalla. Tyyne-Kerttu Virkki työskenteli Aunuksessa kevääseen 1944

¹⁴⁵ Käynti Aunuksen työtuvassa 15.2.1943, Ilaa, VSA.

¹⁴⁶ Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta lokakuussa v.1941, T7341/7, KA.

¹⁴⁷ Uutela 1997, 35–37.

¹⁴⁸ Uutela 1997, 51; Lausala 2008, 23–24.

saakka, kunnes siirtyi Helsinkiin Omin Käsin -lehden päätoimittajaksi. Tyyne-Kerttu Virkki vietti läksiäisiä Aunuksessa 20. helmikuuta 1944.¹⁴⁹

Tyyne-Kerttu Virkin jäähyväiset Aunuksen työtuvan vieraskirjassa:

*Jätän jäähyväiset ylen rakkaaksi käyneelle laitokselle! Muistan kaipauksella täällä aloittamaani työtä ja työntäyteisiä rikkaita päiviä! Toivotan kaikkea parasta mahdollista Aunuksen rahvaalle ja tänne jääville työtovereilleni.*¹⁵⁰

Tyyne-Kerttu Virkin lisäksi työtupaan tuli työskentelemään sen perustamisvaiheessa viipurilainen tallukkamestari Sofi Nyrkkö, joka oli työskennellyt aiemmin Sos.dem. Naisliiton työtuvalla. Samalla työtuvalla työnjohtajana työskenteli Helmi Toivonen, joka siirtyi Nyrkkön kanssa työskentelemään Aunukseseen.¹⁵¹ Kaikki kolme saapuivat Aunukseseen marraskuussa 1941. Työtuvan suomalaisessa henkilökunnassa tapahtui vielä muutoksia, kun Talvikki Kosonen (myöhemmin Lausala) tuli Helmi Toivosen tilalle Aunukseseen kesäkuussa 1942.¹⁵²

Talvikki Kosonen oli tutustunut Tyyne-Kerttu Virkkiin jo Ateneumin iltakurssin piirustustunneilla, ja he tiesivät toisensa jo Wetterhoffin ajoilta.¹⁵³ Tyyne-Kerttu Virkki ehdotti Talvikki Kososen palkkaamista kurssiopettajaksi ja kotiteollisuuspiirtäjäksi jo keväällä 1942 Itä-Karjalan Sotilashallinnon Sosiaalihuolto-osaston osastopäällikölle, sillä Aunuksessa sopivaa henkilökuntaa työhön ei ollut. Talvikki Kosonen työskenteli tuohon aikaan Suomessa kansanopistossa kudonnan opettajana.¹⁵⁴ Suunniteltuja kursseja, jonne Tyyne-Kerttu Virkki ajatteli Talvikki Kososta opettajaksi, ei kuitenkaan järjestetty. Näin myöskään uutta henkilökuntaa ei tarvinnut palkata. Kuitenkin kun Helmi Toivonen päätti siirtyä uuteen työhön Helsinkiin kesäkuun 1. päivästä alkaen vuonna 1942, Talvikki Kosonen palkattiin hänen tilalleen työtuvan johtajaksi.¹⁵⁵

Työtuvan johtajan tehtäviin kuului toimistoasioiden hoitaminen, esimerkiksi puhelimeen vastaaminen ja työntekijöiden palkkojen laskeminen ja maksaminen viikoittain. Työtehtäviä ei oltu rajattu tarkasti, vaan siellä piti varautua tekemään niitä töitä, mitä tarvitsi tehdä.

¹⁴⁹ Karttunen 1997, 50, 56.

¹⁵⁰ Aunuksen työtuvan vieraskirja, T7340/41, KA.

¹⁵¹ Uutela 1997, 37.

¹⁵² Lausala 2008, 23–24.

¹⁵³ Uutela 2008, 142; Lausala, 9.2.2010.

¹⁵⁴ Yleistä kirjeistöä 318, T2879/39, KA; Lausala, 9.2.2010.

¹⁵⁵ Yleistä kirjeistöä 350, 351, 384, T2879/38, KA; Yleistä kirjeistöä, 363, T2879/39, KA.

Työtuvan päivittäisestä toiminnasta ja kotityöntekijöistä vastasivat työtuvalla kesäkuusta 1942 eteenpäin, työtupatoiminnan loppuun saakka Talvikki Lausala ja Sofi Nyrkkö.

Sofi Nyrkön tehtävänä Aunuksen työtuvalla oli työskennellä erityisesti ompelimon mestarina vuosina 1941–1944. Ompelimon hoitaminen oli Nyrkölle jo aiemmin tuttua työtä ja ompelimoa hoidettiin hänen kokemuksensa perusteella. Nyrkön apuna ompelimossa työskenteli välillä lisäksi amerikansuomalainen nainen, joka oli tullut Neuvostoliittoon jo aiemmin. Nyrkkö hoiti pääasiassa ainoastaan ompelimoa ja sen tuotantoa.¹⁵⁶

Aunukseen meneminen ja työtupatoiminnan aloittaminen olivat suomalaisille jännittävä tilanne, sillä ei tiedetty, mitä siellä olisi vastassa.¹⁵⁷ Työtuvan toiminnalle ei myöskään annettu mitään erityisiä ohjeita aluksi, ja kotiteollisuustyön aloittaminen oli paikoin hankalaa järjestäytymättömien olojen vuoksi.¹⁵⁸ Tyyne-Kerttu Virkki muistelee läksiäispuheensa Aunukseen saapumisestaan ja työn aloittamista seuraavasti:

Muistan vielä hyvin, kun saavuin tänne silloin tuntemattomaan Aunukseen. Maakunnassa oli outoja kasvoja, kansastamme vieraantuneita heimolaisia ja oudosti soivaa kieltä, jotka asettivat aluksi hankaluuksia kotiteollisuustyölle. Työkenttä avautui laajana ja rikkaana, mutta alojen järjestäytymättömyys teki alun vaikeaksi. Alkuvaikeuksien voittamisen jälkeen ja työn käynnistyttyä huomasin vähä vähältä, mitä rikkauksia ja arvoja piilee tässä maakunnassa.¹⁵⁹

5.2 Itäkarjalaiset työskentelemässä työtuvalla

Miehitysajan aluksi paikallisten asukkaiden suhtautuminen alueella olleisiin suomalaisiin oli yleisesti varauksellista, sillä paikalliset pelkäsivät suomalaisia valloittajajoukkona. Kuitenkin paikalliset olivat lopulta myös tyytyväisiä suomalaisten apuun ja huolenpitoon.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Lausala, 9.2.2010.

¹⁵⁷ Lausala 9.2.2010.

¹⁵⁸ Uutela 1997, 37, 39.

¹⁵⁹ Tyyne-Kerttu Virkin läksiäispuhe, Ida, VSA.

¹⁶⁰ Lausala 9.2.2010.

Työskentelyn järjestäminen työtuvalla oli vaativaa työntekijöiden iän ja toisaalta taidottomuuden vuoksi.¹⁶¹ Tehtäviä töitä pyrittiin antamaan työntekijöille taitojen mukaan. Työskentelylle ei ollut lähtötasoa, joten opetus saatettiin aloittaa hyvinkin alkeista. Pääasiana oli, että töitä valmistui ja jotakin opittiin tekemään. Kaikki saivat kuitenkin kokeilla kaikkea, ja jokaiselle jaettiin töitä sen mukaan, mitä pystyi tekemään. Työtuvan kannattavuus ei siis ollut alussa ehdoton vaatimus, vaan kunhan ihmiset oppivat tekemään kunnollisesti töitä, mihin kykenivät.¹⁶² Taitojen karttuessa sai valmistaa vaativampia töitä, esimerkiksi ompelimossa.¹⁶³

Aunuksen työtuvalla kuten muillakin työtuvilla, työskenteli nuoria tyttöjä ja toisaalta iäkkäitä naisia. Työntekijät saattoivat erikoistua tiettyyn aiheeseen. Kirjontan opetelleet työntekijät alkoivat lopulta tehdä työtuvalla pääasiassa kirjontatyötä. Esimerkiksi tallukan valmistukseen erikoistui Kagrina-niminen nainen. Nuoria työtuvalla työskennelleitä tyttöjä olivat Nina Blin-kova ja Maija Malahina (kuva 1). Silityspuolesta työtuvalla vastasi yksi työntekijä. Hänellä oli käytössään suuri rauta, jolla hän silitti sotilasvaatteita, joita präs-sättiin aina kun sotilaat lähtivät Suomeen.¹⁶⁴

Kuva 1. Talvikki Kosonen ja kaksi paikallista tyttöä, Niina ja Maija työtuvan ulkoportaita 1943. (VSA)

Kuten työtupatoiminnan yhtenä ajatuksena oli, myös Anuksen työtuvalla jaettiin kotityötä. Anuksen työtuvalla kotitöiksi annettiin olki- ja lastupalmikon valmistamista sekä revinnäisliinojen, tallukanpohjien valmistamista ja kehräystä. Kotitöihin jäämisen syynä saattoi olla esimerkiksi pienet lapset, joita täytyi hoitaa kotona. Toisinaan pieniä lapsia, alle kouluikäisiä, otettiin kuitenkin mukaan työtuvalle. Työtuvalle mukaan otetut lapset leikkivät siellä tai auttoivat helpoissa töissä, esimerkiksi nyörien pujottamisessa tallukkaisiin.¹⁶⁵ Suomalaisten ja karjalaisten naisten lisäksi työtuvalla työskenteli talonmiehenä paikallinen mies, Juho Bogdanoff joka hoiti talon lämmityksen ja pihatyöt.¹⁶⁶

¹⁶¹ Vastauksia koskien Anuksen työtupaa, Ilaa, VSA.

¹⁶² Lausala, 9.2.2010.

¹⁶³ Käynti Anuksen työtuvassa, Ilaa, VSA.

¹⁶⁴ Lausala 9.2.2010.

¹⁶⁵ Lausala, 9.2.2010; Käynti Anuksen työtuvalla, Ilaa, VSA.

¹⁶⁶ Lausala, 9.2.2010; Lausala 1984, 40.

Työtuvalla työskenneltiin maanantaista lauantaihin. Lauantai oli työntekijöiden tilipäivä, jolloin maksettiin palkka. Työskentely oli tuntityötä, josta pidettiin kirjaa ja jonka perusteella palkka määräytyi. Kotityönä tehdystä olkipalmikosta maksettiin puolestaan valmistetun metrimäärän perusteella.¹⁶⁷ Lokakuussa 1941 palkkaa maksettiin Aunuksen työtuvalla 3-3,5 mk tunnilta.¹⁶⁸

Työntekijöitä Aunuksen työtuvalla oli ensimmäisenä toimintakuukautena lokakuussa 1941 40–60 henkeä. Marraskuun 1941 lopulla työtuvan toiminta oli jo laajentunut ja työntekijöiden lukumäärä oli 119. Palkkoja maksettiin lokakuussa yhteensä 15 146,85 mk ja marraskuussa yhteensä 27 439,50 mk. Joulukuussa 1941 työntekijöiden lukumäärä vaihteli 75–100 henkeen ja kotityötä annettiin 18–25 hengelle. Palkkoja maksettiin joulukuussa 43 566 mk.¹⁶⁹ Vuoden kuluttua marraskuussa 1942 Aunuksen työtuvalla työskenteli 64 ja joulukuussa 72 henkilöä. Palkkoja maksettiin marraskuussa 1942 37 752,75 mk ja joulukuussa 32 955,50 mk.¹⁷⁰

Paikallisten ja suomalaisten työskentely työtuvalla ja Aunuksessa oli hyvin vuorovaikutteista. Paikalliset olivat innostuneita siitä, että heillekin avautui uusia mahdollisuuksia tehdä käsitöistä. Koettiin, että se oli heille uutta ja innostavaa asiaa. Käsitöiden tekeminen oli useimmille uutta työtä, joten oppiessaan he innostuivat tekemisestä. Nuoret tytöt olivat saattaneet ennenkin nähdä vanhojen mummojen tekevän käsitöitä, mutta eivät olleet itse oppineet tekemään niitä.¹⁷¹

Sen lisäksi, että suomalaiset opettivat käsitöiden valmistamiset paikallisille, suomalaiset oppivat myös paikallisilta uusia tekniikoita ja tekemistä, kun näkivät miten paikalliset mummut tekivät käsitöitään. Esimerkiksi revinnäistyöt ja olkityöt opittiin Aunuksessa. Työtuvan työskentelykielenä suomalaisilla oli suomi, paikalliset puhuivat karjalan kieltä. Kahden kielen käyttäminen työtuvalla saattoi aiheuttaa joskus väärinkäsityksiä, mutta suomalaiset ja karjalaiset ymmärsivät silti hyvin toisiaan ja tulivat hyvin toimeen.¹⁷²

¹⁶⁷ Lausala, 9.2.2010.

¹⁶⁸ Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta lokakuussa v.1941, T7341/7, KA.

¹⁶⁹ Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta lokakuussa v.1941, T7341/7, KA.; Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta marraskuussa v.1941, T7341/7, KA.; Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta joulukuussa v.1941, T7341/7, KA.

¹⁷⁰ Työtupien toiminta marras-joulukuussa 1942, T7341/7, KA.

¹⁷¹ Lausala, 9.2.2010.

¹⁷² Lausala, 9.2.2010.

5.3 Aunuksen työtuvan tilat ja tarvikkeet

Aunuksen alue-esikunta oli varannut työtupaa varten talon, jonne oli saatu koneita ja tarvikkeita Suomesta.¹⁷³ Aunuksen työtupa aloitti talossa n:o 1 Nuorisoliittolaiskadun varrella 6.10.1941. Työtuvan yhteyteen oli tarkoitus järjestää lisäksi suutarinverstas sotasaaliskien korjausta varten, työtuvalla olikin aiemmin toiminut jalkinevalmistamo. Pesula järjestettiin työtuvasta erilliseen rakennukseen erityisesti lumppujen pesua varten. Pesulassa työskenteli noin kymmenen karjalaisnaista. Työtupa muutti marraskuussa 1941 taloon n:o 9 Lokakuunkadun, myöhemmin Vetehisenkatu 9:n varrelle, jonka sai kokonaan käyttöönsä joulukuun 1941 aikana (kuva 2). Uuteen tilaan muuttaminen mahdollisti työtuvan toiminnan laajentamisen.¹⁷⁴ Työtupa toimi Lokakuunkadulla hirsirakennuksessa miehityksen päättymiseen saakka.

Kuva 2. Aunuksenlinnan työtupa 1941–1944. (VSA)

Työtuvan rakennus koostui yhdestä suuresta huoneesta, jossa työskenneltiin. Toimistolla ja museolla oli lisäksi omat huoneensa.¹⁷⁵ Toimistossa hoidettiin tiedot työtuvalla valmistetuista työsuorituksista sekä kotitöinä valmistetuista käsitöistä, palkanmaksu työntekijöille ja otettiin vastaan asiakastilaukset sekä maksut asiakkaille valmistetuista töistä.¹⁷⁶ Työtuvan myymälä toimi museon kanssa samassa huoneessa. Työtuvalle järjestyneet tilat olivat hyvin yksinkertaiset. Suuren huoneen keskellä oli valkeaksi kalkittu uuni, joka lämmitti

¹⁷³ Lausala 2008, 24.

¹⁷⁴ Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta lokakuussa v. 1941, T7341/7, KA; Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta marraskuussa v.1941, T7341/7, KA; Aunuksen piirin sosiaalihuoltoukseerin toimintakertomus ajalta 20.9.–31.10.41, T7341/7, KA; Käynti Aunuksen työtuvassa, Iaa, VSA.

¹⁷⁵ Lausala, 9.2.2010.

¹⁷⁶ Käynti Aunuksen työtuvassa, Iaa, VSA.

koko rakennusta. Se myös jakoi tilaa eri osastoihin, ja työskennellessään esimerkiksi olki-työntekijät kerääntyivät omaan kohtaansa.¹⁷⁷ Kaikkea ei kuitenkaan pystytty tekemään työtuvan omissa tiloissa, ensimmäiselle revinnäiskurssille tilat saatiin Aunuksen kirkon yhteydestä.¹⁷⁸

Työtuvan kalustukseen kuului toukokuussa 1942 puhelin, radio, kirjoituspöytä, öljylamppu, pöytiä, tuoleja, kaappeja, pesusoikkoja, naulakoita, samovaari, vesikattila. Työvälineinä työtuvalla oli yksi saha sekä kirveitä, renkaan kiinnittäjä, reijittäjä, jakorauta, viiloja, hohtimia, vasaroita, suutarinveitsiä, sukkapuikkoja, parsinneuloja, sormustimia, rautanas-kaleita, puupäisiä naskaleita, Fiskarsin ja Singerin saksia, villakarstoja, tallukanlestejä, tallukkaneuloja ja tallukkakäyräneuloja. Ompelukoneita työtuvalla oli lähettänyt Suomen Huolto, lisäksi yksi kone oli saatu paikallisilta ihmisiltä, yhteensä 21 omaa konetta. Lisäksi kolme konetta lainattiin paikallisilta. Omista ompelukoneista 8 kappaletta oli uusia Husqvarna-merkkisiä ja 12 kappaletta vanhoja Singer-koneita.¹⁷⁹ Työtuvassa oli lisäksi käytössä kapeat kangaspuut.¹⁸⁰

Työtuvalla käytetty materiaali saatiin osittain miehitetyltä alueelta ja osittain Suomesta. Osa työtuvalla tehdyistä töistä valmistettiin asiakkaiden omista kankaista.¹⁸¹ Miehitetyltä alueelta kerättiin lumppuja n. 200 tonnia, jotka kunnostettiin työtuvalla vaatteiksi tai käytettiin tallukkaiden materiaalina.¹⁸² Suomen Punainen Risti lahjoittamien kankaiden lisäksi tehtaat lahjoittivat kankaita työtuvalla. Turun verkatehtaalta lahjoitettiin housusarkaa, josta teetettiin erään koulun oppilaille housut Aunuksen työtuvalla.¹⁸³ Vuosien 1941 ja 1942 aikana jaettiin Sosiaalihuollon varastosta Aunuksen työtuvalla SPR:n lähettämää pyyhe-liinakangasta 34 pakkaa, flanellia, uudinkangasta, jokamiehen lakanakangasta, patjangan-gasta, printterssiä, säkkikangasta, twillia ja peitevanua yhteensä 145 pakkaa.¹⁸⁴ Myös Raja-seudun Ystävät Ry:ltä pyydettiin materiaalia käsitöiden tekemiseen.¹⁸⁵ Vakon kaupasta sai ostettua myös kangasta, mutta enimmäkseen siellä myytiin valmiita vaatteita.¹⁸⁶ Työtupa pystyi tilaamaan Suomesta materiaalia ja kalustoa kirjallisesti piirin työtupa- ja kotiteolli-

¹⁷⁷ Lausala, 9.2.2010.

¹⁷⁸ Lausala 2008, 24.

¹⁷⁹ Aunuksen kaupungin työtuvan kalustoluettelo, T2879/39, KA.

¹⁸⁰ Lausala 2008, 25.

¹⁸¹ Lausala 2008, 25; Seppälä, 1989, 66.

¹⁸² Merikoski 1944, 85.

¹⁸³ Lausala, 9.2.2010.

¹⁸⁴ 1.10.41–30.10.42 Sosiaalihuollon varastosta on SPR:n lähettämää tavaraa jaettu seuraavasti, T2879/38, KA.

¹⁸⁵ Sosiaalihuollon toimintakertomus puolivuotiskaudelta 1.1.–30.6.1944, Spk 25725, KA.

¹⁸⁶ Lausala, 9.2.2010.

suustoimiston kautta, joka edelleen toimitti tilaukset Äänislinnaan ItäKar.SE:n sosiaali-osaston sosiaalitoimisto II:lle.¹⁸⁷

Tarvittavan materiaalin saaminen ei kuitenkaan ollut aina mahdollista. Materiaalin puute oli jo syksyllä 1941 esteenä työtupatoiminnan kehittymiselle. Erityisesti tallukoiden valmistaminen viivästyi materiaalin puutteen vuoksi.¹⁸⁸ Marraskuussa 1942 tehdyllä sosiaali-huoltoa koskevalla tutustumis- ja neuvottelukäynnillä Aunuksen kaupungin alueella huomioitiin ompelimon ja tallukka-osaston työtarpeista olleen työtuvalla pulaa.¹⁸⁹ Sosiaali-huollon toimintakertomuksessa todetaan keväällä 1944 lastun, tuohen, oljen sekä paperinarun olleen entistä tärkeämpiä materiaaleja työtupien työskentelyssä, sillä aiemmin runsaasti käytetty lumppu oli alkanut loppua.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Työtupien, pesuloitten, korjaamojen, y.m. johtajille, T7341/10, KA.

¹⁸⁸ Kertomus ItäKar.SE:n Sosiaaliosaston toiminnasta ajalla 1.10.-30.11.1941, Spk 25722, KA.

¹⁸⁹ Sos huoltoa koskeva tutustumis- ja neuvottelukäynti Aunuksen (kaupungin) alueessa 25.11.1942, T7341/7, KA.

¹⁹⁰ Sosiaalihuollon toimintakertomus puolivuotiskaudelta 1.1–30.6.1944, Spk 25725, KA.

6 ITÄ-KARJALAISET KÄSITYÖTEKNIIKAT AUNUKSEN TYÖTUVALLA

6.1 *Itäkarjalainen käsityöperinne*

Talonpoikainen ansiokotiteollisuus muodostui Suomen ja Venäjän Karjalassa tärkeäksi toimeentulon antajaksi 1800-luvun lopulla, sillä elämä maataloilla oli hyvin omavaraista. Kotiteollisuudesta voidaan erottaa kaksi eri lajia, ansiokotiteollisuus, jonka tuotteita myytiin oman paikkakunnan ulkopuolelle sekä ansiokotiteollisuus, jonka tuotteet myytiin tai tehtiin tilauksesta lähialueelle. Naapurista avun hakeminen kuului karjalaiseen yhteiskuntaan oleellisesti, jolloin käsityöntekijä sai lisäansiota.¹⁹¹

Kotiteollisuuden merkitys kasvoi syrjäisillä seuduilla ja kotiteollisuudesta kehittyi merkittävä sivuelinkeino talonpojille, kun Venäjän Karjalassa maaorjuuden lakkauttaminen muutti pienteollisuuden suuremmaksi manufaktuuriteollisuudeksi. Sepät, nahkurit ja puusepät olivat perheyriytyksiä, joissa saattoi myös olla ulkopuolista työvoimaa. Tehtaiden määrän kasvettua ja teollisuustuotteiden tultua markkinoille, esimerkiksi kyläseppien tarve kuitenkin väheni. Kuten Suomen Karjalassa, myös Venäjän Karjalassa puukotiteollisuus kukoisti vuosisadan vaihteeseen saakka. Nahkureiden ammattikunta kasvoi puolestaan koko ajan. Venäjän Karjalassa kotiteollisuus keskittyi Aunuksen ja Petroskoin kihlakuntaan, joissa kaupunkiasutus loi tuotteille suurempaa kysyntää. Aunuksessa sepäntyöt ja ajokalujen valmistus oli suurta, ja tuotteita tuotiin Suomenkin puolelle. Aunukselta tuotiin lisäksi puusepän-, olki- sekä nahkatöitä.¹⁹²

Talonpoikien elämä sekä kotiteollisuuden ja käsityön asema muuttuivat 1930-luvulla. Pellavan viljely loppui ja kirjontaperinne muuttui merkityksettömämmäksi. Kaupungistuminen ja teollistuminen vaikuttivat kirjontataidon rajuun muutokseen ja katoamiseen.¹⁹³ Suomalaisten miehityksen yhteydessä miesten käsitöitä tarkasteltaessa havaittiin rauta- ja

¹⁹¹ Hämynen 1998, 179.

¹⁹² Hämynen 1998, 180.

¹⁹³ Survo 2008, 163.

kyläseppien olevan Itä-Karjalassa harvinaisia. Kyläseppien valmistamia töitä olivat patakookut, -hangot ja kolmijalat sekä erinäiset kuparityöt. Samovaarit olivat lähes poikkeuksetta venäläistä tehdastuotantoa. Savituotteiden valmistuksella oli Itä-Karjalassa pitkät perinteet, puukkoteollisuus oli puolestaan lähes tuntematonta. Kansanomaiset tuohityöt, kuten kontit, virsut ja nuotan kohot olivat melko samanlaisia suomalaisten vastaavien kanssa. Juurista valmistettiin vakkoja, kirstuja, niinestä sekä oljesta kudottiin käsilaukkuja ja kasveja. Olkikirjailua oli käytetty lippaiden koristelemiseen.¹⁹⁴

Karjalainen käsityöperinne on saanut aikojen kuluessa paljon vaikutteita ympäristöstään ja sen ihmisiltä. Nykyisen Karjalan tasavallan ja Arkangelin alueella asui 1000-luvulla itämerensuomalainen väestö. Slaavit alkoivat siirtyä Keski-Venäjältä pohjoiseen 1100-luvulla asettuen ryhminä asumaan Aunukseen ja Vienanmeren rannikolle. Itämerensuomalaisten ja venäläisten välinen vuorovaikutus on ollut jatkuvaa, ja tapoja on otettu toinen toisiltaan. Yhtäläisyyksiä on ollut sekä rakennustavoissa ja työmenetelmissä että puvuissa, tapakulttuurissa ja uskomusperinteessä.¹⁹⁵ Myös molemmin puolin rajaa Suomen ja Venäjän puolella asuvien karjalaisten kesken vuorovaikutus oli vilkasta Venäjän vallan aikana. Raja ylitettiin kauppasioissa, ja ihmiset muuttivat rajan yli toisiin kyliin asumaan. Käsityöt olivat läheisen yhteyden vuoksi myös hyvin samanlaisia.¹⁹⁶ Työmenetelmissä oli kuitenkin vaihtelevuutta suomalaisten ja karjalaisten välillä. Lankaa kehrättiin Itä-Karjalassa väärtinällä, vaikka Suomesta ja Venäjältä oli jo ennen ensimmäistä maailmansotaa kulkeutunut rukkeja.¹⁹⁷

Naisväestön kotiteollisuustöitä Itä-Karjalassa olivat pellavan ja hampun muokkaus. Karjalaisnaiset kehräsivät itse lankansa, mitä perheen vaatetukseen tarvittiin. Kehruu suoritettiin väärtinällä ja kuosalilla, eli kehrälaudalla. Rukit olivat harvinaisia. Kotivilla oli tärkeää vaateainetta. Villan karttauksessa käytettiin apuna eräänlaista karttajousta (sabein) villan selvittämiseen. Tätä työtä tekivät usein myös ammattilaiset.¹⁹⁸ Kehruutyö aloitettiin syksyllä karkeista rohtimista siirtyen asteittain hienompaan ainekseen. Jotkut kehräsivät ympäri vuoden ja myös miesten nähtiin kehräävän.¹⁹⁹ Tekstiilien valmistaminen aina kuidun

¹⁹⁴ Pimiä 2007, 112.

¹⁹⁵ Survo 2008, 157.

¹⁹⁶ Karttunen 1939, 124.

¹⁹⁷ Vahter 1944, 212–213.

¹⁹⁸ Itkonen 1928, 59.

¹⁹⁹ Vahter 1944, 212–213.

kasvattamisesta vaatteeksi tai kodintekstiiliksi valmistamiseen saakka kuului karjalaisen naisen tehtäviin muiden arkitehtävien ohella.²⁰⁰

Kudontatekniikka ja työvälineet Itä-Karjalassa olivat yksinkertaisia, mutta niillä kudottiin monenlaisia kankaita. Kangas luotiin usein seinälle ja loimi käärittiin käden varalta laudantapaiselle loimitukille. Kudonnassa käytetyt välipuut ja pirrat olivat kapeita, noin 30–40 cm. Kankaan kapeudesta johtuen pöytäliinat ja käsipaikanpäät kudottiin yksinkertaisella niisimisellä ja kuviota saatiin aikaan esimerkiksi lastalla poimimalla. Rohtimiset kankaat kudottiin yleensä 2-niitisiksi, joista saatiin käsipaikkoja, patjanpäällisiä, säkkeitä sekä työpaitoja että raadantahameita.²⁰¹ Kotikutoisista kankaista köyhempi väestö käytti aivinaa alusvaatteissa ja Aunuksen valkoista sarkaa eli rihmaloimesta villakutein valmistettua kangasta päällysvaatteissa. Oli myös hyvin tavallista, että vaatekankaat oli kudottu Karjalan ulkopuolella Venäjällä.²⁰² Lisäksi karjalaisissa käsitöissä voidaan nähdä punaiseksi värjättyä ostokangasta, jota kutsutaan kumakaksi.²⁰³ Sitä voidaan pitää venäläisenä vaikutuksena karjalaiseen käsityöhön ja sitä käytettiin esimerkiksi käsipaikoissa.²⁰⁴

Käsityönä valmistettiin Itä-Karjalassa sekä vaatteita, muita käyttötekstiilejä että sisustus-tekstiilejä. Tekstiileitä valmistettiin myös rituaalisiin tarkoituksiin. Ihmisen elämän käännekohtissa, syntymässä, häissä ja hautajaisissa, sekä vuotuisissa juhlamenoissa ja parannusriiteissä käytettiin runsaasti erilaisia tekstiilejä.²⁰⁵ Valmistettavia tekstiilejä koristeltiin erilaisin kirjailuin.²⁰⁶ Käsityötekniikoista kirjonta oli suosittua karjalaisten, vepsäläisten sekä venäläisten keskuudessa. Kirjonnassa eri etniset ryhmät päätyivät samoihin teknisiin ratkaisuihin, kuviointeihin ja väreihin. Entisen Aunuksen läänin tunnuksenomaisia piirteitä olivat värien käyttö, kuviot sekä niiden tulkinnat ja kirjontamenetelmät. Kirjunnan ornamenttiikka oli monikerroksinen ilmiö, ja kirjontakuviot säilyttivät merkityksensä sekä toimivat rituaalisina symboleina vuosisatojen kuluessa.²⁰⁷ Karjalaiselle kirjonnalle erityisen luonteenomaista on ollut geometrisuus. Myös eläin- ja kasviaiheet voivat olla hyvin geo-

²⁰⁰ Komulainen & Tirronen 1979, 2.

²⁰¹ Vahter 1944, 213–214.

²⁰² Itkonen 1928, 60.

²⁰³ Lehtinen 2008, 38.

²⁰⁴ Vahter 1942a, 83.

²⁰⁵ Konkka 1999, 35.

²⁰⁶ Komulainen & Tirronen 1979, 2.

²⁰⁷ Survo 2008, 161.

metrisia muotoja muistuttavia. Kirjottujen kuvioiden yhteydessä esiintyvät nimet kuvaavat usein kuvion muotoa tai viittaavat aiheen kotiseutuun, kuten kannuksen pyörä tai Aunus.²⁰⁸

Kirjailuja tehtiin vaatteissa paidan kaulukseen, olkapäihin ja helmaan, kudottuihin sukkiin, kintaisiin ja sormikkaisiin. Lisäksi kirjontakuosein koristeltiin lakanan eli hurstien reunoja. Lakanaan niitä ei tosin aina ommeltu kiinni, vaan ne saatettiin myös asettaa vuoteen etureunan koristukseksi.²⁰⁹ Vaatteiden lisäksi kirjontaa tehtiin samoilla tekniikoilla käsipaikkojen päihin.²¹⁰

Käsipaikat ovat eräs perinteinen karjalainen tekstiili. Ne ovat pitkiä, kapeita pyyhinliinoja ja kulttiesineitä, joita käytettiin ja valmistettiin Karjalassa ja joiden päitä koristettiin menneisyyteen ulottuvalla ornamenttikalla.²¹¹ Aunuksenlinnassa ja sen lähikylissä käsipaikkaa nimitettiin *vuarupaikaksi* ja käsipaikalla alueella tarkoitettiin nenäliinaa.²¹² Itäkarjalaisissa käsipaikoissa on ollut huomattavissa vanhojen tekniikoiden, etupistokirjonnan ja revinnäisen suosio. Kuvioaiheista suosituimpia ovat olleet geometriset ja kasviaiheet, mutta myös ihmis- ja eläinaiheita esiintyy, esimerkiksi vepsäläisillä on suosittuna ollut kaksoislintuaihe.²¹³ Koristeet ovat olleet tyyliteltyjä vastakkain aseteltuja eläimiä tai geometrisiä, väreiltään punaisia ja mustia, mutta pohjoisemmissa kylissä on suosittu myös muita, kirkkaita värejä.²¹⁴

Kirjontataito oli kuitenkin vähitellen unohtunutta Itä-Karjalassa.²¹⁵ Muita unohtuneita tekniikoita oli pitsinnypläys. Sitä on tosin saatettu sekoittaa myös virkattuun pitsiin. Lisäksi puikoilla valmistettu pitsi oli unohdettu taito. Pitsinnypläystä harrastivat sekä venäläiset että karjalaiset sekaisin itäkarjalaisissa kylissä ja oppivat toisiltaan erilaisia töitä. Pitsejä valmistettiin myös lähiseudun nunnaluostareissa. Kotiteollisuuteen ja sen tuotteisiin vaikutti paljon luostareissa valmistetut käsityöt.²¹⁶

²⁰⁸ Sirelius 1928, 8–9.

²⁰⁹ Itkonen 1928, 59–60; Vahter 1944, 222.

²¹⁰ Lehtinen 2008, 45; Vahter 1944, 221–222.

²¹¹ Komulainen & Tirronen 1979, 1.

²¹² Vahter 1944, 221–222.

²¹³ Lukkarinen 1982, 27.

²¹⁴ Itkonen 1928, 60.

²¹⁵ Itkonen 1928, 60.

²¹⁶ Vahter 1944, 232–235.

6.2 Aunuksen työtuvalla suunniteltuja ja valmistettuja tekstiilejä

Aunuksen työtuvalla käytetyt työtavat perustuivat alueen perinteisiin, eikä sinne tuotu mitään vierasta. Työtuvassa elvytetyillä työtavoilla pyrittiin kuitenkin valmistamaan uutta ja aikaan sopivaa tuotantoa.²¹⁷ Jotkin työtuvalla valmistetut esineet saivat totutusta poikkeavia käyttötarkoituksia, ja joitain esineitä eivät paikalliset olleet tottuneet käyttämään lainkaan. Esimerkiksi revinnäistyönä alettiin valmistaa vuoteenreunuksen mukaan kaitaliinaa, jonka käyttäminen oli vierasta itäkarjalaisille.²¹⁸ Aunuksen työtuvalla ei myöskään valmistettu kaikkia perinteisiä karjalaisia käsitöitä, kuten käsipaikkoja. Äänislinnan työtuvalla niitä kuitenkin valmistettiin.²¹⁹ Vaikka käsipaikkoja ei valmistettukaan Aunuksen työtuvalla, niissä esiintyviä kirjontatekniikoita opetettiin valmistamaan ja käytettiin muissa työtuvalla valmistetuissa tekstiileissä. Erilaisia kirjontapistoja käytettiin puseroissa, takeissa, tohveleissa, huiveissa, liinoissa ja pannumyssyissä.²²⁰

Sekä vaatteissa että muissa itäkarjalaisissa tekstiileissä käytettyjä perinteisiä kirjontatekniikoita olivat luotoksittainompelu, virvittäinompelu, ristipistot, ketjuvirikkauskirjonta sekä revinnäiset. Ristipistot ovat tulleet itäkarjalaisille naisille tutuiksi vasta verrattain myöhään, eikä ole ollut millään alueella vallitsevana. Aiheet niissä ovat olleet geometrisia. Rätsinän helmoissa on usein ristipistoin tehtyä kuviointia.²²¹ Näistä tekniikoista Virkki käsityömuuseon kokoelmasta ei kuitenkaan löytynyt yhtään ristipistoilla tai virvittäin ompelemalla koristeltua tekstiiliä, jotka olisi voinut liittää Aunuksen työtupaan.

Työtuvalla valmistettujen tuotteiden suunnittelijoina toimivat suomalaiset. Virkki käsityömuuseon kokoelmissa olevissa Aunuksen työtupaan liittyvissä esineissä suunnittelijoina on mainittu kotiteollisuustarkastaja Tyyne-Kerttu Virkki tai Aunuksen työtuvan johtaja Talvikki Kosonen. Tyyne-Kerttu Virkki käytti hyväksi suunnitelmissaan vanhaa paikallista käsityöperinnettä soveltamalla sitä aikansa uusiin käyttötarkoituksiin. Virkki suunnitteli esimerkiksi kylpytakkeja ja revinnäisliinoja.²²² Virkki käsityömuuseon kokoelmissa on myös Talvikki Kosonen suunnittelemlia pannumyssyjä.

²¹⁷ Lausala 1984, 39.

²¹⁸ Lausala 9.2.2010.

²¹⁹ Lausala 9.2.2010.

²²⁰ Lausala 1984, 37.

²²¹ Vahter 1944, 226.

²²² Uutela 1997, 37.

Tuotteiden kuvioinnin suunnittelussa esimerkiksi ketjuvirkkauskirjonnan kuvioita pyrittiin kopioimaan alueelta kerätyistä tekstiileistä, kuten käspaikan päästä. Tarkkaan kopiointiin ei kuitenkaan riittänyt kunnolla aikaa, ja kerättyjen tekstiilien kuvioinneista saatettiin kopioida ainoastaan pieniä osia. Pääasiana työtuvalla työskentelyssä oli, että tekniikka opittiin. Valmistettuihin tuotteisiin, kuten tohveleihin ei ollut olemassa määrättyä kuviota, vaan kaikista tuli koristeluiltaan yksilöllisiä.²²³

Kuva 3. Itä-Karjalan käsitöiden -näyttelyssä esillä olleita ketjuvirkattuja käspaikanpäitä. (Omin Käsin 4/1942, 6)

Kuva 4. Saunatakkiin liittyvä ketjuvirkkauksella koristeltu huivi. (AL)

Kuva 5. Saunatakin hihan ketjuvirkkauksella koristeltu olkavarsi. (AL)

Kuva 6. Ketjuvirkkauskirjonnalla koristeltu saunatakin tasku. (AL)

²²³ Lausala 9.2.2010.

Esimerkiksi käspaikan päästä kopioidusta kuvioinnista, jota kehiteltiin muihin tuotteisiin, löytyy Virkki käsityömuseon kokoelmista saunatakissa (3685)²²⁴ ja siihen liittyvässä huivissa (2102) (kuvat 4–6)²²⁵. Saunatakissa ja huivissa toistuu osittain samanlainen kuviointi, jossa valkealle pellavakankaalle on kirjailtu punaisella puuvillalangalla. Huivissa suurena kokonaisuutena oleva eläin- ja koukeroinen kasviaihe toistuvat saunatakissa toisistaan eroteltuina taskun ja olkavarren kirjailuissa. Saunatakin olkavarressa on eläinaihe, jossa on yhtenäisenä kuviona kaksi eläintä. Taskussa on yhtenäisenä kuviointina kasviaihe. Sama kuviointi toistuu käspaikan päässä, joka oli esillä Ateneumissa Helsingissä ja muualla Suomessa itäkarjalaista käsityötä esittelevässä näyttelyssä vuonna 1942 (kuva 3). Käspaikka, jossa eläin- ja kasviaiheet toistuvat on kirjottu valkoisella langalla punaiselle pohjalle.²²⁶

6.2.1 Luotoksittainompelu eli nurjaton etupistokirjonta

Luotoksittainompelussa, josta voidaan käyttää myös nimitystä nurjaton etupistokirjonta, pienet ruudut valmistuvat sarjassa asteittain nelisivuisiksi. Pistot kulkevat kankaan lankojen suuntaisesti ja näyttävät nurjalta sekä oikealta puolelta samalta. Kuoseja ommeltaessa kangas pingotetaan suorakaiteen muotoiseen ompelukehään, ”pialaan”.²²⁷ Luotoksit-

Kuva 7. Luotoksittain ommeltu pikkuliina. (AL)

Kuva 8. Yksityiskohta luotoksittain ommellusta pikkuliinasta. (AL)

²²⁴ Numero viittaa Virkki käsityömuseon esinumerointiin.

²²⁵ Saunatakki ja huivi ovat lisäksi kuvassa 43.

²²⁶ M. I. 4/1942, 4–7.

²²⁷ Vahter 1944, 222; Stenij & Ollila 1946, 83.

tainompelu on tunnettu sekä Karjalan kannaksella, Inkerissä että myös muiden Venäjällä asuvien suomensukuisten kansojen keskuudessa.²²⁸

Luotoksittainompelelun suosimia aiheita ovat olleet erilaiset linnut: riikinkukot, kukot, kaksoiskotkat; vastakkain asetetut ratsut, ihmisenkuvat ja kasviaiheet. Luotoksittainommellut kuviot jäljittelevät aiemmin valmistettuja kuvioita. Tekijällä on tavallisesti ollut edessään malli, josta hän on kirjoessaan kuitenkin saattanut jättää yksityiskohtia pois tai lisätä niitä makunsa mukaan. Tämän seurauksena kuviot ovat sitten muuntuneet. Käspaikkoja on useimmiten koristettu luotoksittainompelemalla, tekniikan nurjattomuuden vuoksi.²²⁹

Virkki käsityömuseon kokoelmien Aunuksen työtupaan liittyvissä tekstiileissä oli yksi etupistokirjonnalla koristeltu tekstiili, pieni liina (39) (kuvat 7 ja 8). Liinassa, jonka koko on 37 cm x 39 cm, on etupistokirjonta tehty punaisella muliinilangalla ohuelle käsinkudotulle luonnonväriselle pellavakankaalle. Kankaan loimi ja kude ovat käsinkehrättyä rohdinlankaa. Liinan reunoihin on käännetty kaksitaitteiset päärmeet pakotetun reikäompeleen avulla. Koristeaiheena liinassa ovat etupistonnalle tyypilliset linnut ja kasvit. Lisäksi liinan kuvioaiheina ovat myös ihminen sekä reunaa kiertävät geometriset muodot.

6.2.2 Ketjuvirkkauskirjonta

Ketjuvirkkauskirjontaa tehdään koukkusella eli tumpuralla, ja siitä tulee ketjuompelelun näköistä jälkeä. Ketjuvirkkauskirjontaa on käytetty niin Vienassa ja Aunuksenlinnan ympäristössä kuin vepsäläistenkin keskuudessa sekä Raja-Karjalassa, etupäässä käspaikkojen koristeluun. Lisäksi sillä on koristettu rätsinän helmoja ja hurstisen reunoja. Työskentely on edennyt jäljentämällä ensin kirjottavaksi aiottu kuvio valmiista työstä kankaalle lyijylusikalla, jonka jälkeen kirjottava työ on kiinnitetty kehykseen. Virkkuukoukulla ommellaan tämän jälkeen silmukoita kankaalle. Alun perin työtapa on ollut venäläinen, mihin viittaa myös nimi ”taburakirjaus”. Varhemmat koukkusella ommellut työt ovat aiheeltaan samankaltaisia luotoksittainompelelun kanssa, mutta myöhemmin tavallisena aiheena on ollut kasvi.²³⁰ Ketjuvirkkauskirjonnassa työn nurjasta puolesta tulee siisti ja yhtäjaksoinen.²³¹

²²⁸ Vahter 1944, 222–223.

²²⁹ Vahter 1944, 222–223.

²³⁰ Vahter 1944, 228–229.

²³¹ Lausala, 9.2.2010.

Ketjuvirkkaukirjontaa käytettiin Aunuksen työtuvalla koristeena monissa erilaisissa tekstiileissä, tallukkatyönä valmistetuissa tohveleissa, sohvatyynyissä, kahvipannunmyssyissä ja pellavaisissa kylpytakeissa.²³² Virkki käsityömuseon kokoelmissa löytyvistä tekstiileistä ketjuvirkkausta löytyi niin käyttö- kuin koristetarkoitukseen valmistetuista tekstiileistä. Ketjuvirkkaukirjontaa löytyi yhteensä kahdeksasta aineiston esineestä.²³³

Ketjuvirkkaukirjontaa on aineiston esineissä tehty pääasiassa vaalealle pohjalle punaisella langalla ja siinä on käytetty ketjuvirkkaukirjonnalle tyypillistä punaista väritystä. Poikkeuksena ovat kuitenkin sohvatyyny (772) (kuva 13), jossa tummalle pohjalle on kirjottu valkoisella langalla sekä aamutossut (68:1-2) (kuva 42), joissa punaisella langalla on kirjottu tummalle pohjalle.

Pellavapalttinaisessa kaitaliinassa (3131) kuviot toistuvat liinan kummassakin päässä samanlaisena, kuten käspaikoissa, ja muodostuvat kolmesta erilaisesta kuviosta, jotka eivät ole jatkuvia ja jotka toistuvat useasti (kuva 9). Kirjonta on tehty valkealle pellavalle punaisella langalla. Kuvion korkeus on 16 cm. Myös kaitaliinan kuvio vastaa käspaikan pään kuviota, joka oli esillä Itä-Karjalaisten käsitöiden näyttelyssä Ateneumissa vuonna 1942 (kuva 3).

Kuva 9. Ketjuvirkkauksella koristeltu kaitaliina. (AL)

²³² Lausala 1984, 37.

²³³ Esineet: 44, 772, 68:1–2, 2102, 3685, 3816, 3066, 3131, VKM.

Kuvioaiheina aineiston ketjuvirkkauskirjonnassa on käytetty perinteisiä kasvi- ja eläinaiheita. Lisäksi teksteille on nauhamaisia kuvioiteja. Pannumyssiissä (3066 ja 3816) pellavakankaalle on punaisella langalla kirjottu koukeroisia kasviaiheita, ja niiden alareunassa kiertää ketjuvirkattu nauha (kuvat 10 ja 11). Kuviointi voi peittää valmistetusta tekstiilistä lähes koko pinnan, kuten esimerkiksi pannumyssiissä (3066) (kuva 10) tai olla pienempänä yksityiskohtana, kuten pannumyssiissä (3816) (kuva 11). Suuremmissa kuviokokonaisuuksissa on huomattavissa kuvioinnin symmetrisyys, kuten pannumyssiissä (3066).

Kuva 10. Ketjuvirkkauskirjonnalla koristeltu pannumyssi (3066). (AL)

pienempänä yksityiskohtana, kuten pannumyssiissä (3816) (kuva 11). Suuremmissa kuviokokonaisuuksissa on huomattavissa kuvioinnin symmetrisyys, kuten pannumyssiissä (3066).

Pannumyssiin (3066) koko on 31 cm x 33 cm. Kasviaiheinen kuviointi täyttää pannumyssiin koko pinta-alan. Alareunaa kiertävän nauhakoristeiden lisäksi pannumyssiin muodon mukaisesti yläreunassa kulkee ketjuvirkkausommel.

Pannumyssiin (3816) koko on 33 cm x 30 cm ja keskellä olevan koukeroisen kuvioinnin korkeus on n. 16 cm ja alareunan koukeroisen kasviaiheisen nauhan korkeus on n. 2 cm. Kuviointi on molemmissa pannumyssiissä samanlainen pannumyssiin kummallakin puolella, mutta ne eivät ole tarkasti samankokoisia. Alareunojen nauhakoristeet eivät kierrä jatkuvana pannumyssiin ympäri, vaan etu- ja takakappale ovat kirjottu erikseen.

Kuva 11. Ketjuvirkkauskirjonnalla koristeltu pannumyssi (3816). (AL)

Pannumyssiit ovat vuorittomia ja materiaaliltaan vaaleaa pellavaa. Kirjonnat on tehty punaisella puuvillalangalla. Saumat on ommeltu koneella, mutta saumanvaroja ei ole huolit-

tu. Alareunassa on yksitaitteinen päärme. Pannumyssyn (3816) suunnittelija on Talvikki Lausala.

Ketjuvirkattu kuvio voi muodostua useasta itsenäisestä kuviosta, tai koko pinnan täyttämä kuvio on yhtenäistä ketjuvirkkausta. Tyynyssä (44) (kuva 12) symmetrinen kuviointi koostuu kuudesta itsenäisestä kukkakuviosta sekä ylä- ja alareunan nauhakoristeesta. Kirjonnalla peitetään kuitenkin koko tyynyn pinta-ala sekä tyynyn etu- että takapuolella. Yksittäiset kuviot kuitenkin muodostuvat yhtenäisestä ketjuvirkkauskirjonnasta. Tyynyssä (44) kirjonta on tehty punaisella kerratulla pellavalangalla valkoiselle käsinkudotulle pellavalle. Tyynyn koko on 37 cm x 47 cm, ja se on ommeltu kiinni kolmelta sivulta koneella sekä harsittu yhdeltä. Tyyny on valmistettu vuonna 1943.

Kuva 12. Ketjuvirkkauskirjonnalla koristeltu tyyny (44). (AL)

Kuva 13. Ketjuvirkkauskirjonnalla kuvioitu tyyny (772). (AL)

35 cm x 44 cm. Tämäkin tyyny on harsittu kiinni yhdeltä sivulta, mutta muuten se on ommeltu koneella. Kuviointina on tyylitelty lehtiaihe, joka on vain yhdellä puolella tyynyä.

Sohvatyynyssä (772) (kuva 13) koko kirjontakuvio on katkeamaton. Tyynyn pinta-ala on täytetty yhtenäisellä tyylitellyllä lehtiköynnösaiheella. Kummassakin tyynyssä kirjonnassa on käytetty kasviaihetta. Sohvatyynyssä (772) ketjuvirkkauskuviointi on tehty valkoisella villalangalla käsin kudotulle tumman ruskealle kankaalle, jonka loimi on puuvillaa ja kude villaa. Tyynyn koko on

Kuviointi on yhtenäinen. Tyyny on valmistettu vuonna 1942. Sekä tyynyn (44) että tyynyn (772) on suunnitellut Tyyne-Kerttu Virkki.

6.2.3 Revinnäistyöt

Reikäompelu on Euroopasta keskiajalta peräisin oleva taito, ja Itä-Karjalassa sitä on tavattu kaikkialla käsipaikkojen päissä. Lisäksi on tavattu revinänisellä koristettuja rätsinän muis-koja sekä rätsinän helmoja. Hienoimpia revinnäiskirjailtuja töitä Itä-Karjalassa ovat hurs-tisten reunat, eli terit.²³⁴ Aunuksen työtuvalla työskenteli muutama iäkäs henkilö, jotka osasivat revinnäisten teon. Heiltä myös suomalaiset työtuvan pitäjät opettelivat tekniikan.²³⁵

Revinnäiset ovat tekniikaltaan vaativimpia kirjontatöitä, jossa ensin pohjakankaasta nyhde-tään pois kuteita ja loimia ja paikoilleen jääneet langat ommellaan pohjaksi. Kuviointi saa-daan tämän jälkeen aikaan kirjontalankaa erilaisin pistoin ylös ja alas pujottelemalla. Joi-tain töitä on voitu ommella valmiiksi harva ruutuiseksi kudotulle kankaalle, jolloin ei ole tarvinnut nythää kaikkia lankoja pois. Pohja on silti vahvistettu ompelemalla. Tavallisesti revinnäiskirjontaa on tehty valkealla langalla, mutta myös sinisiä ja punaisia lankoja on voitu käyttää pujotteluun. Aiheina revinnäisissä on ollut sekä lintuja että geometrisia muo-toja. Revinnäisten tekijät ovat usein olleet ammattilaisia.²³⁶

Työtuvalla oli valmistettu kehyksiä, joihin pystyttiin pingottamaan pellavakangas revin-näistöiden tekemistä varten. Revinnäisten valmistaminen oli hidasta työtä, varsinkin kun kirjontatyötä tehtiin tiheälle pellavakankaalle. Aunuksen työtuvalla revinnäistöihin käytet-tyä kangasta ei tuotu Suomesta, vaan sitä oli Aunuksessa valmiina. Lisäksi työtuvalla ku-dottiin kangasta revinnäistöihin. Aunuksen työtuvalla alettiin kutoa myös harvempaa kan-gasta revinnäistöitä varten. Lisäksi puseroihin löytyi Aunukselta pellavakangasta, joissa oli tehdastekoisesti valmistettua revinnäistä.²³⁷

Virkki käsityömuseon kokoelmissa olevissa Aunuksen työtupaan liitetyissä tekstiileissä revinnäiskirjailua on käytetty sekä vaatteissa että liinoissa ja vuoteenreunuksessa. Yhteensä revinnäiskirjailtuja tai reikäompeleilla kirjailtuja esineitä löytyi kymmenen.²³⁸ Työtuvalla

²³⁴ Vahter 1944, 230–232.

²³⁵ Lausala, 9.2.2010.

²³⁶ Vahter 1944, 230–232.

²³⁷ Lausala, 9.2.2010.

²³⁸ Esineet: 47:1-3, 0053, 28, 30, 43, 3817, 758:3a ja 0480, VKM.

kehitettiin erityisesti revinnäistöitä uusiin käyttötarkoituksiin. Perinteisestä karjalaisesta vuoteenreunuksesta muotoutui kaitaliina, kun siihen valmistettiin molemmin puolin erikoisempi reuna.²³⁹ Aineiston revinnäistyöt olivat kuitenkin väritykseltään perinteisen pellavan värisiä, joissa kirjontaa oli tehty vaalealla langalla.

Aineistossa revinnäistöinä tehtyjä sisustustekstiilejä olivat revinnäisliinat ja hurstisen reuna. Revinnäisliinoissa (28 ja 30) on käytetty valkaisematonta, käsinkudottua pellavaa. Liina (30) on valmistettu harvaan kudotulle kankaalle. Molempien liinojen koko on 50 cm x 164 cm. Työt on suunnitellut Tyyne-Kerttu Virkki. Kumpaankin liinaan on valmistettu harkkoreuna aunukselaisittain. Liinan (28) kuviointi on aiheeltaan geometrinen (kuva 14). Kuviot on ommeltu vaaleammalla pellavalangalla kuin pohjakangas. Liinassa toistuu vinoruutukuvio ympäristöineen viisi kertaa kokonaan ja kuudes vinoruutukuvio on puolikas. Ruutukuviota kiertää kehys. Kuviointi on symmetrinen pitkillä sivuilla. Kuvioinnissa on käytetty ohuempaa lankaa paulapistoihin ja paksumpaa lankaa parsinpistoihin.

Kuva 14. Revinnäisliina (28) jonka kuviointi on geometrinen. (AL)

Kuva 15. Revinnäisliina (30) jonka koristeaiheina ovat geometriset muodot, ihmiset ja linnut. (AL)

Kaitaliinassa (30) kuvioaiheena ovat kasvit ja ihmiset ja eläimet ja geometriset muodot (kuva 15). Työn reunoissa kiertää kirjottu kehys. Kuviointi toistuu symmetrisenä vastakkaisesti pitkillä sivuilla. Kuviot on ommeltu kahdella erivahvaisella vaalealla langalla. Ku-

²³⁹ Lausala, 9.2.2010.

vioinnissa on käytetty paulapistoja ohuemmallalla langalla ja paksummalla langalla on käytetty parsinpistoja.

Kuva 16. Vuoteenreunus (43) kuvioaiheena ihmiset ja linnut. (AL)

Vuoteenreunuksen (43) koko on 127 cm x 34 cm (kuva 16). Työn reunat ovat suorat. Koristeaiheena ovat linnut ja naiset. Lisäksi työssä on geometrisiä kuvioita koristeraitana alareunassa. Kuviot on tehty valkaisemattomalle pellavapalttinalle valkoisella langalla. Kuviot toistuvat työssä rivissä, lintuja on 8 ja ihmisiä on 9. Kuvioinnissa joka toinen ihminen on samanlainen. Ihmisen kuvioinnissa on käytetty kolmenlaisia pistoja: paulapistoa, parsinpistoa sekä sidepistoa. Vuoteenreunuksen (43) kuviointi eroaa edellä esitellyistä kaitaliinoista siten, että vuoteenreunuksella on tietty suunta, jolloin se on oikein päin. Tämä vuoteenreunus oli ajateltu sopivan myös ikkunaan kapaksi.

Kokoelmassa oli revinnäistyönä valmistettu puseron hihan kalvosin (0053), kooltaan 23 cm x 8,5 cm (kuva 17). Kalvosimen on suunnitellut Tyyne-Kerttu Virkki vanhan tekstiilin pohjalta. Hihan kalvosimen pohja on luonnonväristä pellavapalttinaa, ja siihen on valmistettu aunukselaisittain harkkoreuna. Kuviona hihan kalvosimessa on kukka aihe ja taustalla on geometrinen vinoruudutus. Kuviointi on tehty kahdella eripaksuisella valkoisella langalla. Ristikpohja on vahvistettu ohuemmallalla langalla. Ohuemmallalla langalla on lisäksi ommeltu paulapistoja. Paksummalla langalla on tehty parsinpistoja. Kukkakuviot on ommeltu paksummalla langalla parsin- ja etupistoilla.

Kuva 17. Revinnäistyönä valmistettu hihankalvosin (0053). (AL)

Virkki käsityömuseon kokoelmissa olevissa vaatteissa reikäompeleet ovat yksinkertaisempia ja pienempiä kuin koristetekstiileissä. Vaatetuksessa käytetyt reikäompeleet ovat olleet vaatteissa yksityiskohtina. Puseroissa käytetyt reikäompeleet ovat aiheiltaan geometrisia ruutukuvioita ja nauhoja. Puseroiden reikäommelkuvioissa on käytetty hammasrivireikäommelta (kuva 18).

Kuva 18. Yksityiskohta reikäompeleilla koristellusta puserosta (47:2). (AL)

6.2.4 Kudonta

Aunuksen ja Vienan Karjalassa naiset ovat käyttäneet monipuolisesti riepukuteita, makuualustoiksi, peitteiksi, seinävaatteiksi, lattiamatoiksi, hevosloimiksi ja työhameiksi. Kotikutoisten pellava- ja hamppuvaatteiden ja ostokankaiden kuluttua, niitä hyödynnettiin uusikäyttöön. Aunuksessa kudottiin vuoteiden koristeellisiksi päiväpeitteiksi kirjavilla tilkuilla nukitettuja riepukudospeitteitä, joita nimitettiin nukka-peitteiksi eli töppyodjualuk-

si.²⁴⁰ Ripujupkaa, eli riepukuteista hametta käytettiin työhameena. Riepuvaippoja, eli ri-puodjaluja on ommeltu rinnakkain yhteen vuoteen peitteeksi sekä makuupeitteeksi. Muita Itä-Karjalassa kudottuja tuotteita ovat olleet pellavaiset patjanpäälliset, joita on kudottu palttinaiseksi sekä myös parkkumiksi. Patjanpäällisiä on kudottu värikkään raidallisiksi.²⁴¹

Aunuksen työtuvalla olleilla kangaspuilla kudottiin pellavakangasta revinnäistöihin. Lisäksi kudottiin ikkunaverhoja ja kaitaliinoja käyttämällä materiaalina olkea ja haapalastua ja paperilankaa.²⁴² Aineistossa oli kudottuja olkikaitaliinoja sekä haapalastuliinoja yhteensä neljä²⁴³. Haapalastusta ja oljesta kudotut kankaat olivat jäykkiä käyttäen, eivätkä laskostuneet millään lailla. Niistä valmistettiinkin suoria ikkunaverhoja ja liinoja. Suomalaiset halusivat ikkunoihinsa Itä-Karjalassa jonkinlaisia verhoja, joten työtuvalla kudottiin heitä varten lastukangasta.²⁴⁴ Kudotusta kankaasta oli aineistossa ainoastaan luonnonvärinen, punaruskea tasaruudullinen mallitilkku.

Kuva 19. Olkikaitaliina (3254:1). (AL)

Kuva 20. Olkikaitaliina (3254:2). (AL)

Olkiliinassa (3254:1) loimena on käytetty puuvillalankaa ja kuteena rukiinolkea (kuva 19). Liinan koko on 46 cm x 126 cm. Se on kudottu palttinasidoksella tiiviiksi. Päihin on jätetty lyhyet hapsut, joita ei ole solmittu. Väriykseltään liina on luonnonvärinen. Olkikaitaliinassa (3254:2) on puolestaan loimena käytetty paperilankaa ja kuteena paperilankaa ja olkea

²⁴⁰ Kaukonen 1998, 11–14.

²⁴¹ Vahter 1942, 85.

²⁴² Lausala 9.2.2010, Lausala 1984, 39.

²⁴³ Esineet: 3254:1–2, 651 ja 652.

²⁴⁴ Lausala, 9.2.2010.

(kuva 20). Liinan koko on 36 cm x 147 cm. Liina on harvaan kudottu, ja siinä on myös lyhyet, solmuttomat hapsut päissä.

Haapalastusta valmistetussa kaitaliinassa (651) loimena on käytetty paperilankaa ja kuteena haapalastua. Liina on väritykseltään punertava. Liinan koko on 25 cm x 160 cm. Pitkät reunat sekä päät ovat hapsuiset, eikä niitä ole solmittu. Kaitaliina (652) on valmistettu paperilankaloimeen haapalastusta (kuva 21). Haapalastu on vihertävää. Liina (652) on harvemmin kudottu kuin liina (651). Molemmat on kudottu palttinasiidoksella. Haapalastusta valmistetut kaitaliinat ovat valmistettu vuonna 1942.

Kuva 21. Haapalastusta valmistettu liina (652). (AL)

6.3 Olki- ja haapalastutyöt Aunuksen työtuvalla

6.3.1 Olkipalmikon valmistaminen

Olkityöt olivat Aunuksen seudulla kauan tunnettu kotiteollisuuden haara.²⁴⁵ Olkiesineiden valmistaminen on alkanut Karjalassa jo 1800-luvulla, ja aunukselaisia olkiesineitä oli esillä Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1900.²⁴⁶ Oljen palmikointi oli erityisesti Aunuksen Nekkulan kunnassa harjoitettua tilapäistä naisten ja teini-ikäisten käsityötä. Olkipalmikoista valmistettuja tuotteita, kuten nauhaa ja hattuja, kuljetettiin myytäväksi Pietariin, Tallinaan, Varsovaan ja Odessaan. Hattujen lisäksi olkipalmikosta valmistettiin laukkuja, jalkineita ja saappaita.²⁴⁷

²⁴⁵ Lausala 1984, 39.

²⁴⁶ Kosmenko 1977, 29.

²⁴⁷ Itkonen 1928, 59–60; Itkonen 1944, 180; Kosmenko 1977, 29.

Olkipalmikon materiaalina on Karjalassa käytetty ruisolkea, joka liotettiin ensin vedessä. Tämän jälkeen oljenkorret leikattiin pituussuuntaan kolmeksi neljäksi suikaleeksi ja seitsemästä suikaleesta punottiin nauhaa. Tämän jälkeen palmikkoa kaulittiin, jotta se tulisi sileäksi. Esineet valmistettiin ompelemalla palmikkoa valmiin esineen muotoon. Nauhaa voitiin joskus myös värjätä.²⁴⁸

Olkipalmikkoa on voitu valmistaa monella eri tavalla, palmikoimalla eri määrää olkia. Lisäksi erivahvuisella oljella on saatu aikaan erilevyistä palmikkoa.²⁴⁹ Tavallisesti olkipalmikkoa on tehty joko 5 tai 7 korresta, mutta myös 9 ja 11 korrella on voitu valmistaa palmikkoa. Koristeellista palmikkoa, jota voidaan käyttää reunusteissa ja rivoissa, on valmistettu neljällä korrella. Palmikoitaessa oljen tulee olla nihkeää ja taipuisaa. Valmistettaessa olkipalmikkoa sitä pidetään käsissä päinvastaisessa asennossa kuin palmikoidessa yleensä: valmis olkipalmikko on tekijään päin ja palmikoitavat korret ovat tekijästä ulospäin. Palmikoitaessa korsia painetaan vuoroin kummankin käden peukalolla olki litteäksi ja reuna tasaiseksi. Oljen jatkaminen palmikoinnissa tapahtuu asettamalla uusi olki loppuvan korren päälle. Valmis palmikko voidaan tasoittaa joko mankeloimalla tai silittämällä kostean vaateen läpi. Esine voidaan myös prässätä vasta valmiina.²⁵⁰

Ajatus olkitöiden tekemisestä työtuvalla heräsi Aunuksessa, kun sieltä löytyi vanhoja olkihattuja sekä muutamia paikallisia iäkkäitä ihmisiä, jotka osasivat vielä valmistaa olkipalmikkoa. Materiaalina olki ei ollut kaikkein kestäväintä, mutta sitä oli runsaasti saatavilla ja käytettävissä myös talviaikaan. Oljesta pystyttiin valmistamaan kauniita ja käytännöllisiä esineitä.²⁵¹ Olkitöiden tekeminen oli suomalaisille työtupien ohjaajille vieras aihe, joten he opettelivat itsekin olkitöiden tekemisen Aunuksessa. Olkitöiden tekeminen aloitettiin kokeilemalla tekniikkaa ja yhteisesti mietittiin, mitä oljesta voitaisiin valmistaa. Olkitöiden valmistuksesta Aunuksen työtuvalla vastasi erityisesti Talvikki Kosonen. Tyyne-Kerttu Virkki lisäksi kehitti tehtäviä olkituotteita sekä vastasi olkihattujen myymisestä.²⁵²

Aunuksessa oli aikaisemmin valmistettu olkipalmikkoa heikkolaatuisestakin oljesta, ja hattumallit eivät olleet muotiuutuuksia. Aunuksen työtuvalla pyrittiinkin kehittämään olkitöiden laatua hyväksi ja malleja muodikkaiksi niin, että Aunuksessa valmistetut hatut kilpailivat mannermaisten tuotteiden rinnalla. Aunukselaisista työtuvan työntekijöistä kehittyi

²⁴⁸ Kosmenko 1977, 29.

²⁴⁹ Lausala 9.2.2010.

²⁵⁰ Olkitöitä 1943, 4–6.

²⁵¹ Lausala, 9.2.2010, Virkki 1944, 10.

²⁵² Lausala, 9.2.2010.

modisteja, jotka oppivat huomaamaan, mihin suuntaan hatun lierin oli kulloinkin kallistuttava ja millainen malli kellekin sopii.²⁵³ Olkihattuja valmistettiin myyntiin työtuvan omaan myymälään. Aunuksen työtuvalla valmistettiin oljesta hattujen lisäksi laukkuja, pohjallisia, kenkiä ja koreja.²⁵⁴

Olkitöiden valmistuksesta ei työtuvalla järjestetty erillistä kurssia, vaan sitä opetettiin työtuvalla muuten, muun työskentelyn ohella. Olkitöitä valmistettiin sekä työtuvalla että kotitöinä. Kotityönä valmistettiin erityisesti olkipalmikkoa, mutta lopulta myös olkihattuja, kun valmistettavien hattujen mallit olivat selvillä. Työtuvalla olkitöihin erikoistuneet työntekijät kerääntyivät yhteen paikkaan valmistamaan erilaisia olkiesineitä (kuva 22). Tytöt oppivat vähitellen ompelemaan olkipalmikosta erilaisia töitä ja siirtyivät tekemään vaativampia tuotteita.²⁵⁵

Kuva 22. Aunuksenlinnan olkihattujen valmistusta 1942. (Aavikko, VSA)

Virkki käsityömuseon kokoelmista löytyi Aunuksen työtuvalla olkitöinä valmistettuja hattuja, kasseja, käsilaukkuja, tossuja, tabletteja ja leipäkoreja ja vöitä. Olkitöitä koko esineistöistä on 35 kpl.²⁵⁶ Työtuvalla valmistettiin esineitä olkipalmikosta letittämällä palmikoita vöiksi sekä punomalla ja ompelemalla muita tuotteita.

²⁵³ 13.5.1943 Aunuksenlinnan muotinäytös, Ida, VSA.

²⁵⁴ Lausala, 9.2.2010; Lausala 1984, 39.

²⁵⁵ Lausala, 9.2.2010.

²⁵⁶ Esineet: 625, 625:1-3, 3343, 3819, 3818, 647:1-5, 649:1-3, 809:1-5, 811:1-2, 810:1-3, 815, 630, 631, 632, 632, 633, 634, 623:1-2, 812, 812a, 813, 814 ja 3254:1-2, VKM.

6.3.2 Punomalla valmistetut olkityöt

Punomalla valmistettuja olkitöitä aineistossa oli yhteensä 13.²⁵⁷ Olkipalmikosta valmistettiin työtuvalla punomalla virsuja tuohivirsun malliin. Lisäksi olkipalmikosta punottiin vassuja ja laukkuja. Yksinkertaisimmillaan olkipalmikkoa letitettiin nauhaksi, josta valmistettiin olkivöitä (3343, 3819). Vyössä saattoi olla kiinnittimenä pieni painonappi ja lenkki, josta vyön pään pystyi pujottamaan.

Olkityönä valmistetuista jalkineista esimerkkinä on punomalla valmistetut olkivirsut (625) (kuva 23). Kolmivärisissä olkivirsuissa on käytetty punaista, vihreää ja luonnonväristä olkipalmikkoa. Punottaessa on käytetty kahta päällekkäistä olkipalmikkoa, jotka on letitetty seitsemällä oljella. Pohjan pituus virsuissa on 25 cm ja leveys 10 cm. Kaikki aineistossa olevat olkivirsut (625, 625:1-3) ovat samankokoisia, ja ne on punottu käyttämällä kahta päällekkäistä olkipalmikkoa.

Kuva 23. Punomalla valmistetut, kolmiväriset olkivirsut (625). (AL)

Väriytyksiltään kokoelmasta löytyneet virsut

ovat yksi-, kaksi- tai kolmivärisiä, väreinä punainen, vihreä ja luonnonvärinen olki. Yksiväriset ovat pelkästään värjäämättömästä oljesta, kaksivärisissä toisena palmikkona on käytetty värjäämätöntä olkea. Aineiston virsuja on valmistettu vuonna 1943, ja ne on suunnitellut Tyyne-Kerttu Virkki.

Olkilaukut (623:1-2) on punottu korimaisesti. Laukkuja valmistettiin punomalla niitä muotin päälle.²⁵⁸ Olkilaukku (623:1) on kooltaan 30 cm x 44 cm x 10 cm, ja siinä on kaksi sanka (kuva 24). Olkilaukun palmikot on palmikoitu seitsemällä oljella ja siinä on käytetty sekä värjäämätöntä luonnonväristä että värjättyä vihreää olkea. Värjättyä olkea ei ole kuitenkaan käytetty pohjassa. Laukku on punottu yhtenäisenä kappaleena, myös sangat on punottu laukkuun kiinni. Sangat ovat kieritetty olkipalmikosta toisen olkipalmikon päälle pyöreäksi. Laukussa on kassikappaleesta jatkuva läppä. Laukun suuhun on kiinnitetty koristeellista, neljällä oljella palmikoitua reunanauhaa. Toisessa olkilaukussa (623:2) on käytetty kirjavaa olkipalmikkoa, joka on valmistettu punaisesta, vihreästä ja luonnonvärisestä

²⁵⁷ Esineet: 623:1-2, 625, 625:1-3, 647:1-5, 3343, 3819, VKM.

²⁵⁸ Lausala, 9.2.2010.

oljesta. Kirjavaa olkipalmikkoa on käytetty laukussa kauttaaltaan. Myös tässä laukussa on koristeellista, neljällä oljella palmikoitua koristeellista reunanauhaa. Laukku on malliltaan ja kooltaan muuten samanlainen kuin laukku (623:1), mutta siinä ei ole läppää. Olkilaukut on valmistettu vuonna 1942.

Kuva 24. Punottu olkilaukku (623:1). (AL)

Kuva 25. Punottu olkivasu (647:2). (AL)

Lisäksi korimaisesti punottiin myös neliönmallisia olkivasuja (647:1-5), joissa on käytetty noin 1,5 cm leveää värjäämätöntä olkipalmikkoa, joka on punottu seitsemällä oljella (kuva 25). Olkivasun (647:2) koko on 21cm x 27 cm x 5 cm. Aineistossa olevien vasujen pohjan koko vaihtelee 17 cm x 15 cm ja 28 cm x 22 cm välillä. Reunan korkeus olkivasuissa on noin 4 cm.

6.3.3 Ompelemalla valmistettuja olkitöitä

Aunuksen työtuvalla olkipalmikosta ompelemalla valmistettiin olkihattuja, erikokoisia laukkuja, koreja, vateja, alustoja ja kynäkaukaloita. Olkipalmikosta esineitä ommeltiin suoraan omaan muotoonsa. Pyöreät tasaiset alustat ja tabletit, joita on voitu käyttää kahvikupin alusina, on ommeltu käsin luonnonvärisestä olkipalmikosta. Alustojen ja tablettien halkaisija ovat 17 ja 25 cm välillä. Alustat ovat luonnonvärisestä oljesta valmistettuja ja koristelemattomia. Aineiston tabletit on valmistettu vuonna 1943 (kuva 26).

Kuva 26. Tabletti. (AL)

Kuva 27. Leipävati (649:2). (AL)

Leipävadit (649:1-3) ovat pyöreitä, matalareunaisia vateja, joiden halkaisija vaihtelee 21 ja 23 cm välillä (kuva 27). Leipävadit on valmistettu luonnonvärisestä olkipalmikosta. Niiden tasaiset pohjat ovat tiukalle kiepille kieritettyä olkipalmikkoa, joka on palmikoitu seitsemällä oljella. Leipävadeissa (649:1 ja 649:2) olkipalmikko jatkuu yhtenäisenä vatien reunoiksi ja viimeisenä kierroksena reunoissa on koristeellinen neljällä oljella palmikoitu reunanauha. Leipävadissa (649:3) reuna on valmistettu pitsimäisestä olkipalmikosta. Leipävadeissa on voinut olla myös sanko, mutta ne on katkaistu. Aineiston leipävadit on valmistettu vuonna 1942, ja niitä on ollut myynnissä Aunuksen työtuvalla vuosina 1942–1944.

Kuva 28. Kynäkaukalo (811:2). (AL)

Kynäkaukalot (811:1-2) ovat soikeita ja matalareunaisia (kuva 28). Kynäkaukaloiden koko on 23 cm x 7 cm x 3 cm. Toinen on valmistettu vihertävästä oljesta ja toinen luonnonvärisestä oljesta. Kynäkaukaloiden valmistaminen on aloitettu pohjasta, josta olkipalmikko jatkuu yhtenäisenä reunoiksi. Olkipalmikon leveys on 1,5 cm ja se on palmikoitu seitse-

mällä oljella. Reunaa kiertää lopuksi koristeellisempi palmikko, joka on palmikoitu neljällä oljella.

Olkikassi (630) on ommeltu veneenmalliseksi (kuva 29). Kassin koko on 36 cm x 21 cm Kassia kiertää kaksi sankaa palmikoidusta olkinauhasta, joiden pituus on 35 cm. Kassi on ommeltu yhtenäisestä seitsemällä oljella punotusta olkipalmikosta, jonka leveys on noin 1,5 cm. Olkikassin ompeleminen on aloitettu pohjasta. Sanganat jatkuvat samasta olkipalmikosta kuin kassiosa.

Kuva 29. Ompelemalla valmistettu olkikassi (630). (AL)

Ommellut olkikukkaro (815) ja olkilaukku (814) ovat samanmallisia ja samalla tyyllillä valmistettuja. Pussiosa on saumaton, yhtenäisestä nauhasta ommeltu. Olkipalmikko on valmistettu seitsemällä oljella. Ompeleminen on aloitettu pohjasta, läppä jatkuu samasta nauhasta ja sen reunassa kiertää koristeellisesti neljällä oljella palmikoitu nauha. Kukkaron (815) koko on 12 cm x 15 cm, suuaukko on 14 cm leveä (kuva 30). Lämpän korkeus on 8 cm. Olkipalmikon leveys on 1 cm. Lämpän sivuihin ja suuaukkoon on kiinnitetty olkipalmikkoa vahvikkeeksi. Olkilaukun (814) korkeus on 18 cm ja leveys pohjassa 25 cm ja suuaukossa 20 cm. Lämpässä on ollut kiinnitin, joka on irronnut. Laukussa on pitkä hihna, joka on ommeltu laukkuun kiinni erillisenä.

Kuva 30. Olkikukkaro (815). (AL)

Aineiston olkihatut²⁵⁹ on valmistettu luonnonvärisestä seitsemällä oljella palmikoidusta nauhasta ompelemalla vuonna 1943. Hatun (633) kupua kiertää punainen koristenauha, jossa on sinisiä kukkia (kuva 31). Samanlainen nauha kiertää myös hatun (634) kupua. Hatun (633) lierin reunaa kiertää lisäksi koristeellinen, neljällä oljella palmikoitu nauha. Olkihatun lierin halkaisija on 37 cm ja lierin leveys on 11 cm. Kuvun korkeus on 8 cm. Olkihatussa (633) on lisäksi pukemista varten kuminauhakiinnitys leuan alle, mitä muissa hatuissa ei ole. Olkihatut (633 ja 634) ovat malliltaan samanlaisia. Kaikkien olkihattujen lierin halkaisija vaihtelee 35 ja 40 cm välillä. Hattujen kuvun halkaisijat ovat 15 cm ja korkeudet vaihtelevat 6 ja 8 cm välillä. Hatussa (632) lieri kohoaa reunoistaan hieman ylöspäin, muuten lieri on hatuissa suora. Hatun (632) lierin reunassa ei myöskään ole koristeellista olkipalmikkoa.

Kuva 31. Olkihattu (633). (AL)

Olkihatun ompeleminen on aloitettu kuvun keskeltä ja jatkettu lieriin yhtenäisellä olkipalmikolla. Olkityönä on ommeltu myös lippalakki (812). Lippalakissa kupu ja lippa on erikappaleista valmistettu ja lippa ommeltu käsin kiinni kupuun. Kuvun korkeus on 10 cm, halkaisija 18 cm ja lipan pituus 4 cm. Aineistossa oli lisäksi oljesta valmistettuja pelkkiä lierejä tai pelkkiä kupuja (812a, 813). Nämä ovat mahdollisesti voineet kuulua yhteen. Irto-lierissä (813), jossa lierin reuna kaartuu alaspäin, oli kiinni olkipalmikosta valmistettu koriste. Ainoastaan yhdessä hatunosassa (632X) oli käytetty värjättyä olkea, muuten olkihatut ovat värjäämättömästä oljesta valmistettuja.

²⁵⁹ Esineet: 812, 812a, 813, 631–634, VKM.

6.3.4 Lastutyöt

Oljen lisäksi haapalastu oli Aunuksen omalta alueelta saatu materiaali. Haapalastusta valmistettiin myös palmikkoa ja palmikosta hattuja.²⁶⁰ Aineistossa oli 16 haapalastusta valmistettua esinettä.²⁶¹

Lastuhattujen (626–628) valmistamiseen käytetty palmikko on valmistettu palmikoimalla kolmella haapalastunipulla. Lastupalmikko on näin ollen olkipalmikkoa paksumpaa. Työtuvalla valmistettujen lastuhattujen palmikko oli noin 2 cm leveää, ja siitä ommeltiin käsin hattuja.

Kuva 32. Lastuhattu (627). (AL)

Lastuhatun (627) lierin halkaisija on 39 cm ja lierin leveys on 13 cm (kuva 32). Kuvun korkeus on 7,5 cm. Kupu on muodoltaan puolipallo, mutta sen päällä on pieni kuoppa, kuten kaikissa lastuhatuissa. Hattu on ommeltu tiiviiksi, joten sen lieri ei roiku. Lisäksi lierin reuna on ylöspäin koholla. Kaikkien lastupalmikosta valmistettujen hattujen lierin halkaisija vaihtelee 42–48 cm välillä. Kuvun halkaisija on hatuissa 14 cm ja korkeus 6-10 cm. Kupu voi olla kantikas tai pyöreä ja on päältä hieman notkahtava. Lierin reunat kohoavat kaikissa hatuissa ylöspäin. Hattujen ompelussa tiiviydellä on voinut vaikuttaa hatun malliin ja muodossa pysymiseen käytössä. Hattuun (628) on lisäksi valmistettu haapalastusta nauha, jonka on voinut laittaa leuan alle. Leuanalusnauha koostuu kahdesta haapalastupalmikosta, joiden pituus on 43 cm, eikä siinä ole säätömahdollisuutta. Nauha on kiinnitetty hattuun ompelemalla kuvun ja lierin taitteeseen.

²⁶⁰ Lausala 1984, 39.

²⁶¹ Esineet: 435:1-4 + 7 numeroimatonta, 626, 627, 628, 651, 652, VKM.

Kuva 33. Lastukukkien valmistusta 1943. (VSA)

Haapalastua valmistettiin lisäksi nukkeja ja pieniä kukkia (kuva 33). Pienten kukkasten tekemiseen käytettiin myös kreppipaperia.²⁶² Työtuvalla valmistettiin ainakin kahdenlaisia lastunukkeja. Toiset olivat pieniä, yksinkertaisia koristeita, joiden vartalot ja kädet muodostuivat paperinarulla sidotusta lastupalmikosta (kuvat 34 ja 35).²⁶³ Museon kokoelmassa oli punaiseksi värjätystä lastusta palmikoituja 10–15 cm korkeita ja noin 9 cm leveitä nukkeja, joista oli sekä ukko että akka mallit.

Kuva 34. Lastunukke akka. (AL)

Kuva 35. Lastunukke ukko. (AL)

²⁶² Lausala 1984, 39.

²⁶³ Seitsemän numeroimatonta lastunukkea, VKM.

Toisenlaisiin haapalastusta valmistettuihin nukkeihin (435:1-4) käytettiin lastumateriaalin lisäksi paperinarua, silkkipaperia ja rautalankaa. Nuken 435:3 runko on tehty paperinarusta ja rautalangasta, mikä on peitetty haapalastu hapsulla (kuvat 36–37). Nuken pää, kädet sekä jalat ovat kukkia, ja ne on muodostettu silkkipaperipaloista, joiden reunat on kiharrettu. Nuken korkeus on 20 cm ja leveys 16 cm. Näiden nukkien korkeus vaihtelee 20 ja 30 cm ja leveys 10 ja 15 cm välillä. Näistäkin nukeista on olemassa sekä tyttö että poika mallit. Poikanukella 435:4 haapalastuhapsut on sidottu nippuun jalkojen rautalankoihin, päässä ja käsissä on kukkia, kuten tyttö nukellakin. Nuket on tarkoitettu koristekäyttöön, ja niitä pystyi ripustamaan päässä olevasta ripustuslenkistä. Haapalastusta valmistettuja nukkeja myytiin esimerkiksi Rajaseudun ystävien myyjäisissä Suomessa.

Kuva 36. Haapalastusta valmistettu nukke 435:3 edestä. (AL)

Kuva 37. Haapalastusta valmistettu nukke 435:3 takaa. (AL)

7 AUNUKSEN TYÖTUVAN TOIMINTA

7.1 Tallukkatyötä Aunuksen työtuvalla

Vaikka Itä-Karjalassa toimi useita työtupia yhtä aikaa, jokaisella oli oma ohjelmansa, miten työskentelivät. Kaikissa työskentely oli kuitenkin suurin piirtein samanlaista, ja jokaisessa oli esimerkiksi ompelimo.²⁶⁴ Aunuksen työtuvalla ompelimon toimintaan liittyi kiinteästi myös tallukoiden valmistaminen.

Kuva 38. Tallukoiden tekemisen opetusta. (VSA)

Tallukoita valmistettiin Aunuksen työtuvalla omalla osastolla, joka liittyi ompelimon toimintaan (kuva 38). Tallukkaiden valmistaminen alueen väestölle talvijalkineiksi oli työtuvan ensimmäisiä töitä. Tallukkaita valmistettiin erityisesti vuosina 1941 ja 1942. Sofi Nyrköllä oli aiempaa kokemusta tallukkaiden valmistamisen opettamisesta jo pula-ajan Suo-

²⁶⁴ Lausala, 9.2.2010.

nessa, joten hänen johdollaan myös Aunuksen työtuvalla ryhdyttiin valmistamaan tallukkaita. Tallukkaiden valmistuksesta järjestettiin myös tallukkakursseja.²⁶⁵

Heti ensimmäisen syksyn marraskuussa vuonna 1941 valmistettiin 22 paria tallukoita ja joulukuussa 1941 valmistettiin lasten tallukoita jo 185 paria. Vuoden päästä, marras-joulukuussa 1942, tallukoita valmistettiin yhteensä 137 paria.²⁶⁶ Työtuvalla järjestetyillä tallukaskursseilla opetettiin sekä paikallisille että alueen koulujen opettajille tallukan valmistamista. Eräs kurssille osallistunut paikallinen nainen, nimeltään Kagrina, oppi tallukan valmistamisen niin hyvin, että saattoi ryhtyä myös ohjaamaan tallukan tekoa (kuva 39). Näin Sofi Nyrkkö saattoi keskittyä enemmän muuhun ompelimon työhön.²⁶⁷

Kuva 39. Kagrina valmistaa tallukkaa. (VSA)

Aunuksessa tallukoita käyttivät niin paikalliset kuin suomalaisetkin asukkaat. Käytössä tallukkaat olivat hyviä, kun olivat kevyitä ja lämpimiä, vaikka materiaalina olikin ainoastaan kangasta.²⁶⁸ Tallukat ovat vanhoja suomalaisia kansanomaisia talvijalkineita, joita on valmistettu erityisesti pula-aikoina. Niiden materiaaleina on käytetty lähinnä vanhoja vaattekappaleita. Tallukan päälliskankaaksi on sopinut tiivis ja tukeva villakangas, vuoriksi villakangas, flanelli tai vastaava ja välivuoriksi mikä tahansa pehmeä kangas, vanu tai trikoo. Sukkavarsitallukkaan on tarvittu vuorin asemasta villainen sukka ja kenkävarsitallukkaan on tarvittu lisäksi sirkat nauhoitusta varten.²⁶⁹

Tallukoiden pohja on usein ollut toppapohja, mutta pohjaksi on käytetty myös huopaa ja vanhaa koneremmiä. Kannankovikkeeksi on käytetty jäykkää kangasta. Toppapohjan välikerroksiksi on kelvannut mikä tahansa vanha kangas. Paras pohja on saatu ohuista pellavatai puuvillakankaista, joiden väliin on käytetty muutama kerros villakangasta tai säkkiä. Pintakerrokseksi on käytetty mielellään uutta, tiivistä rohdinkangasta, sillä vanha tai harva kangas ei ole kestänyt toppausta. Toppaus on tikattu vahvalla nyörillä, joka on ollut parasta

²⁶⁵ Lausala, 9.2.2010.

²⁶⁶ Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta marraskuussa v.1941, T7341/7, KA; Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta joulukuussa v.1941, T7341/7, KA; Työtupien toiminta marras-joulukuussa 1942, T7341/7, KA.

²⁶⁷ Lausala 9.2.2010.

²⁶⁸ Lausala 9.2.2010.

²⁶⁹ Nurminen & Saurio 1944, 3–4.

valmistaa pellava- tai rohdinlangasta tai pellavista kiertämällä. Myös purjelanka tai hauenkoukkusiima on käynyt tarkoitukseen.²⁷⁰ Työtuvalla materiaalia tallukoihin saatiin lump-pukeräyksestä, josta saatu raaka-aine lajiteltiin päällisiksi ja muuksi materiaaliksi. Työtuvalla iäkkäät työntekijät puhdistivat, ratkoivat ja leikkasivat lumpuista siistejä kangaspaloja seuraavia työvaiheita varten.²⁷¹ Lumpukasoista löytyi suomalaisten ja venäläisten sotilaiden sotilasmantteleita, jota usein käytettiin päälliskankaana. Lisäksi pellavalankaa kehrättiin ja kerrattiin pohjien tikkauslangaksi.²⁷²

Tallukoiden valmistamiseen tarvittiin tallukkalesti, joka on tasapohjainen ja tavallista kengän lestiä leveämpi ja kärjestä paksumpi. Lähinnä sopivia ovat olleet monolestit, jotka edellyttävät kantalapun. Lastenlestit ovat käyneet sellaisinaan. Muita tarvittavia työvälineitä olivat suora ja käyrä naskali, kaksi parsinneulaa tai äimää, joista toinen käyristetään pohjan kiinnitystä varten, kiviseinänauloja, vasara, tongit, 2–3 millimetrin reikärauta ja rautapultti sekä suutarinveitsi tai sakset remmin ja huovan leikkaamista varten.²⁷³ Aunuksen työtuvalla käytetyt työvälineet saatiin Suomesta. Saatujen erikokoisten kengänlestien mukaan piirrettiin työtuvalla kaavoja tallukkaihin. Kaavojen avulla leikattiin sitten kankaat tallukoita varten.²⁷⁴ Piirtämis- ja leikkuutyötä työtuvalla tekivät nuoret tytöt.²⁷⁵

Tallukan valmistamisen vaiheita olivat toppapohjan ja päällisen valmistus sekä pohjan kiinnitys. Pohjan toppaaminen tapahtui ompelemalla naskalilla pistetyistä rei'istä äimäneulaan asetetulla toppausnyörillä aseteltujen ja harsittujen pohjakankaiden läpi vuoroin pohjan ylä- ja alapuolelta. Toppaus aloitettiin kannasta kärkeen vedettyä piirtoa pitkin ja jatkettiin rivi riviltä vuorotellen molemmilta puolilta niin, että tikkaukset tulivat lomittain. Tikkauksen jälkeen nostettiin reuna lestin reunaa vasten ja tikattiin muutama rivi nostetun reunan ympäri. Tämän jälkeen pohjaan voitiin kiinnittää kantalappu.²⁷⁶ Pohjasta tuli monen kangaskerroksen ja tikkaamisen ansiosta niin kova, kuin kengänpohjan pitäisi olla. Opittuaan pohjan valmistamisen paikalliset tekivät niitä kotitöinä. Palkka kotitöinä tehdyistä tallukan pohjista maksettiin valmistuneiden pohjien lukumäärän mukaan.²⁷⁷

²⁷⁰ Nurminen & Saurio 1944, 3–4.

²⁷¹ Käynti Aunuksen työtuvassa, Iaa, VSA.

²⁷² Lausala 9.2.2010; Lausala 1984, 36.

²⁷³ Nurminen & Saurio 1944, 3–4.

²⁷⁴ Lausala 9.2.2010.

²⁷⁵ Käynti Aunuksen työtuvalla, Iaa, VSA.

²⁷⁶ Nurminen & Saurio 1944, 4–7. Aunuksen työtuvalla valmistettiin tallukoita samoin, kuin Nurminen ja Saurio kuvaavat kirjassaan.

²⁷⁷ Lausala 9.2.2010.

Tallukan päällisen valmistus tapahtui ompelemalla ensin päälliskangas ja vuorikangas yhteen, jonka jälkeen tiheästi tikatut kannanvahvikkeet ommeltiin vuoriin kiinni sekä väli-vuori asetettiin paikoilleen ja harsittiin kaikki yhteen. Tämän jälkeen päälliset täyteommeltiin eli tikattiin. Tikkauksen jälkeen yhdistettiin päälliskankaiden kärki ja kiinnitettiin sirkat.²⁷⁸ Päälliset leikattiin kaavan mukaan ja ommeltiin Aunuksen työtuvalla.²⁷⁹ Tallukan pohja kiinnitettiin päälliseen lestin päällä, jolle päällinen ja erillinen pohjallinen ensin kiinnitettiin. Pohja ommeltiin kiinni päälliseen pellavalangalla käyttämällä apuna käyrää naskalia sekä käyrää neulaa.²⁸⁰ Myös pohjallisen ja päällisen kiinnittäminen tapahtui työtuvalla. Tämän jälkeen päälliset vielä rei'itettiin ja niihin pujotettiin nyörit ja tallukat olivat valmiit käyttöön. Rei'ittämisessä apuna olivat suutarit, jotka myös kiinnittivät pohjia päällisiin. Tallukoiden valmistaminen vaati paljon käsivoimia, eikä se ollut mitenkään helppoa työtä, joten oli hyvä, että siihenkin työhön löydettiin sopivia tekijöitä.²⁸¹

Aunuksen työtuvalla valmistettiin tallukkaperiaatteella myös tohveleita sisäkäyttöön. Niihin valmistettiin pohja samalla tavalla, kuin ulkokäyttöisiin tallukkaisiin. Muuten sisäkäyttöön tarkoitettut tallukkaat eivät olleet yhtä paksuja. Tohveleita koristeltiin lisäksi ketjuvirikkauskirjonnalla.²⁸²

Kuva 40. Tallukan tapaan valmistettu aamutossu (68:1–2). (AL)

Virkki käsityömuseon kokoelmassa on yhdet työtuvalla valmistetut aamutossut (68:1–2) (kuva 40), jotka on valmistettu tallukoiden tapaan. Materiaalina aamutossuissa on musta verka päällisosassa, johon on tehty ketjuvirikkauskirjonta punaisella paksulla villalangalla. Kirjonta toistuu samanlaisena molempien tossujen kummallakin sivulla.

Aamutossun pohja on pellavakangasta ja vuoriton, joten sen tikkaukset ovat näkyvissä.

²⁷⁸ Nurminen & Saurio 1944, 8–10.

²⁷⁹ Lausala 9.2.2010.

²⁸⁰ Nurminen & Saurio 1944, 13–14.

²⁸¹ Lausala 9.2.2010; Lausala 1984, 36.

²⁸² Lausala, 9.2.2010.

Tossu on ommeltu jalkapöydän päältä yhteen, eikä siinä ole nyöritystä tai reikiä. Takana on korkea varsi. Tossun pohjan pituus on 31 cm ja leveys 12 cm ja korkeus takana on 17 cm. Tossut on valmistanut Talvikki Kosonen vuonna 1942. Tossuja valmistettiin Aunuksessa oleville arvohenkilöille, kuten kenraaleille.

7.2 Työtuvan ompelimo ja varuskorjaamo

Työtuvan ompelimossa valmistettiin vaatteita ja muita tarvittavia tekstiilejä (kuva 41). Lisäksi ryhdyttiin ompelemaan vaatteita tilaustöinä Aunuksessa asuville ihmisille, itäkarjalaisille ja suomalaisille. Työtuvalla ommeltiin kaikkia mahdollisia vaatteita, valmistettiin naisten leninkejä, pienten lasten vaatteita ja miesten pussihousuja.²⁸³

Kuva 41. Aunuksen työtuvan opetustila 1943. (VSA)

Marraskuussa 1941 valmistettiin saappaansuojuksia, päärmättiin pöytäliinoja, pyyheliinoja ja nenäliinoja, valmistettiin lastenhousuja ja paitoja. Lisäksi tilaustöinä valmistettiin pyyheliinoja, lautasliinoja, takkeja, ikkunaverhoja, lakanoita, tyynyliinoja, tyttöjen housuja ja poikien alushousuja. Joulukuussa 1941 valmistettiin miesten, naisten ja lasten vaatteita sekä vuodetekstiilejä ja pyyhkeitä. Marraskuussa 1942 Aunuksen työtuvan ompelimossa valmistettiin 120 naisten pukua, työtakkeja, esiliinoja, yöpukuja, lasten vaatteita, 60 kpl vauvan paitoja, kaikkiaan tuotteita valmistettiin 399 kappaletta. Joulukuussa valmistusmää-

²⁸³ Lausala, 9.2.2010; Lausala 1984, 36.

rä oli 169 kappaletta.²⁸⁴ Aloitettaessa työtuvan toimintaa syksyllä 1941 ajateltiin erityisesti ompelimolla olevan mahdollisuuksia laajentua. Ompelimon ajateltiin voivan tulevaisuudessa tuottaa Vako Oy:n kankaista naisten pukimia Vako Oy:n laskuun.²⁸⁵

Työskentely ompelimossa sujui siten, että aloittelijat harjoittelivat mestarin johdolla ja harjaantuneemmat työntekijät työskentelivät omatoimisemmin. Ammattiompelijat sovittivat pukuja asiakkaille. Työntekijät tekivät alussa itselleen vaatteita ja taidon harjaannuttua siirtyivät tekemään myös tilaustöitä.²⁸⁶ Ompelimossa työskenneltiin ompelimon mestarin Sofi Nyrkön kokemuksen perusteella, joka leikkasi kankaita ja vastasi kaavoista.²⁸⁷

Vienalaisten ja aunukselaisten naisten pukeutumiseen alkoi jo 1800-luvun lopulla vaikuttaa suomalainen muoti, kun alueelle naitiin suomalaisia naisia. Vyötäröhame jonka kanssa pidettiin muodinmukaista puseroa, alkoi syrjäyttää vanhaa pukutyöilyä 1800-luvun lopussa.²⁸⁸ Perinteiseen naisten arkivaatetukseen rajantakaisessa Karjalassa kuului paita, eli rätsinä, ja hame, eli sarafana. Rätsinää koristeltiin kirjailuin kauluksesta ja olkapäistä. Kaulus saattoi olla koristeltu tikki-, etu- tai ruutuompelulla tai nauhalla ja olkapäät kirjontakoristellulla etupistoin virvittäin ompelemalla. Rätsinä koottiin kahdesta osasta, usein myös erilaisuuksia kankaita sekoittaen. Rätsinän yläosaa kutsuttiin nimellä yliset, hiemat ja alaosaa kutsuttiin emustaksi. Paidat ommeltiin käsin ja niissä oli pyöreä ja poimutettu pääntie.²⁸⁹

Jatkosodan aikana lahjoitettujen vaatteiden, jalkineiden ja muiden lahjoitustavaroiden avulla vaatetettiin paikallisia lapsia aivan uudestaan ja opetettiin itäkarjalaisille lisää suomalaisia pukeutumistapoja.²⁹⁰ Aunuksen työtuvan ompelimossa ommeltiinkin tilaustöinä paikallisille asiakkaille suomalaisista pukukankaista suomalaisten mallien mukaan vaatteita. Työne-Kerttu Virkki sai Suomesta Aunuksen erilaisia lehtiä, joista löytyi myös ajan muodin mukaisia vaatekuvia. Myyntiin ompelimossa ommeltiin puseroita Aunukselta löytyneestä pellavakankaasta, jossa oli koneellisesti tehtyä reikäommelma.²⁹¹ Työtuvalla ei ommeltu kansanpukuja, vaan valmistettiin muodikkaampia vaatteita. Keväällä 1944 Vako Oy teetti työtuvilla suuren erän vaatetavaraa Suomesta tuoduista kankaista. Lisäksi Itä-

²⁸⁴ Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta marraskuussa v.1941, T7341/7, KA; Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta joulukuussa v.1941, T7341/7, KA.

²⁸⁵ Aunuksen piirin sosiaalihuoltoupeeerin toimintakertomus ajalta 20.9.–31.10.41, T7341/7, KA.

²⁸⁶ Käynti Aunuksen työtuvalla, Iaa, VSA; Lausala 9.2.2010.

²⁸⁷ Lausala 9.2.2010.

²⁸⁸ Lehtinen 2008, 45.

²⁸⁹ Lehtinen 2008, 38.

²⁹⁰ Hölsä 2006, 88.

²⁹¹ Käynti Aunuksen työtuvalla, Iaa, VSA; Lausala 9.2.2010.

Kar.SE:n lääkintävarikon kankaista valmistettiin vauvanpakkauksia vastasyntyneille ja heidän äideilleen.²⁹²

Virkki käsityömuseon kokoelmista löytyi aineistoon kolme (47:1–3) reikäompelulla koristeltua, naisten lyhythaisia, kauluksellisia puseroita, joissa on nappikiinnitys. Puseron 47:1 erikoisuutena olivat irrotettavat napit ja puserossa on kiinniomeltujen nappien tilalla napinlävet (kuva 42). Kaikki puserot on valmistettu vuonna 1943. Materiaalina puseroissa on käytetty val-

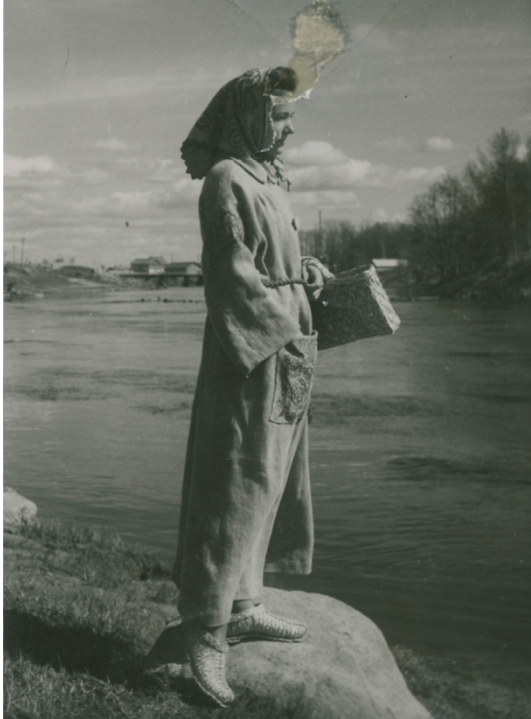
Kuva 42. Reikäompeleilla koristeltu pusero (47:1). (AL)

keata aivinaa. Paidat ovat malliltaan samanlaisia: hihan pituus on 23 cm, puseron etupituus 44 cm ja vyötärön ympäryys 72 cm. Puseroissa on reikäompeleella valmistettuja koristeraitoja. Puserossa 47:1 reikäompeleita on ainoastaan puseron etukappaleissa kapeina pystyraitoina ja neliöinä. Puserossa on rintamuotolaskokset. Lisäksi puserossa on helmassa kolme nepparia kiinnittiminä. Puserossa 47:2 reikäompeleita on vastaavasti etukappaleissa, takana, hihoissa ja kauluksessa. Puseron kauluksessa on lautalaskos takana keskellä ja hihassa on neljä muotolaskosta. Napit ovat kangaspäällysteiset. Puserossa 47:3 reikäompeleita on etukappaleissa ja hihoissa. Puseron niskassa on kolme muotolaskosta ja hihat on poimutettu. Malliltaan puserot eivät ole perinteisiä itäkarjalaisia puseroita.

Aineistossa oli Aunuksen työtuvalla valmistettu asukokonaisuus, johon kuului Tyyne-Kerttu Virkin suunnittelema saunatakki 3685 ja huivi 2102 (kuva 43). Saunatakki on valmistettu luonnon vaaleasta pellavasta, ja sen olkapäitä ja taskua on koristeltu ketjuvirkkauskirjonnalla (kuvat 4–6). Saunatakin pituus olkapäältä helmaan on 120 cm ja hihan pituus on 44 cm. Leveys vyötäröllä on 66 cm. Saunatakissa on 3,5 cm korkea pystykaulus. Takana on kolme myötälaskosta, olkapäillä edessä on kolme muotolaskosta kummallakin olalla. Edessä on neljä napinläpää ja kolme punaista muovinappia, alin nappi puuttuu. Taskun korkeus on 22 cm ja leveys 20 cm. Hiha on ommeltu kahdesta kappaleesta. Lisäksi

²⁹² Sosiaalihuollon toimintakertomus puolivuotiskaudelta 1.1.–30.6.1944, Spk 25725, KA.

saunatakissa on vyölenkit, mutta vyö puuttuu. Huivi on kolmion muotoinen ja sen leveys on 92 cm ja korkeus 55 cm. Huivin pitkä sivu on suora, lyhyet sivut ovat sahalaitaiset. Huivissa on samanlainen kirjontakuviointi kuin saunatakissa.

Kuva 43. Tyyne-Kerttu Virkin suunnittelema saunatakki ja huivi. (VSA)

Varuskorjaamo muodostui ompelimon rinnalle sotilaiden vaatteiden korjaamiseksi ja huoltamiseksi.²⁹³ Aunuksessa oli paljon sotilasmantteliä sekä vaatteiden korjausta ja silitystä, sillä sotilaat kulkivat Aunuksen läpi mennessään lomille Suomeen.²⁹⁴ Varuskorjaamossa korjattiin marraskuussa 1942 housuja, asetakkeja, päällystakkeja, kesäpuseroita ja turkkeja yhteensä 100 kappaletta ja joulukuussa 12 kappaletta.²⁹⁵

²⁹³ Lausala 1984, 36.

²⁹⁴ Lausala, 9.2.2010.

²⁹⁵ Työtupien toiminta marras-joulukuussa 1942, T7341/7, KA.

7.3 *Käsityökurssit*

Aunuksen työtuvalla järjestettiin useita kursseja eri aiheista, muun työtuvan työskentelyn jatkuessa samanaikaisesti.²⁹⁶ Kaikkia työtuvalla tehtyjä tekniikoita, esimerkiksi ketjuvirkkausta ei kuitenkaan opetettu kurssien muodossa, vaan niitä käytiin läpi työskentelyn ohella. Anuksen alueen huonon jalkinetilanteen parantamiseksi paikkakuntalaisille järjestettiin ensimmäisinä tallukkakursseja, yhdellä kurssilla opetettiin vaatteiden ompelua, yksi kurssi käsitteli revinnäisiä. Kurseilla pääpaino oli yleensä käsitöissä, mutta pitkän, nuorille tytöille suunnitellun ompelukurssin sisältönä oli käsityön lisäksi myös muuta ohjelmaa.²⁹⁷

7.3.1 **Kurssien suunnittelu ja toteutuminen Anuksen työtuvalla**

Kurssien pitäminen ja suunnittelu aloitettiin heti työtuvan perustamisen jälkeen syksyllä 1941. Marraskuusi 1941 suunniteltiin 15–16 -vuotiaalle tytöille käsityötaitojen oppimiseksi ja ansaintamahdollisuuksien parantamiseksi kurssia, mutta työtuvan muuton takia kurssia piti siirtää, jotta uudessa rakennuksessa saataisiin riittävät tilat käyttöön.²⁹⁸

Kurssien järjestäminen ei ollut kovin helppoa. Keväällä 1942 Tyyne-Kerttu Virkki suunnittelei 3-viikkoista käsityökurssia, jolla olisi opetettu 14-vuotiaita tyttöjä. Kurssilla olisi opetettu parsimista, paikkaamista, sauma- ja pistoharjoituksia, neulomista sekä naisten vaatekertan valmistus. Kurssilla kätevimmiten osoittautuneille tytöille olisi lisäksi järjestetty viikon kestävä erikoiskurssi, jolla kullekin olisi opetettu sellainen työtapa ja työ, jota olisi voinut myöhemmin tehdä sivuansiona kotonaan. Tyyne-Kerttu Virkin suunnittelemissa kursseissa ei voitu kuitenkaan järjestää keväällä, sillä maataloustyöt vaativat kaiken mahdollisen työvoiman.²⁹⁹

Syksyksi 1942 suunnitellulta käsityökurssilta jouduttiin poistamaan ohjelmasta vaatteiden ompelu ompelulangan riittämättömyyden vuoksi, koska ompelulangalle ei anomuksesta huolimatta myönnetty ostolupaa.³⁰⁰ Syksyllä 1942 suunnitteilla ollut opisto karsi myös kurssitoimintaa, ja suunniteltiin ainoastaan 5–10 naiselle eri kylistä kurssia, jossa opetettaisiin tallukanvalmistusta, villojen ja pellavan puhdistusta, vaatteiden korjausta sekä keh-

²⁹⁶ Lausala, 9.2.2010.

²⁹⁷ Lausala, 9.2.2010.

²⁹⁸ Anuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta marraskuussa 1941, T7341/7, KA.

²⁹⁹ Kirje sosiaalihuolto-osaston osastopäällikölle, T2879/39, KA.

³⁰⁰ 1038, 29.7.1942, T2879/38, KA.

räämistä. Kurssin arvioitu kesto olisi ollut noin pari viikkoa. Myös juuri- ja pärekorien, luutien, vastojen ja olki- sekä puutöiden valmistuksen opettamiseksi ajateltiin järjestää paikalliselle väestölle suppeita kursseja.³⁰¹

Kursseja järjestettiin nimenomaan siksi, että paikalliset oppisivat ja ryhtyisivät vähitellen saamaan toimeentuloa käsitöiden tekemisellä.³⁰² Tyne-Kerttu Virkin mukaan kurssimuoto oli nopein ja paras tapa järjestää kotiteollisuuden edistämistä Aunuksessa.³⁰³ Kurssien yhtenä tarkoituksena oli elvyttää itäkarjalaista käsityötaitoa nuorison keskuudessa. Kurseilla pyrittiin luomaan pohjaa, josta voisi kehittyä jopa ammattiompelijaksi saakka.³⁰⁴ Lisäksi ajatuksena oli, että kursseille osallistuneet opettaisivat edelleen taitoja omissa kylissään.³⁰⁵

Kursseista ensimmäisinä järjestettiin tallukkakursseja helpottamaan talvijalkinepulaa. Niitä piti aluksi ompelimon mestari, Sofi Nyrkkö.³⁰⁶ Ensimmäinen kolmipäiväinen tallukkakurssi järjestettiin jo marraskuun lopussa 1941. Kurssille osallistui 45 henkeä ja tämän jälkeen useat saivat tallukoista kotitöitä. Tallukkakursseilla käytetty materiaali saatiin alueelta kerätyistä lumpuista.³⁰⁷

Kuva 44. Toiset opettajien tallukkakurssit. (VSA)

Vuonna 1942 tallukkakursseja järjestettiin myös Aunuksen alueen opettajille, jotta he voisivat edelleen opettaa taitoa oppilailleen (kuva 44).³⁰⁸ Talvijalkinepulan torjumiseksi jokaisesta Itä-Karjalan kansakoulusta veloitettiin tallukantekokurssille yksi naisopettaja, jonka

³⁰¹ 965, Kurssitoiminta, T2879/38, KA.

³⁰² Lausala, 9.2.2010.

³⁰³ Kirje sosiaalihuolto-osaston osastopäällikölle, T2879/39.

³⁰⁴ Toimintakertomus 1943, Iaa VSA.

³⁰⁵ 965, Kurssitoiminta, T2879/38, KA.

³⁰⁶ Lausala, 9.2.2010.

³⁰⁷ Aunuksen kaupungin sosiaalihuoltotoimiston ja sen alaisten laitosten toiminta lokakuussa v.1941, T7341/7, KA.

³⁰⁸ Lausala 1984, 37; Lausala, 9.2.2010.

piti vuorostaan levittää taitoa koulupiirissään koulun käsityötunneilla sekä järjestää yhdes- sä kerhoneuvojan kanssa kursseja myös aikuisväestölle.³⁰⁹ Kansakoulunopettajien talluk- kakursseja pidettiin Aunuksen työtuvalla 7.–12.12.1942 ja 14.–17.12.1942. Ensimmäiselle kurssille osallistui 19 ja toiselle kurssille osallistui 18 opettajaa.³¹⁰ Tallukoiden valmista- minen onnistui hyvin myös kotioloissa.³¹¹ Kuitenkin erikokoisten lestien ja muiden työvä- lineiden saaminen kouluille oli hankalaa, eikä varmuutta kouluissa valmistetuista tallukois- ta ole.³¹²

Kuva 45. Tammiukuussa 1944 järjestetty revinnäis- kurssi. (VSA)

kirkolta.³¹⁴

Kaikille kursseille ei valmistettu mitään erityistä opetusohjelmaa. Vaikka neuvonta täytyi aloittaa hyvinkin alkeista ja kaikkia erilaisia pistojakin piti käydä läpi, kurssien työskentely eteni käytännön sanelemana, ei ennalta suunniteltuna.³¹⁵ Kuitenkin erityisesti nuorille ty- töille suunnattuja käsityökurssien sisältöä pyrittiin suunnittelemaan. Niiden ohjelmaksi tuli käsityöopetuksen lisäksi myös muutakin neuvontaa.³¹⁶

Aunuksen alueella oli kansakoulukurssin suorittaneita noin 14-vuotiaita tyttöjä, jotka eivät olleet ikänsä puolesta vielä työvelvollisia eivätkä saaneet puuttuvien taitojensakaan vuoksi ansiotyötä tai pystyneet olemaan kotonaan riittävästi avuksi. Heille pyrittiinkin suunnitte-

Tallukkurssien lisäksi erikoi- sempia kursseja olivat revinnäis- kurssit, joita työtuvalla järjesti Tyyne-Kerttu Virkki. Tammi- kuussa 1944 järjestetyllä kurssilla oppilaat valmistivat revinnäis- liinoja paritöinä (kuva 45). Kurs- sille osallistuville oli valmistettu kehykset, joissa revinnäistöitä voitiin valmistaa.³¹³ Tilat revin- näiskurssille saatiin Aunuksen

³⁰⁹ Hölsä 2006, 89.

³¹⁰ Aunuksenlinnan työtupa vieraskirja 1942–1944, T7340/41, KA.

³¹¹ Nurminen & Saurio 1944, 3.

³¹² Lausala 9.2.2010.

³¹³ Lausala, 9.2.2010.

³¹⁴ Uutela 1997, 55.

³¹⁵ Lausala, 9.2.2010.

³¹⁶ Lausala 1984, 37; Lausala, 9.2.2010.

lemaan käsityötaitoja kohentava kurssi, jolla saataisiin lisättyä tyttöjen taitoja kotitoimintaa ja ansiotyötä varten. Keväällä 1943 käsityökurssista tehtiin useita ehdotuksia, vaihtoehtoina oli järjestää palkallinen, oppilaan palkka 10–12 mk/päivä, tai palkaton kurssi, johon ajateltiin sisällyttää valistustoimintaa. Ajatuksena oli kokeiluluonteisesti järjestää kurssi, jonka perusteella voisi myöhemmin kehittää kurssitoimintaa.³¹⁷

Keväällä 1943 toteutuneen kurssin jälkeen joulukuussa 1943 Aunuksen alue-esikunta ehdotti jälleen kaksi kuukautta kestäväen kurssin järjestämistä keväällä 1944 Aunuksessa ja Tuuksin kylässä, sillä 14–16-vuotiaiden tyttöjen joukossa oli edelleen jonkin verran työttömyyttä. Kurssiohjelma olisi samanlainen kuin keväällä 1943 järjestetty kurssi. Kurssin oli määrä alkaa helmikuussa ja tyttöjä kurssille otettaisiin noin 15–20. Tuuksin kylään kurssia ei kuitenkaan suunniteltu järjestettävän, mutta Aunuksen kehruu- ja kudontakurssin järjestäminen 1.2.–31.3.1944 hyväksyttiin. Kurssilla kudottu kangas ja langat tarkoitettiin kotiteollisuuden käyttöön.³¹⁸ Kurssitoiminta oli keväällä 1944 aiempaa vähäisempää ja 25 tytölle järjestetty kurssi oli ainoa Aunuksessa järjestetty kurssi.³¹⁹

7.3.2 Keväällä 1943 nuorille tytöille järjestetty käsityökurssi

Tammikuussa 1943 Tyyne-Kerttu Virkki suunnitteli nuorille tytöille järjestettävän käsityökurssin sisällön seuraavanlaiseksi: Osallistujien ikä olisi 14–15 vuotta. Kurssin suunniteltu kesto oli 2 kuukautta, eli käytännössä 300 tuntia. Suunnitelmassa tunnit jaettiin siten, että 135 tuntia varattiin hyötykäsitöille sekä sen teorialle ja 65 tuntia varattiin itäkarjalaiselle käsityölle sekä sen teorialle. Kurssin kestosta loput 100 tuntia varattiin valistukselle. Valistukseen sisältyi mm. maantiedettä, historiaa, kodinhoitoa ja terveysoppia.³²⁰

Aiemmin kurssin pitämisen esteenä olleet ongelmat, kuten raaka-ainepula sekä riittävän kokoisen huoneiston saaminen saatiin ratkaistua. ItäKAr.SE:lta saatiin lupa järjestää kurssi kevättalvella ja 15 000 markan määräraha kurssia varten. Tila saatiin alue-esikunnan valistusosaston yhteydessä olleesta kerhohuoneesta, jossa oli tilaa noin 15 tytölle. Kurssi toteutui suunnitellusti kahden kuukauden kestoisena 4.3.1943–14.5.1943. Varsinaisesti kurssi päättyi 7.5.1943, mutta osallistuneet tytöt auttoivat työtuvalla 14.5.1943 saakka. Kurssiyhteenvedossa todetaan, että sen tarkoituksena oli elvyttää vanhaa itäkarjalaista käsityötaitoa

³¹⁷ Kirje huolto-osaston päällikölle 20.2.1943, T7431/9, KA.

³¹⁸ Kirje Itä-Karjalan sotilashallintoesikunta, Kotiteollisuustarkastaja. Äänislinna. 27.12.1943, T7341/9, KA.

³¹⁹ Sosiaalihuollon toimintakertomus puolivuotiskaudelta 1.1.–30.6.1944, Spk 25725, KA.

³²⁰ Kurssisuunnitelma, Iaa, VSA.

nuorison keskuudessa. Opettajina kurssilla olivat kotiteollisuusopettajat Tyyne-Kerttu Virkki ja Talvikki Kosonen, terveydenhoidon opetuksesta vastasi Ainikki Kallo, historiasta ja maantiedosta valistusupseeri Viljo Karttunen ja sotilasvirkailija Erkki Eronen.³²¹

Kurssille osallistui 16 14–15-vuotiasta tyttöä, jotka olivat lähtöisin Aunuksenlinnasta tai sen lähiympäristöstä. Tytöt olivat juuri päässeet koulusta mutta eivät olleet vielä työssä. Näiden nuorien kurssittamisesta ei myöskään ollut haittaa työvoimapulalle. Kurssin oppilaille maksettiin lisäksi päivärahaa. Osallistujat osoittivat innostusta kurssia kohtaan koko kurssin ajan. Kurssin päätteeksi osallistujille annettiin todistus, jossa arvioitiin käytöstä, huolellisuutta, tarkkaavaisuutta ja edistystä käsitöissä. Suomen Punainen Risti lahjoitti lisäksi kurssin kolmelle parhaalle heidän ompelemansa puvut omaksi. Kurssia pidettiin tärkeänä nuorille, jotka pystyivät mahdollisesti kurssien avulla löytämään oman alansa. Lisäksi Itä-Karjalan rikasta käsityökulttuuria pystyttiin kurssien avulla elvyttämään.³²²

Kurssilla opetettiin 100 tuntia hyötykäsityötä, 40 tuntia tallukantekoa ja 50 tuntia itäkarjalaisia käsitöitä. 60 tuntia kuului työtupaan ja pesulaan tutustumiseen ja 50 tuntia oli varattu yleissivistäville aineille, kuten historialliselle ja maantieteelliselle katsaukselle Kanta-Suomesta ja Itä-Karjalan suhteista siihen. Lisäksi oli terveysoppia ja kodinhoitoa. Työn lomassa laulettiin virkistykseksi. Päivän ohjelma alkoi kello 9 ja kesti kuusi tuntia. Yksi tunti oli tietopuolisia aineita ja viisi tuntia käsitöitä. Kello 11:30 pidettiin puolen tunnin ruokailu. Materiaalia ja kurssitarvikkeita kurssille saatiin Vako Oy:n kautta.

Kurssilla valmistettiin seuraavat työt: kintaat, sukat, ristikko- ja pykäpistoparsinnat oppilaiden omiin sukkiin ja käsineisiin, peitto- ja täyttöpaikat sekä yksiväriseen että kirjavaan kankaaseen, yliluomissauma, yksinkertainen konesauma, katesauma käsin ja koneella, edestakaissauma, päärmeen kiinnittäminen käsin, koneella ja erilaisten koristepistoin, riipustimet, napinläpi, kulmapäärme ja kankaaseen parsinta. Itäkarjalaisista töistä valmistettiin pieni mallitilkku, johon ommeltiin: hammasrivireikäommelta, muutamia erilaisia reikäompeleita, ketjuvirikkausta ja luotosompelua. Lisäksi oli pari yhteistä työtä, johon oppilaat opettelivat kukin erilaisia revinnäistyön työtapoja. Itäkarjalaisia työtapoja sovellettiin lisäksi pieniin, käytännössä tarvittaviin esineisiin, kuten kaitaliinoihin, nenäliinoihin, pu-

³²¹ Ensimmäiset käsityökurssit tytöille Aunuksenlinnassa 1943 Kurssiyhteenvedo Tyyne-Kerttu Virkki, Ilaa VSA; Talvikki Kososen työkertomus 1943, Ilaa, VSA.

³²² Ensimmäiset käsityökurssit tytöille Aunuksenlinnassa 1943 Kurssiyhteenvedo Tyyne-Kerttu Virkki, Ilaa VSA; Talvikki Kososen työkertomus 1943, Ilaa, VSA.

vussa tarvittaviin asusteisiin, kuten solmukkeihin ja kauluksen kulmiin. Kaavapiirustuksessa piirrettiin hameen, puseron ja hihan peruskaavat kunkin oppilaan mittojen mukaan.³²³

7.4 Käsityömuseo, myymälä ja muu toiminta Aunuksen työtuvalalla

7.4.1 Itäkarjalaisten käsitöiden keruu ja museotoiminta

Sotahallintoesikunnan valistusosasto alkoi alkusyksystä 1941 suunnitella toimia myös miehitetyn alueen kulttuurin pelastamiseksi ja suojelemiseksi. Suunnitelma käsitti museot, kirkolliset muistot, Karjalan rakennuskulttuurin ja esineiden keruun, keräysten sijoituspaikat sekä opastustehtävät. Tästä sotilashallinnon valistusosaston toteuttamasta kansankulttuurin keräämisestä, museotoiminnasta sekä esineiden siirroista vastasi sotilasvirkailija Eino Nikkilä. Vallatulla alueella oli entuudestaan tiedossa muutamia museoita, myös uusien museoiden perustaminen oli suomalaisten suunnitelmissa.³²⁴

Itä-Karjalan miehitetyllä alueella työskenteli useita tutkijoita, jotka tallensivat kulttuurihistoriallisesti merkittävää aineistoa Itä-Karjalasta. Heidän joukossaan työskenteli muutamia naisia, jotka keräsivät aineistoa itäkarjalaisesta käsityöstä. Kansatieteilijät vierailivat myös työtuvisissa ja Tyyni Vahter, joka oli Kansallismuseon Aunuksessa työskennellyt tutkija kiersi Itä-Karjalassa ajoittain Tyyne-Kerttu Virkin kanssa.³²⁵ Kansatieteilijät, jotka kiersivät Itä-Karjalaa, eivät asuneet alueella vakituisesti.³²⁶

Kansatieteilijöiden lisäksi työtupatoimintaan ja kotiteollisuuden elvyttämiseen perehtyneet Maija Stenij ja Tyyne-Kerttu Virkki keräsivät itäkarjalaista käsityökokoelmaa. Maija Stenij hoiti myös käsityönäytteiden keräämistä Äänislinnan alueella työskennellessään Äänislinnassa miehitetyn alueen työtupa- ja käsityötoiminnan johtajana. Aunuksen seudulla käsityönäytteiden keräämistä johti Tyyne-Kerttu Virkki.³²⁷ Maija Stenijn tavoitteena käsitöiden keräämiselle oli erityisesti käsityömalliston valmistaminen, jota voitaisiin käyttää kouluopetuksessa. Tyyne-Kerttu Virkki keräsi käsitöitä tavoitteenaan karjalaisen käsityömuseon

³²³ Aunuksenlinnassa järjestettyjen käsityökurssien toimintakertomus 4.3.43–14.5.43, T7341/9, KA.

³²⁴ Pimiä 2009, 44–45, 48.

³²⁵ Pimiä 2009, 109.

³²⁶ Lausala, 9.2.2010.

³²⁷ Pimiä 2009, 106–108.

perustaminen Aunuksen.³²⁸ Itäkarjalaisten käsitöiden ja kudonnaisten museokokoelman kartuttaminen jatkui kotiteollisuustarkastajien johdolla aina kesäkuun 1944 loppuun saakka.³²⁹

ItäKar.SE myönsi keräystoimintaan luvan ja tarvittavat varat. Käsitöitä kerättiin Itä-Karjalassa valmistustaidon elvyttämistä varten. Erityisesti kerättiin kudonnaisia ja vaatesineitä. Sosiaaliosasto toivoi myös muiden osastojen alaisten laitosten osallistuvan keräämiseen ja varmistavan näin keräyksen onnistumisen.³³⁰ Käsitöiden kerääminen tapahtui kulkemalla talosta taloon, milloin milläkin kyydillä. Taloissa sitten tutustuttiin talonväkeen ja tehtiin vaihtokauppaa. Käsitöitä vastaan annettiin esimerkiksi lakanakangasta. Käsitöitä löydettiin myös hylättyjen vaatteiden joukosta, lumppu- ja riepukasoista.³³¹

Työne-Kerttu Virkki perusti omaan työhuoneeseensa Aunuksen työtuvalla noin 300 esinettä käsittävän Aunuksen käsityömuseon, jonka esineet oli kerätty vaihtamalla käspaikkoja ja muita tekstiilejä uuteen lakanakangaseen, jota hän oli saanut tarkoitusta varten Helsingistä. Museoon koottiin lisäksi vanhoja työvälineitä, kuten vanhat kangaspuut ja värttinäpuita (kuva 46).³³² Käsitöökokoelmaan kuului lisäksi rievuista kudottuja mattoja, peitteitä, patjakankaita, karjalaismallisia pitkiä pyyheliinoja, revinnäishurstistenrantoja.³³³

Kuva 46. Aunuksen työtuvan näyttelytila 1943 tai 1944 (lääk.kapt. Heiskanen, VSA)

Työtuvalla ja sen museossa vieraili suomalaisia tutustumassa työtupaan, saamassa uusia ideoita ja ihailmassa Itä-Karjalan ja Aunuksen naisten käsitöitä. Ihmisiä vieraili mm. Äänis-

³²⁸ Anttila 1997, 132.

³²⁹ Sosiaalihuollon toimintakertomus puolivuotiskaudella 1.1–30.6.1944, Spk 25725, KA.

³³⁰ Kudonnaisia ja kotiteollisuusesineitä 9.6.1942, T2879/38, KA.

³³¹ Anttila 1997, 132.

³³² Uutela 1997, 37.

³³³ Käynti Aunuksen työtuvassa, Ilaa, VSA.

linnasta ja Pitkärannalta. Tyyne Niikko on kirjoittanut 27.2.1943 Aunuksen työtuvan vieraskirjaan:

*Jopa satuin kuin satuinkin taloon, jossa peukalo ei ole keskellä kämmentä.
Yllätyin aivan tämä aarreaitan ihanuuksista. Kunnioitukseni heimokansan
taidetta kohtaan kasvoi huimasti.³³⁴*

Eino Nikkilä raportoi valistusosaston ”kulttuurimuistojen” keruuta koskevalta tarkastusmatkalta maaliskuuhun 1942, että työtupien toiminta oli hyvällä tolalla ja niitä hoidettiin asiantuntevasti. Naisten työtuvissa valmistamat ”tavallaan museoesineet” valmistettiin tulevaa Itä-Karjalan museota varten.³³⁵ Aunuksen työtuvalla säilytettävien itäkarjalaisten käsiteollisuustuotteiden näyttelyesineistöä, jonka omistajana oli ItäKar.SE, oltiin kuitenkin huolissaan. Se olisi saatava turvallisempaan säilytyspaikkaan.³³⁶

Kuva 47. Aunuksen työtuvan näyttely 1943–1944. (VSA)

Työtuvalla järjestettiin omia näyttelyitä ensimmäisestä kesästä alkaen (kuva 47). Toukokuun lopussa 1942 avattiin kotiteollisuusnäyttely, joka oli avoinna 24.5–9.10.1942. Siellä oli esillä 170 näyttelyesineitä kalevalaisesta kotitaiteesta sekä muotojen ja värien sopusoinnusta. Näyttelyn avajaiset pidettiin 24.5.1942 samassa yhteydessä kuin Aunuksen

³³⁴ Aunuksenlinnan työtupa, Vieraskirja 1942–1944, T7340/41, KA.

³³⁵ Pimiä 2009, 109.

³³⁶ Sosiaalihuoltoa koskeva tutustumis- ja neuvottelukäynti Aunuksen (kaupungin) alueessa 25.11.1942, T7341/7, KA.

työtuvan kevätjuhlat.³³⁷ Työtuvan kotiteollisuusnäyttelyssä esiteltiin entisaikojen kotiteollisuustöitä, joiden joukossa oli revinnäistöitä sekä luotosompelu- ja ketjuvirkkauskirjonta töitä ja nyplättyjä päänhuiveja. Näyttelyssä oli mukana myös uudempia käsistöitä, joissa oli pyritty uusintamaan vanhojen mallien ja työtapojen käyttöä.³³⁸

Itä-Karjalassa tapahtuneen keräämisen ja työtuvan yhteyteen perustetun museon lisäksi itäkarjalasta kerättyjä tekstiilejä vietiin näyttelyyn Suomeen. Yhdessä Rajaseudun ystävät ry:n kanssa järjestettiin Suomeen syksyllä 1942 kiertävä *Itäkarjalaisten käsistöiden näyttely*. Materiaalia näyttelyä varten oli kerätty mm. lumppukasoista ja työtuvista. Näyttelyn kokosivat Tyyni Vahter, Maija Stenij ja Tyyne-Kerttu Virkki.³³⁹ Itä-Karjalaisten käsistöiden näyttely avattiin ensimmäisen kerran Ateneumin taidemuseoon, ja se oli esillä siellä 15.–18.10.1942.³⁴⁰ Helsingin jälkeen näyttely oli esillä Turussa, Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa, Jyväskylässä, Vaasassa ja Kuopiossa. Näyttelyn oli tarkoitus mennä Suomen kierroksensa jälkeen Äänislinnan museoon.³⁴¹ Näyttelystä kirjoitettiin suomalaisissa lehdissä ja näin tehtiin tunnetuksi itäkarjalaista käsityötä myös suomalaisten keskuudessa. Lisäksi samalla mainittiin usein työtupien toiminnasta miehitetyssä Itä-Karjalassa.

7.4.2 Myymälä

Työtuvassa valmistetuista töistä järjestettiin pysyvä myyntinäyttely työtuvan yhteyteen, työtuvan museon kanssa samaan tilaan.³⁴² Työtupien tuotantoa myytiin lisäksi Itä-Karjalassa esimerkiksi sosiaalihuollon laitoksille sekä sairaanhoitolaitoksille. Töiden hinnasta laskutettiin tällöin ainoastaan työn osuus, jos tuotteet oli valmistettu lahjatavarana saadusta materiaalista.³⁴³ Myymälässä asioivat usein suomalaiset, jotka lomille lähtiessään ostivat tuliaisia Suomeen. Myymälässä olleet tuotteet saattoivat olla vieraita käytöltään karjalaisille. Esimerkiksi karjalaisille perinteisestä vuoteenreunuksesta alettiin tehdä kaitaliinaa, jota paikalliset eivät perinteisesti olleet käyttäneet.³⁴⁴

Aunuksen työtuvan myyntituotantoa olivat olki- ja lastutyöt, joiden lisäksi myyntituotantoon kuuluivat myös mm. revinnäisliinat, ketjuvirkkauskirjonnalla koristellut tohvelit sekä

³³⁷ Aunuksenlinnan työtupa, Vieraskirja 1942–1944, T7340/41, KA.

³³⁸ 14.10.1942 Uusi Suomi, IIIu, VSA; 15.10.1942 Helsingin Sanomat, IIIu, VSA.

³³⁹ Pimiä 2009, 108; Pimiä 2007, 250; Uutela 1997, 46.

³⁴⁰ Pimiä 2009, 108; Aunuksenlinnan työtupa, Vieraskirja 1942–1944, T7340/41, KA.

³⁴¹ 4.10.1942 Uusi Suomi, IIIu, VSA.

³⁴² Lausala 1984, 39.

³⁴³ 870, 14.7.1942, T2879/38, KA.

³⁴⁴ Lausala 9.2.2010.

sohvatyynyt. Lisäksi haapalastusta ja kreppipaperista valmistettuja kukkia tehtiin myyntiin.³⁴⁵ Sisätossuiksi valmistettuja tallukkaita myytiin paljon. Koska oli kylmä, oli mukava saada lämpimät tossut. Työtuvassa valmistui tuotteita lähinnä omaan myyntiin. Tuotanto ei ollut kuitenkaan niin suurta, että tuotteita olisi riittänyt myytäväksi Itä-Karjalaan työtuvan ulkopuolelle, esimerkiksi Vakon myymälöihin.³⁴⁶

Työtuvalla valmistettuja tallukoita myytiin seuraavin, sosiaaliosaston kotiteollisuustoimiston vahvistamin hinnoin: koot 24–30 maksoivat 80 mk, 31–35 maksoivat 100mk, 36–39 maksoivat 135 mk ja 40–45 maksoivat 175 mk. Aunuksen työtuvan tallukoilla oli alhaisempi myyntihinta verrattuna Äänislinnan työtuvan tallukkaisiin, sillä Aunuksessa käytetty raaka-aine oli huonompaa.³⁴⁷ Toteutuneet valmistuskustannukset suuremmissa tallukkaissa olivat kuitenkin vahvistettuja hintoja korkeammat, pienemmissä numeroissa vastavasti alhaisemmat.³⁴⁸ (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Aunuksessa valmistettujen tallukoiden suurten numeroiden valmistuskustannukset.

varsien leikkaaminen, ompeleminen ja rei'itys	15:50 mk
pohjien leikkaaminen, harsiminen ja toppaus	112 mk
varsien ja pohjien kiinnittäminen	30 mk
raaka-aineet	30 mk
osuus yleiskuluihin	5:50 mk
varastoimis-, kuljetus- ja myyntikulut	7 mk
yht.	200 mk

Työtuvalla tehtyjä tuotteita lähetettiin myyntiin myös Suomeen. Tuotteet levisivät Rajaseudun ystävien mukana myytäväksi Helsingissä järjestettyihin myyjäisiin. Tämän jälkeen Stockmannille tilattiin 1000 kappaleen erä lastu- ja olkihattuja myytäväksi.³⁴⁹ Rajaseudun ystävät Ry:n Helsingin pörssitalolla järjestämällä itäkarjalaisen käsityön markkinoilla myy-

³⁴⁵ Lausala 1984, 39.

³⁴⁶ Lausala, 9.2.2010.

³⁴⁷ ItäKar.SE:n Sosiaaliosaston työtupa- ja kotiteollisuustoimiston vahvistettuja myyntihinnastoja, T2879/38, KA

³⁴⁸ 15.9.42 Työtupien valmisteiden hintoja, T2879/38, KA.

³⁴⁹ Lausala 1984, 39–40.

tiin joulukuussa 1943 käsipaikkoja, erilaisia olki-, puu ja tuohitöitä sekä monia muita joulu-lahjoiksi sopivia karjalaisia valmisteita. Erityisesti myynnissä oli haapalastutöitä: mattoja, koreja, kukkia. Kukkia valmistettiin sekä haapalastusta että paperista.³⁵⁰

Helsingin Sanomissa oli 21.5.1943 Stockmannin mainos Aunuksen työtuvalla valmistetuista olkihattuista. Hattuja mainostettiin Aunuksen naisten oljesta ja höylälälastusta valmistamina kesähattuna, jotka ovat kesäisen keveitä ja muodikkaita. Luonnonvärisestä oljesta valmistettu hattu maksoi ilmoituksen mukaan 400 mk ja valkeasta sekä keltaisesta lastusta valmistettu hattu 330 mk. Hattuja myytiin Stockmannin hattuosastolla.³⁵¹

Helsingissä järjestettiin lisäksi Itä-Karjalassa valmistettujen käsitöiden myyjäiset 30.6–2.7.1943 Verkakauppa Ura Oy:n liikehuoneistossa. Myynnissä oli noin 800 naisten puseroa, jotka oli valmistettu Äänislinnan sekä Aunuksen työtuvilla. Valkeita pellava- ja puuvillakangas puseroita oli koristeltu erivärisin revinnäis-, reikä-, luotos- ja ristipisto-ompelin. Malleina kuviointeihin käytettiin vanhoja karjalaisia kuvioita. Lisäksi myynnissä oli tyttöjen leninkejä ja pikkupoikien pukuja sekä lastusta valmistettuja värikkäitä lakkeja. Myynnistä saaduilla tuloilla kehitettiin Itä-Karjalan kotiteollisuutta.³⁵²

7.4.3 Muotia Aunuksesta

Aunuksen työtuvan toimintaan kuului tuotteiden valmistamisen lisäksi erilaisia juhlia ja muotinäytöksiä. Myytävistä tuotteista informoitiin suomalaista Aunuksessa ja lähialueilla asunutta väkeä järjestämällä esim. hattu- ja pukunäytöksiä.³⁵³

Työtuvan kevätjuhlassa keväällä 1942 oli sekä paikallisten karjalaisten että suomalaisten laulu- ja runoesityksiä, yhteislaulua sekä puheita. Kevätjuhlaan osallistui suomalaisia sotilashallinnon työntekijöitä sekä työtuvassa työskenteleviä naisia. Ohjelmassa oli sekä suomalaista että karjalaista ohjelmaa, työtuvan tytöt lauloivat karjalaisia lauluja ja suomalaiset pitivät puheita karjalaisten naisten käsityötaidosta ja sen vaalimisesta.³⁵⁴

Vuonna 1943 pidettiin Kukan päivänä 13.5. Keväinen ilta kotiteollisuudelle, josta voidaan puhua Aunuksenlinnan muotinäytöksenä. Ohjelmassa oli musiikkiesityksiä, puheita ja uu-

³⁵⁰ Uusi Suomi 19.12.1943, IIIu, VSA.

³⁵¹ Helsingin Sanomat 21.5.1943, IIIu, VSA.

³⁵² Uusi Suomi 27.6.1943, IIIu, VSA; Uusi Suomi 30.6.1943, IIIu, VSA; Sos.dem 30.6.1943 IIIu, VSA.

³⁵³ Lausala 1984, 39–40.

³⁵⁴ Aunuksenlinnan työtupa, Vieraskirja 1942–1944, T7340/41, KA; Vapaa Karjala no 23 1942, IIIu, VSA; Uusi Suomi 16.6.1942 no 159, IIIu, VSA.

simman muodin esittelyä. Tilaisuuteen osallistui 68 vierasta.³⁵⁵ Tyyne-Kerttu Virkki totesi puheessaan tilaisuuden aluksi, että vaikka mannekiininäytöksen järjestäminen tuntuisi turhalta sodan ollessa niin lähellä, niin elämä oli kuitenkin lähestulkoon siviilielämää ja vaihtelua elämäänsä kaipaavaa niin sotilas kuin siviilihenkilökin.³⁵⁶

Ensimmäistä Aunuksen muotia esittelevää tilaisuutta seuraavasti 2.7.1943 ilmestyneessä Vapaa Karjala -lehdessä: Tilaisuus järjestettiin Aunuksenlinnan Vakon hotellissa, Vakon upseeriklubilla, jonka tila oli koristeltu erilaisin kukka- ja olkityökoristein. Tilaisuudessa esiteltiin erityisesti olki- ja lastutöitä. Ohjelmassa oli aluksi Aunuksen orkesterin soittoesitys, jonka jälkeen kotiteollisuustarkastaja Tyyne-Kerttu Virkki piti puheen olkitöiden valmistamisen uudelleen herättämisestä työtuvalla. Yksinlaulun jälkeen esiintyivät mannekiinit olki- ja lastuhatut päässään musiikin säestyksellä (kuva 48). Ohjelmassa oli jälleen vuorossa karjalaisten tyttöjen tanssia ja mieskuoron esitys. Tämän jälkeen ohjelma jatkui mannekiiniesityksellä.³⁵⁷

Kuva 48. Muotinäytös Aunuksenlinnassa. (VSA)

Seuraavaksi esiteltiin itäkarjalainen morsiuspari, jonka naisen helmikoristeinen juhlapäähine kiinnitti erityisesti huomiota. Morsiusparia esittivät suomalaiset Kaarina Kuusela ja luutnantti A. Helenne ja sekä vasta vihittyä paria Anna-Liisa Konttinen ja Viktor. Hääparin esittelyn jälkeen oli vuorossa jälleen uudempiä muotia. Talvikki Kosonen

esitteli puserohameyhdistelmää, jonka pusero oli valmistettu käsipaikoista punapöimintaraidoin ja hame rohtimesta, jonka mallina oli käytetty patjakangasta. Asun täydensi olkihattu, -kengät ja laukku. Talvikki Kosonen esitteli lisäksi karjalaisaihein koristetun kylpytakin, joka oli koristettu punaisella ketjuvirkkauskirjonnalla. Neiti Puukari esitteli rätsinästä tehdyn hameen sekä puseron, joka oli koristettu revinnäisompelein. Asua täydensi lisäk-

³⁵⁵ Aunuksenlinnan työtupa, Vieraskirja 1942–1944, T7340/41, KA.

³⁵⁶ 13.5.1943 Aunuksenlinnan muotinäytös, Ida, VSA

³⁵⁷ Vapaa Karjala 2.7.1943 no27, IIIu, VSA.

si olkihattu. Muita mannekiiniesityksiä oli revinnäisompeleisten puseroiden kokoelma. Lisäksi esitettiin Aunuksen työtuvan lastusta valmistamia ”rococos” -pukuja.³⁵⁸

7.5 *Aunuksen työtuvan evakuoiminen*

Kuten kaikki toiminta Itä-Karjalassa, myös työskentely Aunuksen työtuvalla keskeytettiin evakuoimiskäskyn jälkeen kesäkuussa 1944. Aunuksen työtuvan evakuointi aloitettiin lauantaina 17.6.1944, jolloin alue-esikunnan kullekin toimistolle annettiin ohjeet evakuointia varten. Evakuointiohjeissa määrättiin, että ensin oli pakattava tekstiilitavarat ja tämän jälkeen kuljetusmahdollisuuksien mukaan olisi kiinnitettävä huomiota koneisiin ja muihin vähemmän tärkeisiin tavaroihin. Tavaroita oli pakkaamassa Talvikki Kososen lisäksi Aunuksen sosiaalihuoltotarkkailija Ilmi Kääriö sekä pari amerikansuomalaista naista, jotka olivat työskennelleet työtuvalla.³⁵⁹

Lauantai 17.6.1944 oli työtuvalla kuitenkin vielä täysi työpäivä, jolloin tavaroiden pakkaaminen aloitettiin käsityömallikokoelman käsitöistä ja erilaisista museoesineistä. Näitä pakattiin yhteen pahvilaatikkoon ja neljään puulaatikkoon. Lauantaina ja sunnuntaina pakattiin Aunuksen työtuvan varastossa olleet Vako Oy:lle myytäväksi tarkoitetut, työtuvalla valmistetut naisten, lasten ja miesten alusvaatteet sekä kankaat ja ompelulangat. Lisäksi pakattiin villat, puhdistettu pellava ja muutama pari villakäsineitä. Kangastavaran joukkoon pakattiin myös työtuvan radio. Näistä esineistä tuli yhteensä yhdeksän puulaatikkoa, joista liitteessä 4 kuvataan viiden laatikon tarkka sisältö. Nämä laatikot haettiin kuorma-autolla sunnuntaina iltapäivällä Alavuisten asemalle, josta laatikoita lastattiin edelleen junaunuihin.³⁶⁰

Maanantaina 19.6.1944 maksettiin lopputili Aunuksen työtuvan työntekijöille ja koottiin jäljelle jäänyttä sekalaista pikkutavaraa, joidenkin yksityisten ihmisten lankoja ja tehtävänä olleita käsitöitä. Näistä koostui yksi puulaatikko ja yksi pahvilaatikko. Nämä laatikot, työ-

³⁵⁸ Vapaa Karjala 2.7.1943 no27, IIIu, VSA.

³⁵⁹ Kirje Kapteeni R.G. Wegeliukselle 22.7.1944, T7341/6, KA; Selostus Aunuksen työtuvan evakuoinnista, T7341/6, KA.

³⁶⁰ Selostus Aunuksen työtuvan evakuoinnista, T7341/6, KA.

tyuvan kassalipas ja 18 ompelukonetta siirrettiin 20.6. alue-esikunnan eteiseen odottamaan alue-esikunnan muiden pakkauslaatikoiden kanssa siirtoa eteenpäin.³⁶¹

Aunuksen työtuvalta saatiin varmasti siirrettyä pois kotiteollisuusmallikokoelmaan kuuluneet esineet sekä työtuvan kangastavara. Työtuvalle jäi koko olkityövarasto, puhdistamattontta pellavaa ja hamppua sekä muutama säkillinen korjausmateriaaliksi tarkoitettua lump-pua samoin kuin muutamia kymmeniä pareja jokseenkin huonoja tallukkaita, joita ei katsottu tarpeelliseksi pakata. Työvälineistä Aunukseseen jäi rukkeja 10 kpl ja kangaspuut 4 kpl, joista kahdet olivat sotasaalista. Lisäksi koko kalusto, pöydät ja tuolit jäivät työtuvalle.³⁶² Suurin osa Suomeen kuljetetuista esineistä jouduttiin kuitenkin pakkaamaan jälleen Suomessa ja palauttamaan takaisin Neuvostoliittoon.³⁶³ Viimeisinä suomalaisina Aunuksen työtuvan työntekijöinä lähtivät Sofi Nyrkkö sunnuntaiaamuna 18.6.1944 ja Talvikki Kosonen keskiviikkona 21.6.1944.³⁶⁴

³⁶¹ Selostus Aunuksen työtuvan evakuoinnista, T7341/6, KA.

³⁶² Selostus Aunuksen työtuvan evakuoinnista, T7341/6, KA.

³⁶³ Lausala 9.2.2010.

³⁶⁴ Selostus Aunuksen työtuvan evakuoinnista. T7341/6, KA.

8 POHDINTA

8.1 Aunuksen työtuvan toiminnan monet päämäärät ja tarkoitukset

Työtupien perustaminen ja niissä työskentely oli suomalaisille entuudestaan tuttua toimintaa. Kuten Suomeen 1900-luvun alussa perustetuissa työtuvissa ajatuksena oli työllistää suomalaisia, myös Aunuksen työtuvan perustaminen liittyi paljolti itäkarjalaisten toimeentulon ja sosiaalisen huollon parantamiseen. Työtä työtuvilla ajateltiin tarjottavan niille ihmisille, jotka eivät pystyneet muuten saamaan toimeentuloa, nuorille tytöille ja vanhuksille. Työskentelemällä työtuvissa ihmiset ansaitsivat omat rahansa sen sijaan, että olisivat joutuneet turvautumaan muuhun sosiaaliseen apuun, jota olisi joutunut maksamaan takaisin myöhemmin. Työmahdollisuuksia kotiteollisuuden parissa lisättiin vielä kotityömahdollisuudella, jolloin lisäansiotyötä pääsivät tekemään pienten lasten äidit, jotka eivät muuten pystyneet lähtemään työntekoon kodin ulkopuolelle. Työtuvassa ohjattiin myös nuoria tyttöjä työskentelemään kotiteollisuuden pariin, kun koulunsa suorittaneille, työelämään kuitenkin vielä liian nuorille tytöille järjestettiin erilaisia kursseja.

Työtupien tarkoituksena oli sillä hetkellä tarjota myös vaateapua ja välttämättömiä tarvikkeita Itä-Karjalan asukkaille, sillä puutetta oli ruuan lisäksi vaatteista. Vaatteita valmistettiin sekä itäkarjalaisille miehille, naisille että lapsille. Toisaalta työtuvat eivät palvelleet ainoastaan itäkarjalaisia, vaan työtupien yhteydessä olevat varuskorjaamot tarjosivat palveluksia myös suomalaisille sotilaille. Lisäksi ompelimo ja myymälä olivat avoimia kaikille alueen asukkaille. Tuotteita valmistettiin myös alueella asuvia suomalaisia ajatellen, sillä kaikkien valmistettujen tekstiilien käyttäminen ei ollut itäkarjalaisille tuttua.

Työtuvissa oli lisäksi ajatuksena kehittää myöhempiä ansaintamahdollisuuksia sekä antaa virikkeitä ja taitoja kotiteollisuustoiminnalle Itä-Karjalassa, jotta paikalliset pystyisivät toimimaan myöhemmin myös itsenäisesti kotiteollisuuden alalla. Erityisesti nuorten tyttöjen käsityökursseilla ajatuksena oli kehittää kunkin osallistujan henkilökohtaisia vahvuuksia tulevaa työskentelyä ajatellen. Taitojen kartuttaminen ja innostuksen herättäminen olivatkin työtuvan tärkeitä tehtäviä.

Marraskuussa 1941 Aunuksen työtuvalla tulleilla suomalaisilla työtuvan ohjaajilla oli aiempaa kokemusta työtuvilla työskentelystä Suomessa. Suurena poikkeuksena niihin olivat kuitenkin olosuhteet, sillä työskenneltiin Suomen miehittämällä alueella sodan aikana. Työtuvan toiminnan olosuhteet olivat vaativat, sillä sota oli koko ajan lähellä. Aunuksen työtuvan toiminta olikin usein olosuhteista johtuen hyvin joustavaa ja riippuvaista saatavilla olevista materiaaleista ja varoista. Materiaalin, esimerkiksi lankojen, saatavuus Suomesta rajoitti jonkin verran kurssitoimintaa. Työskentely saattoi toteutua hyvinkin kiireellisellä aikataululla, ja välillä oli pulaa ajasta. Toimintaa ohjasivat paljon sosiaaliosaston määräykset. Kun maataloustyöt vaativat enemmän työntekijöitä keväällä, työtuvalla ei annettu lupaa järjestää kursseja vaan kykenevä työvoima ohjattiin pelloille töihin. Kursseja pidettiin, kun oli sopiva ajankohta. Nuorille tytöille suunnatulla ompelukurssilla opetettiin samoja aineita kuin koulujen opetussuunnitelmaan kuului, kuten maantietoa.

Suomalaiset työtuvan työntekijät eivät työskennelleet ainoastaan yhden asian parissa, vaan asioita tehtiin paljon sen mukaan, mitä tarvittiin ja mitä pystyttiin. Jokaiselle suomalaiselle oli kuitenkin omat toiminta-alueensa, joista he vastasivat. Talvikki Lausala hoiti työtuvan virallisia asioita sekä ohjasi olkitöiden tekemistä, Sofi Nyrkkö puolestaan piti huolta ompelimosta ja tallukoiden valmistamisesta. Tyyne-Kerttu Virkki suunnitteli työtuvalla tekstiilejä ja piti revinnäiskursseja muun kotiteollisuustarkastajan työnsä ohella. Suomalaisia auttoi työtuvalla myös Aunukseen aiemmin muuttaneet amerikansuomalaiset.

Työtuvalla valmistettiin monenlaisia esineitä, käyttäen hyväksi kaikkea saatavilla olevaa materiaalia, alueelta löydettyjä ja Suomesta tuotuja kankaita, lumppukasoista kerättyä materiaalia, olkea ja haapalastua. Tuotteita kehiteltiin sen mukaan, millaista materiaalia oli saatavissa. Suunnittelijoina toimivat suomalaiset ohjaajat. Olkitöihin ja haapalastutöihin saatiin materiaali erityisesti omalta alueelta. Se oli myös alueelle perinteisesti kuuluvaa käsityötä. Kierrätystä käytettiin hyväksi niin paljon kuin mahdollista. Lumppukasoista kerättiin kankaita, jotka pestiin ja ratkottiin tallukkaiden materiaaliksi. Kierrätysmateriaalista valmistettiin tallukoiden lisäksi esimerkiksi lasten vaatteita. Lisäksi työtuvalla ja sen järjestämällä kurssilla opetettiin korjaamaan vanhaa. Uutta kangasta saatiin Suomesta ja lisäksi kangasta löytyi Aunuksesta. Näistä ommeltiin vaatteita tilaustoina.

Aunuksen työtuvalla valmistetuissa tuotteissa pyrittiin käyttämään paikallisia tekniikoita. Osa työtuvalla käytetyistä tekniikoista opittiin paikallisilta asukkailta, kuten olkityöt ja revinnäistyöt. Vaativimmat tekniikat, kuten revinnäistyöt olivat hitaita tehdä, mutta silti

niitäkin valmistettiin. Ketjuvirkkaukirjontaa puolestaan hyödynnettiin useissa erilaisissa tuotteissa. Myös olkityöt olivat perinteisiä aunukselaisia käsitöitä. Paikallisten osaamien tekniikoiden opetteleminen ja käyttäminen työtuvalla valmistetuissa käsitöissä elvytti vanhaa, katoamassa olevaa perinteistä itäkarjalaisista käsityötaitoa. Osa tekniikoista oli entuudestaan suomalaisille tuttuja, kuten tallukoiden valmistaminen. Näillä pyrittiin erityisesti turvaamaan vaatteiden ja jalkineiden saatavuutta alueen asukkaille.

Toisaalta vaikka työtuvan ajatuksena oli perinteisten käsityötaitojen elvyttäminen, työtuvan toiminnassa pyrittiin uuden kehittämiseen. Tuotteita kehitettiin kaupallisiin tarkoituksiin, jolla kerättäisiin varoja kotiteollisuustoiminnalle Itä-Karjalassa. Esimerkiksi olkihattujen valmistamisessa pyrittiin laatuun ja mannermaisen tyylin saavuttamiseen. Alueen mahdollisuuksia tuottaa muodikkaita tuotteita ei epäilty. Kuitenkin työtuvalla valmistetuissa kirjunnoissa pysyttiin perinteisissä kuvioaiheissa ja materiaaleissa. Kuvioita kopioitiin käspaikkojen päistä toisenlaisiin tuotteisiin. Kaupallisen toiminnan tueksi tuotteita markkinoitiin ja mainostettiin työtuvan omilla tapahtumilla. Lisäksi suomalaisissa lehdissä oli aika ajoin kirjoituksia itäkarjalaisesta käsityöstä. Perinteisyyden ohella työtuvalla koettiin olla innovatiivisia, jotta työtupa saataisiin vähitellen kannattavaksi.

Aunuksen työtuvan ajateltiin muodostuvan taloudellisesti tuottavaksi toiminnaksi, vaikka alussa työskenneltiin vähemmän tuottavasti. Työtuvan tuloja ja menoja tarkkailtiin ja sillä oli oma myymälä. Tuotteiden valmistukselle ja materiaaleille laskettiin omat hinnat, joiden perusteella tuotteille määriteltiin myyntihinnat. Oman myymälän lisäksi tuotteita vietiin myyntiin myös Suomeen. Myynnistä saatuja varoja käytettiin itäkarjalaisen kotiteollisuuden tukemiseen. Myös työtuvan toiminnan päämääriä ajateltiin tulevaisuuden kannalta. Pyrkimyksenä oli kehittää sitä toimivaksi kotiteollisuuden organisoijaksi. Itä-Karjalan miehitysaika oli kuitenkin lyhyt, noin kolme vuotta, ajatellen toiminnan aloittamista tyhjältä ja sen kehittämistä eteenpäin. Olosuhteet ja materiaalien saatavuus olivat lisäksi suuria haasteita kehittymiselle.

Vaikka työtuvissa oppimista tapahtui erityisesti suomalaisilta itäkarjalaisille, myös itäkarjalaiset opettivat suomalaisille uusia tekniikoita. Vanhoja itäkarjalassa käytettyjä tekniikoita osasivat lähinnä vanhukset, jolloin nuorten tyttöjen opetus oli erityisesti työtupien tehtävänä. Työtuvat tulivat Itä-Karjalaan opettamaan perinteisten itäkarjalaisten käsitöiden valmistamista huolenaan, että taito olisi muuten kadonnut. Samalla itäkarjalaisista käsityötaitoa pyrittiin levittämään Suomenkin puolelle. Käsityön kansanomainen tai perinteinen oppi-

minen on tapahtunut usein ”äidiltä tyttärelle”. Oppiminen on voinut tapahtua huomaamattomasti katsomalla ja tekemällä kotipiirissä, jolloin opettajana toimi vanhempi sukupolvi.³⁶⁵ Itä-Karjalassa käsitöiden tekeminen oli pitkälti unohtunutta. Nuoret tytöt eivät osanneet vanhoja tekniikoita, vaan niitä taisivat ainoastaan iäkkäät naiset. Työtuvalla itäkarjalaisia olikin perinteisten käsityötekniikoiden käyttöön opastamassa suomalaiset. Kuitenkaan sitä ei pidetty huonona asiana, vaan oltiin enemmänkin innostuneita mahdollisuudesta tehdä käsitöitä. Kirjallisessa raportissa mainittiin nuorille tytöille järjestetyn kurssin osallistujien olleen innoissaan käsitöiden tekemisestä. On mahdollista, että kaikki eivät todellisuudessa olleet niin innostuneita käsitöiden tekemisestä, mutta osallistujien innostusta korostettiin Suur-Suomen puolustelun ja sotapropagandan vuoksi.

Toisaalta Itä-Karjalaan liitettiin Suomessa jatkosodan aikana traditiopakko, jota ilmennettiin vanhan perinteen innokkaana elvytystyönä. Perinteisen karjalaisen käsityötaidon katoamisesta oltiin huolissaan, vaikka myös Kanta-Suomessa samat kädentaidot olivat katoamassa. Karjalaan liitettiin jatkosodan aikana vanha ajatus siitä, että kansankulttuurin juuret sijaitsivat Karjalassa ja kehitys liitettiin enemmän Länsi-Suomeen.³⁶⁶ Museoesineiden kerääminen ja museon perustaminen liittyivät paljon työtuvan toimintaan. Museolla nähtiin olevan laajempiakin tarkoituksia kuin sen hetkisen elämänlaadun parantaminen. Vaikka teksteille oli pulaa, kaikkia käsitöitä ei annettu käyttöön esimerkiksi sairaaloille, vaan niitä pyydettiin tilaamaan uusia teksteilejä työtuvilta. Museoesineitä keräämällä pyrittiin liittämään Itä-Karjalaa vahvemmin sitein Suomeen, jonka lisäksi käsityömallistoa kerättiin tulevaa opetusta varten.

8.2 Tutkielman arviointia

Aunuksen työtupaa käsittelevän tutkielman tarkoituksena oli selvittää käsityöllistä toimintaa sekä käsityön asemaa jatkosodan aikana Itä-Karjalan alueella, jossa sodan vaikutukset näkyivät ja jossa suomalaiset työskentelivät heille vieraalla maalla. Jatkosota on ollut hyvin monenlaisten tapahtumien aikaa, ja olenkin selvittänyt tutkielmassa jatkosotaa työtupa-toiminnan kannalta oleellisten tapahtumien, ja aiheiden kautta. Sota-aika antoi työskentelylle omat erityiset puitteensa. Lisäksi tutkielmassa keskeisenä aiheena on karjalaisuus,

³⁶⁵ Heikkinen 2000, 62–63.

³⁶⁶ Pimiä 2007, 238.

joka on aiheena hyvin erilaisia ajatuksia herättävä ja sitä voidaan käsitellä monelta eri kannalta. Useissa lähteissä Karjalaa ja karjalaisuutta on käsitelty Suomelle kuuluneina Karjalan alueina ja siellä asuneina karjalaisina tai siirtokarjalaisina. Toisaalta Karjalaa on ajateltu jaettuna ja toisaalta sitä on pidetty yhtenäisenä. Tässä tutkielmassa tapahtumien paikkana oleva Itä-Karjala määrittelee kuitenkin karjalaisuuden kuulumaan myös rajan toiselle puolelle.

Rajantakaisen karjalaisen käsityön osalta tutkittua tietoa oli hyvin vaihtelevasti saatavilla. Toisaalta 1900-luvun alkupuolella suomalaiset tekivät tutkimusmatkoja rajan taakse Karjalaan, mutta uudempia erityisesti Aunuksen Karjalan käsityötä käsittelevää tutkimusta oli niukasti saatavilla. Mahdollisuus käyttää venäjänkielisiä lähteitä olisi voinut tuoda uusia näkökulmia myös karjalaisen käsityön käsittelyyn tässä tutkielmassa. Puutteellisen kieli- taidon vuoksi en ole kuitenkaan voinut käyttää niitä tässä tutkielmassa.

Ajan ja paikan hahmottaminen on tärkeää tutkielman aiheen kannalta, sillä historian tutkimuksessa on sekä tutkijan että lukijan on tärkeä ymmärtää tutkimuksen kohdetta. Käytin tutkielmassa mikrohistoriallista lähestymistapaa, sillä Aunuksen työtupa oli osa suomalaisten toimintaa miehityksessä Itä-Karjalassa. Mikrohistoriallisen lähestymistavan avulla pystyin tarkentamaan tutkielmani juuri Aunuksen työtupaan ja käymään läpi mahdollisimman tarkasti aiheesta löytyvää aineistoa. Osaa aineistosta, erityisesti arkistomateriaaleja on käytetty myös muissa miehityksen ajan Itä-Karjalaa käsittelevissä tutkielmissa, mutta omilla tutkimuskysymyksilläni näiden aineistojen käyttäminen oli mielekästä. Erilaiset aineistot monipuolistivat tutkielman aiheen käsittelyä. Niiden avulla pystyin vertailemaan ja tekemään tulkintoja toisen lähteen avulla.

Käytin tutkielmassa erilaisia aineistoja, jotta saisin kokonaiskuvan työtuvan tapahtumista. Esineet, haastattelu, arkistomateriaalit ja valokuvat täydentävät toisiaan. Kun hiljaiseksi tulkittava esineaineisto kertoo, mitä käsitöitä työtuvassa on tehty ja miten, arkistomateriaali kertoo sanallisesti työtuvan puitteista, säännöistä ja tavoitteista. Esineiden symbolisten merkitysten sanallistaminen on vaikeaa, vaikka sen kokeminen voikin olla helppoa.³⁶⁷ Esineiden tutkimisessa korostuukin analyysin merkitys. Tutkielmassa käyttämäni olemus- tyyppianalyysi antoi mahdollisuuden kuvata juuri työtuvalla valmistettuja esineitä ja nostaa esiin pääasioita valmistetuissa esineissä.

³⁶⁷ Hodder 2000, 707.

Tutkielman aiheen mukaan rajasin esineaineistoksi vain työtupaa käsittelevän osan Virkki käsityömuuseon Aunuksen kokoelman käsitöistä. Tutkielmassa käyttämäni esineaineisto on siis vain osa Virkki käsityömuuseon Aunuksen kokoelmaa. Vaikka karjalaisten käsitöiden kerääminen kuului Tyyne-Kerttu Virkin työnkuvaan Aunuksessa, aineiston rajaaminen ainoastaan Aunuksen työtuvalla valmistettuihin käsitöihin tarkensi käsityötoiminnan tarkastelun erityisesti jatkosodan aikana toimineeseen työtupaan. Rajattuunkin esineaineistoon kuului hyvin monenlaisia esineitä ja tekstiilejä, jotka on valmistettu monista eri materiaaleista. Toisaalta verrattuna arkistoissa oleviin valmistettujen tekstiilien luetteloihin, Virkki käsityömuuseon kokoelma ei ole kaiken kattava. Esimerkiksi selvyyttä vauvanpakausten sisällöstä ei ole, mutta sellaisten valmistuksesta on mainintoja. Paljon tekstiilejä meni käyttöön, eikä niistä ole jäänyt jäljelle museoesineitä. Yhtään ulkokäyttöön tarkoitettuja tallukkaita ei ollut aineistossa.

Virallisissa asiakirjoissa, erilaisissa kirjeissä ja toimintakertomuksissa todetaan asioita, joita ei pystyisi päättelemään esineaineistosta. Valokuvat puolestaan täydentävät sekä esineaineistoa että kirjallista materiaalia, näyttävät tutkielman lukijalle, millainen ympäristö Aunuksen työtupa oli työskennellä. Kirjallisen kuvauksen lisänä valokuvat toimivat hyvin havainnollistavina. Haastattelemalla keräämälläni aineistolla sai puolestaan ihmisläheisen kuvan työtuvan toiminnasta, jollaista ei arkistopapereista välttämättä välittynyt.

Kansallisarkistossa olevien arkistomateriaalien läpikäynnissä rajasin aineiston etsimisen erityisesti Aunuksen työtupaan liittyneisiin arkistomateriaaliin. Osa oli nimetty kotiteollisuus- ja työtupatoiminta -otsikoiden alle, osa puolestaan löytyi Itä-Kar.SE:n sosiaalihuollon alaisista arkistomateriaaleista. Aineistoa tuntui löytyvän sieltä täältä usein hyvin pieninä palasina, ja onkin mahdollista, että arkistosta löytyisi vielä lisää tässä tutkielmassa käsittelemättömiä asiakirjoja ja kirjeitä, jotka liittyvät Aunuksen työtupaan ja sen toimintaan. Koko jatkosodan aikaisen Itä-Karjalaa käsittelevän arkistomateriaalin läpikäyminen ei kuitenkaan olisi ollut mahdollista tämän tutkielman puitteissa. Lisäksi tutkielman käsityöllinen näkökulma tulee paremmin esille esineaineistosta.

Tutkielmaa varten tehty haastattelu oli erityinen mahdollisuus, josta myös ajatus tutkielman aiheesta lähti. Haastattelun käyttäminen historiantutkimuksen aineistona ei ole useinkaan mahdollista, mutta se on silti sallittua. Haastattelun toteuttaminen teemahaastatteluna antoi muistitiedon kaltaista aineistoa, jonka tekemisessä ja käsittelyssä on huomioitava asioiden ja kokemusten henkilökohtaisuus. Menneeseen aikaan palaaminen ei aina ole

helppoa, ja asioita voi muistaa toisella tavalla. Haastattelu toteutui haastateltavan kotona, ja näin hänellä oli mahdollisuus käyttää apunaan hallussaan olevaa työtupaa koskevaa materiaalia. Haastateltavan kotona tehty haastattelu täydentyi vielä puhelinkeskustelulla. Toisen haastattelun järjestäminen olisi voinut tuoda vielä uusia näkökulmia, niin itseni kuin haastateltavan kannalta.

Tämä on ensimmäinen kokonainen tutkimus työtupatoiminnasta miehitetystä Itä-Karjalassa. Sotahistorian lisäksi aiempi tutkimus on käsitellyt laajemmin sotilashallinnon toimintaa alueella.³⁶⁸ Työtupien toimintaa on lisäksi sivuttu alueella työskennelleiden suomalaisten tutkijoiden toimintaa käsittelevässä tutkimuksessa.³⁶⁹ Tässä työssä olen keskittynyt erityisesti Aunuksen työtuvan vaiheiden selvittämiseen ja liittänyt siihen lisäksi työtuvalla valmistetut tuotteet. Aunuksen työtupaa käsittelevä tutkielma esittelee ennen tutkittomia näkökulmia suomalaisten Itä-Karjalan miehityksen aikaisesta toiminnasta.

Jatkotutkimuksena voisi laajentaa tutkimusalueen käsittelemään kaikkia miehitetyn alueen työtupia. Toisena jatkotutkimuksen aiheena voisi lisäksi laajentaa itäkarjalaisten käsityöiden tutkimus kattamaan koko Virkki käsityömuuseon Aunuksen kokoelmaa, jolloin aineistoon tulisi lisäksi mm. Tyyne-Kerttu Virkin Keräämät itäkarjalaiset käspaikat. Koko kokoelman tutkiminen antaisi laajemman kuvan itäkarjalaisesta käsityöstä jatkosodan aikana. Myös karjalaista käsityötä voisi tutkia lisää, tutkimalla erityisesti itäkarjalaista käsityötä tai tutkimalla karjalaista käsityötä ja sen vaihtelevuutta tarkastellen sekä Suomen että Venäjän puoleista Karjalaa kokonaisuutena. Karjalaisen käsityön tutkimusta voisi laajentaa monella tavalla.

³⁶⁸ Hyytiä 2008; Hölsä 2006; Laine 1982.

³⁶⁹ Pimiä 2007; Pimiä 2009.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet:

Arkistot:

Kansallisarkisto (KA)

Sotapäiväkirjasarja (Spk)

Spk 25722 Sosiaalihuoltotarkastaja/ItäKAr.SE – Sosiaalihuolto tsto/ItäKar.SE/ Toimintakertomuksia 1.10.1941–30.9.1942.

Spk 25725 Sosiaalihuolto tsto/ Itä-Kar.SE/ Sosiaalihuollon toimintakertomus puoli-
vuotiskaudelta 1.1–30.6.1944.

Tulonumerosarja (T)

T2879/38 Sosiaaliosasto/ItäKarSE/ Yleistä kirjeistöä 1942.

T 2879/39 Sosiaaliosasto/ItäKarSE/ Yleistä kirjeistöä.

T 7340/41 Aunuksenlinan työtupa/ vieraskirja.

T 7341/6 Sosiaalitoimisto (2.9.–22.10.1941) – Sosiaaliosasto (22.10.1941–1.11.1942)
Sosiaalihuoltotarkastaja (1.11.1942–15.3.1943) – Sosiaalihuoltotoimisto (15.3.1943–)/
Saap. yl. kirjelmää 1944.

T 7341/7 Sosiaalitoimisto (2.9.–22.10.1941) – Sosiaaliosasto (22.10.1941–1.11.1942)
Sosiaalihuoltotarkastaja (1.11.1942–15.3.1943) – Sosiaalihuoltotoimisto (15.3.1943–)/
Sal. ja yl. kirjeistöä 1941–1942.

T 7341/9 Sosiaalitoimisto (2.9.–22.10.1941) – Sosiaaliosasto (22.10.1941–1.11.1942)
Sosiaalihuoltotarkastaja (1.11.1942–15.3.1943) – Sosiaalihuoltotoimisto (15.3.1943–)/
Sal. ja yl. kirjeistöä 1943.

T 7341/10 Sosiaalitoimisto (2.9.–22.10.1941) – Sosiaaliosasto (22.10.1941–1.11.1942)
Sosiaalihuoltotarkastaja (1.11.1942–15.3.1943) – Sosiaalihuoltotoimisto (15.3.1943–)/
Sal. ja yl. kirjeistöä 1943.

Tyyne-Kerttu Virkki Säätiön arkisto (VSA)

I da Tyyne-Kerttu Virkin pitämät puheet ja esitelmät.

II aa Työkertomukset.

III a

III u Muut koostekansiot.

Haastattelu:

Talvikki Lausalan haastattelu 9.2.2010

Valokuvat:

Tyyne-Kerttu Virkki –säätiön arkisto (VSA)

Valokuvat esineistä Virkki Käsiyömuuseon Aunuksen kokoelmasta. (Kuvaaja: Anna Laitinen (AL))

Painetut lähteet

Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta – taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Helsinki: Akatiimi.

Anttila, P. 1997. Tyyne-Kerttu Virkki ja Aunuksen aika. Teoksessa: Virkki, T-K., Uutela, S-L., Valli, S. (toim.) 1997. Elettyä elämää – Tyyne-Kerttu Virkki 90 vuotta 5.6.1997. Helsinki: T-K Virkki. 130–133.

Elomaa, H. 2001. Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa: Kulttuurihistoria – Johdatus tutkimukseen. Immonen, K. & Leskelä-Kärki, M. (toim.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 59–74.

Eneroth, B. 1984. Hur mäter man ”vackert”? – Grundbok i kvalitativ metod. Stockholm: Akademilitteratur.

Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere: Vastapaino.

- Haavio, M. 1969. Me marssimme Aunuksen teitä – Päiväkirja sodan vuosilta 1941–1942. Porvoo: Werner Söderström.
- Heikkinen, A. 1996. Menneisyyttä rakentamassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Heikkinen, K. 2000. Käsityön vanha oleminen ja uusi tuleminen. Teoksessa Rihma: elämän lanka. Lonkila, H. & Meriläinen, A. (toim.) Kajaani: Rihma. 57–79
- Helminen, H. 2008. Matkapäiväkirja. Teoksessa: Lehtinen, I. (toim.) Rajantakaista Karjalaa. Kulttuurien museon näyttelyjulkaisu 4. Helsinki: Kulttuurien museo, Museovirasto. 84–123.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hodder, I. 2000. The interpretation of documents and material culture. Teoksessa Denzin, N. K. & Lincoln, Y. (toim.) Handbook of Qualitative research. 2. painos. Thousand Oaks (CA): Sage. 703–715
- Hyytiä, O. 2008. ”Helmi Suomen maakuntien joukossa” - suomalainen Itä-Karjala 1941–1944. Helsinki: Edita.
- Hämynen, T. 1998. Karjalan yhteiskunta ja talous 1800-luvun lopulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa Karjala: Historia, kansa ja kulttuuri. Nevalainen, P. & Sihvo, H. (toim.) Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 705. Helsinki: SKS.153–206.
- Hölsä, M. 2006. On uuden huomenen saava – Suomalainen kansakoulu Itä-Karjalan sotilashallinnon kasvatustavoitteiden toteuttajana miehitysajan aunukselaiskylissä 1941–1944. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 45. Joensuun yliopisto.
- Itkonen, T.I. 1928. Karjalaiset. Teoksessa Kannisto, A. Setälä, E.N. Sirelius, U.T. Wichmann, Y. (toim.) Suomen Suku 2. Helsinki: Otava. 1–70.
- Itkonen, T.I. 1944. Itä-Karjalan kansatiedettä. Teoksessa Muinaista ja vanhaa Itä-Karjalaa – Tutkielmia Itä-Karjalan esihistorian, kulttuurihistorian ja kansankulttuurin alalta. Suomen Muinaismuistoyhdistys. 145–189.
- Jatkosodan historia 1. Talvisodasta jatkosotaan, sota alkaa. Sotatieteenlaitoksen historian toimisto (toim.)1988. Sotatieteen laitoksen julkaisuja 1. Porvoo: WSOY

- Jatkosodan historia 2. Hyökkäys Itä-Karjalaan ja Karjalan kannakselle. Sotatieteenlaitoksen historian toimisto (toim.)1989. Sotatieteen laitoksen julkaisuja 2. Porvoo: WSOY.
- Jatkosodan historia 3. Hyökkäys jatkuu Itä-Karjalaan. Sotatieteenlaitoksen historian toimisto (toim.)1991. Sotatieteen laitoksen julkaisuja 3. Porvoo: WSOY
- Kalela, J. 2002. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Kallenautio, J. 1985. Suomi katsoi eteensä – Itsenäisen Suomen ulkopoliittikka 1917–1955. Helsinki: Tammi.
- Kaukonen, T-I. 1998. Kyynärä pohjaa, kortteli raitaa. Artefakta 5. Helsinki: Akatiimi.
- Karttunen, L. 1939. Karjalan kotiteollisuuden tutustumassa. Kotietollisuus 10/1939. 120–134.
- Karttunen, V. 1997. Puhe Tyyne-Kertulle 20.2.44 Aunuksenlinnan työtuvassa. Teoksessa Virkki, T-K., Uutela, S-L., Valli, S. (toim.) Elettyä elämää – Tyyne-Kerttu Virkki 90 vuotta 5.6.1997. Helsinki: T-K Virkki. 50.
- Komulainen, T. & Tirronen, V-L. 1979. Karjalainen käspaikka. Joensuu: Pohjois-Karjalan maatalouskeskus.
- Konkka, A. 1999. Tuulivuoate puussa. Teoksessa Rihma – aineksia. Toim. Lonkila, H. Meriläinen, A. Oulun yliopistopaino. 35–60.
- Kosmenko A.P. 1977. Karjalan kansantaidetta. Petrozavodsk.
- Laine, A. 1982. Suur-Suomen kahdet kasvot: Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941–1944. Helsinki: Otava.
- Lausala, T. 1984. Aunuksen työtuvan toimintaa vv.1941–1944. Teoksessa Itse tuon sanoiksi Virkki 2. Helsinki: Tyyne-Kerttu Virkki -säätio 1981–1982. 36–41.
- Lausala, T. 2008. Aunuksen aika. Teoksessa Uutela, S-L. (toim.) Taitoa tarvitaan: kutsu-
mukselle uskollinen elämäntyö: Käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki 1907–2000. Helsinki: Tyyne-Kerttu Virkki -säätio. 23–27.

- Lehtinen, I. 2008. Koreuden tähden. Teoksessa: Lehtinen, I. (toim.) Rajantakaista Karjalaa. Kulttuurien museon näyttelyjulkaisu 4. Helsinki: Kulttuurien museo, Museovirasto. 36–64.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 1985. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage.
- Lukkarinen, A. 1982. Käspaikka – The Karelian ritual cloths. Helsingin yliopiston kansatieteenlaitoksen tutkimuksia 10. Helsinki.
- Merikoski, V. 1944. *Suomalainen sotilashallinto Itä-Karjalassa 1941–1944*. Helsinki.
- Nurminen, S. & Saurio, E. 1944. *Tallukoita*. Helsinki: Maalais kuntien Liiton Kirjapaino.
- M. I. Kudonnaisten hienostunut värytys ja käsin kirjontatapojen monipuolisuus yllätti katsojan Itä-Karjalan käsitöiden näyttelyssä Ateneumissa. *Omin Käsin* 4/1942. 4–7.
- Olkitöitä. 1943. Helsinki: Kotitalouskeskus.
- Peltola, J. 2008a. *Työllisyys, työttömyys ja huolenpito: Yhteiskunta Tampereella 1928–1938*. Tampere: Tampere University Press.
- Peltola, J. 2008b. *Työmailla, kabineteissa ja kaduilla: Valta- ja lamapolitiikka Tampereella 1930*. Tampere: Tampere University Press.
- Peltonen, M. 1999. *Mikrohistoriasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pimiä, T. 2007. *Sotasaalista Itä-Karjalasta: Suomalaistutkijat miehityillä alueilla 1941–1944*. Helsinki: Ajatus.
- Sallinen-Gimpl, P. 1994. *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen*. Kansatieteellinen arkisto 40. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Sallinen-Gimpl, P. 2005. *Aarteita Aunuksen Karjalasta Virkki Käsiyö museossa*. Lyydiläinen: Lyydiläisen Seuran vuosijulkaisu 2005. 43–45.
- Sallinen-Gimpl, P. 2008. *Luettelo Aunuksen kokoelmasta Virkki käsityö museossa*. Teoksessa Uutela, S-L. (toim.) *Taitoa tarvitaan: kutsumukselle uskollinen elämäntyö: Käsiyöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki 1907–2000*. Helsinki: Tyyne-Kerttu Virkki -säätiö. 138–139.

- Sammallahti, L. 1985. Esinetutkimuksen ongelmia. Teoksessa Pennanen, J., Sammallahti, L. & Haapalainen-Tiainen, H. (toim.) Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa. Helsinki: Ethnos. 110–116.
- Seppälä, H. 1989. Suomi miehittäjänä 1941–1944. Helsinki: SN-kirjat.
- Seppälä, H. 1994. Vuosisatainen taistelu Karjalasta. Helsinki: Taifuuni.
- Seppälä, H. 2003. Leningradin saarto 1941-1944 – murhenäytelmän sävyttämä voitto. Helsinki-Pietari: Johan Beckman Institute.
- Sirelius, U. T. 1928. Kirjonta. Teoksessa: Sirelius, U.T. (toim.) Kansankirjonta ja -pitsit. Kotiteollisuuskirjasto n:o 31. Helsinki: Otava. 5–18.
- Stenij, M & Ollila, A. 1946. Karjalan kirjonta. Porvoo: WSOY.
- Survo, V. 2008 Kirjottua historiaa. Teoksessa: Lehtinen, I. (toim.) Rajantakaista Karjalaa. Kulttuurien museon näyttelyjulkaisu 4. Helsinki: Kulttuurien museo, Museovirasto. 157–164.
- Talve, I. 1990. Suomen Kansankulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 514. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Turtola, M. 1983. Suomen sodan päämäärät. Teoksessa Suomi Sodassa. Talvisodan ja jatkosodan tärkeät päivät. Valitut palat.
- Ukkonen, T. 2000. Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 797. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Uutela, S-L. Sotien aika. Teoksessa Virkki, T-K., Uutela, S-L., Valli, S. (toim.) Elettyä elämää – Tyyne-Kerttu Virkki 90 vuotta 5.6.1997. Helsinki: T-K Virkki. 35–55.
- Uutela, S-L. Kulttuurivaikuttajana Helsingissä. Teoksessa Virkki, T-K., Uutela, S-L., Valli, S. (toim.) Elettyä elämää – Tyyne-Kerttu Virkki 90 vuotta 5.6.1997. Helsinki: T-K Virkki. 56–94.
- Uutela, S-L. (toim.) 2008. Taitoa tarvitaan: kutsumukselle uskollinen elämäntyö: Käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki 1907–2000. Helsinki: Tyyne-Kerttu Virkki -säätiö.

- Vahter, T. 1944. Itä-Karjalan kansanomaisista käsitöistä. Teoksessa Muinaista ja vanhaa Itä-Karjalaa – Tutkielmia Itä-Karjalan esihistorian, kulttuurihistorian ja kansankulttuurin alalta. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys. 212–239.
- Vahter, T. 1942a. Itä-karjalaisten vanhojen käsitöiden näyttely on vierailut Suomen kaupungeissa. Kotiteollisuus 9-10/1942, 82–84.
- Vahter, T. 1942b. Itä-Karjalan naisen arkista askarta. Naisten ääni 12/1942, 179–181.
- Virkki, T-K. 1944. Olkityön elvyttäminen Aunuksessa. Omin Käsin 2/1944, 10–13.
- Virkki, T-K., Uutela, S-L., Valli, S. (toim.) 1997. Elettyä elämää – Tyyne-Kerttu Virkki 90 vuotta 5.6.1997. Helsinki: T-K Virkki.

Sähköiset lähteet

- Pimiä, T. 2004. Kansa taisteli, museoesineet kertovat. J@rgonia 5/2004. Historian ja etnologian laitoksen tutkijat ry. Jyväskylän yliopisto. Tulostettu: 20.10.2009 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-20095111567>
- Pimiä, T. 2009. Tähtäin idässä: Suomalainen sukukansojen tutkimus toisessa maailmansodassa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in humanities 124. Väitöskirja. Tulostettu 20.10.2009 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3686-0>
- Virkki käsityö museo. 2010. Aunus - karjalainen käsityöperinne. Viitattu: 10.3.2010. <http://www.kolumbus.fi/virkki-museum/aunus.htm>

LIITTEET

LIITE 1 (1/2)

TEEMAHAASTATTELU

Suomalaiset työtuvan pitäjinä

- ✓ Miten päädyitte työskentelemään Aunuksen työtupaan?
- ✓ Mitä teidän työhön kuului?
- ✓ Miten työt oli jaettu teidän suomalaisten kesken työtuvassa?
- ✓ Mitä töitä muille kuului?
- ✓ Millaista oli mennä työskentelemään Aunukseen?
- ✓ Miten työhön valmennettiin?
- ✓ Millaista vuorovaikutus paikallisten kanssa oli?

Aunuksen työtupa

- ✓ Millaiset tilat työtuvalla oli toimia?
- ✓ Miten ”osastot” oli jaettu tilaan?
- ✓ Millainen varustelu työtuvassa oli?
- ✓ Miten työskentelyssä tarvittavia materiaaleja saatiin työtuvalle?
- ✓ Millaisia työpäiviä työtuvassa pidettiin?
- ✓ Miten ympärivuotista työtuvan toiminta oli? (Oliko lomia tms.)
- ✓ Miten paikalliset otti vastaan työtuvan toiminnan?

Paikallisten työskentely työtuvassa

- ✓ Millä nimellä työtupaan osallistuneita kutsuttiin?
- ✓ Millä kielellä työtuvassa työskenneltiin?
- ✓ Miten työtupaan tultiin työskentelemään?
- ✓ Millaisia taitoja työtupaan osallistuneilla oli?
- ✓ Miten perinteisten käsitöiden valmistukseen suhtauduttiin?
- ✓ Miten paikalliset suhtautuivat siihen, että suomalaiset tulivat opettamaan heille itä-karjalaista käsityötä?
- ✓ Millaista yhteistyötä suomalaisten ja paikallisten välillä oli?

LIITE 1 (2/2)

Ompelimo

- ✓ Mistä saatiin mallit työtuvassa työstetyille vaatteille?
- ✓ Millaisia työtekniikoita oli?
- ✓ Millaisia työvälineitä käytettiin?
- ✓ Millaisia työvälineitä olisi tarvittu?

Kurssit

- ✓ Mitä tallukkaat olivat?
- ✓ Millainen oli niiden käyttötarkoitus ja pohjamateriaali? Säänkestävyys?
- ✓ Minkälaisia tallukkaat oli valmistaa?
- ✓ Kuka toimitti suutarin virkaa?
- ✓ Millaista oli suomalaisten opettajien opetus työtuvassa?
- ✓ Miten ja missä paikalliset opettivat teitä suomalaisia?
- ✓ Miten kurssille osallistujat valittiin?

Museokokoelma

- ✓ Millainen museokokoelma oli?
- ✓ Miten kerättyjä käsitöitä ja näyttelyä hyödynnettiin työtuvan toiminnassa?

Valmistetut käsityöt

- ✓ Mihin valmistetut käsityöt menivät?
- ✓ Miten tuotteita jaettiin paikallisille?
- ✓ Missä myyntiin valmistettuja käsitöitä myytiin?
- ✓ Ketkä suunnittelivat valmistettuja töitä?
- ✓ Mistä käsitöistä työtuvalla erityisesti pidettiin?
- ✓ Miten erikoisemmat työt päätyivät tehtäviksi?

Työtuvan muu toiminta

- ✓ Millaisia tapahtumia mannekiiniesitykset ja kevätjuhlat olivat?
- ✓ Keitä varten ne oli erityisesti suunniteltu?
- ✓ Oliko työtuvassa Suomesta kertovaa valistustoimintaa?
- ✓ Millaista yhteistyötä Suomessa olevien suomalaisten kanssa oli?

LIITE 2 (1/6)

Esineluettelo

nro	tekstiili	valm. vuosi	valm. paikka	materiaali	mitat	kuvaus esineestä	koristelu	suunnittelija	valmistaja	muuta
44	tyyny	1943	Aunus, työtu-pa	pellava, käsin kudottu kangas	37 x 47 cm	Käsin kudottua valkoista pellava palttinaa Ketjuvirkkausta punaisella kerrattulla pellavalangalla, koristeai-heena kukkia	ketjuvirk-kauskir-jonta	Tyynne-Kerttu Virkki	Valmistettu Aunuksen työtuvalla 1943	
772	sohvatyyny	1942	Aunus, työtu-pa	puuvilla, villa	35 x 44 cm	Käsinkudottu pohjakangas tumman harmaa Loimi puuvilla, kude villa Ketjuvirkkausta vaalealla villalangalla Tyylielty lehtiköynnösaihe Takaosa koristelematon	ketjuvirk-kauskir-jonta	Tyynne-Kerttu Virkki		
68:1-2	aamutossut (tallukkaat)	1942	Aunuk-nuk-sen työtu-pa, Aunus	pellava, verka	pohjan pit 31cm, lev 12cm, korkeus takaa 17 cm	Mustaa verkkaa, punaista paksua villalankaa Pohja tallukkaan pohjaksi valmistettu pellavakankaasta, vuoriton Kirjailtu punaisella villalangalla geometrinen aihe Tossu ommeltu jalkapöydän päältä yhteen Takana korkea varsi	ketjuvirk-kauskir-jonta		Talvikki Kosonen	Valmistet-tiin Aunuksessa oleville arvohenki-löille, kuten kenraaleil-le Väimö Karonen lahjoitti siellä 1942 saamansa joululahjan
2102	huivi (liittyy saunatak-kiin)			rohdin-pellava, kiiltolan-ka	55 x 55x 92 cm	Kolmiomainen luonnonvaaleasta rohdinpellavasta Koristeltu ketjuvirkkauskirjonnalla, punaisella kiiltolangalla Suunniteltu kylpytak-kiin	ketjuvirk-kauskir-jonta	Talvikki Kosonen		
3685	saunatakki			pellava	pituus olka-päältä hel-maan 120cm , hiha 44cm, leveys vyötä-röllä 66cm	Käsin puissa kudottu pellavakangas Olkavarressa ja taskussa punaisella puuvillalangalla koristeet ketjuvirk-kauksella Isot punaiset napit edessä, kuttaperkaa, vyölenkit, ei vyötä Kietaisumallinen, nyörikiinnitys myös sisäpuolella, luonnonvaalea pellava, pitkät hihat, kauluksessa takana pienet laskokset	ketjuvirk-kauskir-jonta	Talvikki Kosonen		
3816	pannumyssy		Aunus, työtu-pa	pellava, puuvilla	33 x 30 cm	Pellavalankainen pannumyssy, jossa puuvillalangalla ketjuvirkkauskoriste-lua Punainen kuvio keskellä ja alareunassa Koukeroaihe	ketjuvirk-kauskir-jonta	Talvikki Lausala	Talvikki Lausala	
3066	pannumyssy		Aunuk-nuk-sen työtu-pa, Aunus	pellava, puuvilla	31 x 33 cm	Paltinasidos, luonnonvalkoinen pellava, pyöristetty päältä Vuori luonnonvalkoinen pellavakangas Koristeltu molemmin puolin punaisella ketjuvirkkauksella, koukeroaiheita	ketjuvirk-kauskir-jonta			Ei ollut vuotta ???
3131	kaitaliina	1941-1944	Aunus	pellava	37 x 67 cm	Pellavapalttina, päämeet käsin punaisella langalla, reikäomelta Koristelu ketjuvirkkauskirjontaa punaisella puuvilla langalla molemmissa päissä n 16cm	ketjuvirk-kauskir-jonta		Talvikki Lausala	
3692	takki	1941-1944	mah-dollisesti Aunuk-nuk-sen työtu-pa	pellava, villa	pit 72cm, hiha 56cm	Pellavaloimeen kudottu harmaalla villalangalla sidos toimikas V-aukko 6 päällystettyä nappia samasta kankaasta (rengaspohja) Taskut 2kpl koristeltu sinisellä ketjuvirkkauksella Takana vyötäröl-lä sauma ja muutolaskokset	ompelu, ketjuvirk-kauskir-jonta			
47:1	pusero	1943	Aunuk-nuk-sen työtu-pa, Aunus	pellava	hihan pituus olka-päältä 23cm, etupi-tuus 44 cm, vyötä-rön ympä-rys 72cm	Kangas valkeata aivinaa, lyhythihai-nen, edessä napit Reikäompeleella koristeraitoja	ompelu, reikäom-pelu			Aino Vehviläinen ostanut puseron aunuksen työtuvalla 1944
47:2	pusero	1943	Aunuk-nuk-sen työtu-pa, Aunus	pellava	hihan pit 23cm, etupi-tuus 44 cm, vyötä-rön ympä-rys 72 cm	Kangas valkeata aivinaa, lyhythihai-nen, edessä kangaspäällysteiset napit Reikäompeleella koristeraitoja	ompelu, reikäom-pelu			Aino Vehviläinen ostanut puseron vuonna 1944 Aunuksen työtuvalla

LIITE 2 (2/6)

47:3	pusero	1943	Aunuk- nuk- sen työtu- pa, Aunus	pellava	hihan pit 23cm, etupi- tuus 44 cm, vyötä- rön ympä- rys 72 cm	Kangas valkeata aivinaa, lyhythihai- nen, edessä kangaspäällysteiset napit Reikäompeleella koristeraitoja	ompelu, reikäom- pelu			
0053	hihan kalvosin	1943	Aunus	pellava	23 x 8,5 cm	Pohja pellavapalttinaa, valkaisu- mattontä Revinnäinen aunukselaisittain, piparkakkureunalla Vinoruudutus ja kukka-aihe valkoisella langalla ommeltu Kokeilu Aunuksen työtuvalla	revinnäis- työ	Työne- Kerttu Virkki	Työne-Kerttu Virkki	Vanhan pohjalta suunnitellut Työne- Kerttu Virkki Kokeilu Aunuksen työtuvalla
28	revinnäislii- na	1943	Au- nus, työtu- pa	rohdin- pellava- palttina	50x16 4 cm	Revinnäisliina Aunuksesta Rohdin pellavapalttinaa, käsinkudottu, harva pohja Revinnäistä aunukselaisittain Koristelu geometrinen Aihe otettu vuoteen reunan revinnäisestä 50x164 cm	revinnäis- työ	Työne- Kerttu Virkki		
30	revinnäislii- na	1943	Aunuk- nuk- sen työtu- pa	pellava- palttina	50 x 164 cm	Harvapohjainen pellavapalttina, käsinkudottu Revinnäistä aunukselaisittain, harkkoreunainen Luon- nonvärinenä valkaisu-mattontä pohja- kangas, puolivalkaistu ompelulanka	revinnäis- työ	Työne- Kerttu Virkki		revinnäis- näyttelyssä
43	vuoteen- reunus	1944	Aunus	pellava	pit 127cm , lev 34cm	Valkaisu-mattontä pellava ommeltu valkoisella langalla Revinnäiskirjon- taa, koristeaiheena naiset ja linnut Valmistettu ensimmäisellä revin- näiskurssilla Aunuksessa 1944	revinnäis- työ	Työne- Kerttu Virkki		Uusi, ajateltu esimerkiki ikkunaan kapaksi
3817	mallitilkku		Aunuk- nuk- sen työtu- pa	pellava	43,5 x 15 cm	Pellavainen malli -harjoitustilkku, valkaisu-mattontä pellavapalttina Useita eri kirjontamalleja: reikäompelua valkoisella ja valkaisu-mattontä langalla Reuna vahvistettu ommel- len	revinnäis- työ		oppilastyö	katsottu kuvasta
758:3a	puserokan- gasnäyte	1900-l alku	Aunuk- nuk- sen työtu- pa, Venä- jä	pellava	65cm x 65cm	Valkaistua ohutta pellavapalttinaa, reuna koristeltu konereikäompelein neliöitä ja raitoja Leveä päärme kiinnitetty reikäompeleella Venä- läistä tuotantoa Aunuksesta Koristereikäompelein koristeltu	kangas- näyte, revinnäis- työ		venäläistä tehdastuotan- toa	katsottu kuvasta
0480	revinnäis- työn kehikko ja harjoitustyö	1944	Aunus	puu, pellava	30 x 40 cm	Puuta ja aunukselaista revinnäis- pohjaa, joka on harvaan kudottua pellavakangasta Aunukselaista revinnäis- pohjaa Kirjailtu puuvillalangoon, valkoisin, sinisin ja punaisin langoon Työ aloitettu Aunuksessa 1944	revinnäis- työ		Talvikki Kosonen teki kehikon	Katsottu kuvasta! Talvikki Kosonen teki kehikon
39	pikkuliina	1943	Aunuk- nuk- sen työtu- pa	pellava	37 x 39 cm	Ohutta käsinkudottua pellavaa, sidos palttinaa, loimi ja kude käsin kehrättyä rohdinlankaa, valkaisu- mattontä Koristeraita etupistoin punaisella moulinelangalla Reunapäärme kiinnitetty pakotetulla reikäompe- leella Koristeaihe linnut ja kasvit	etupisto- kirjontaa	Työne- Kerttu Virkki		
0086	pellavakan- gaspala	1942	Aunus (työ- tupa)	pellava	1metri , 52cm x 47cm	Kangaspuilla kudottu tasaruudullinen: luonnonvärinen ja punaruskea	kudonta	Työne- Kerttu Virkki		katsottu kuvasta
625	virsut	1943	Au- nus, työtu- pa	olki	pohjan pit 25 cm, lev 9- 10 cm koko 37	Palmikoitua olkea, olkinauhasta punottu kaksinkertaiseksi tuohivirsun malliin Käyttötarkoitus lähinnä koriste- esineeksi 1 pari lv olkea, 2 paria lv ja vihreää olkea ja 1 pari lv, punaista ja vihreää olkea	olkityö	Työne- Kerttu Virkki	Aunuksen työtuvan työntekijät	
625:1	virsut	1943	Au- nus, työtu- pa	olki	pohjan pit 25 cm, lev 9- 10 cm koko 37	Palmikoitua olkea, olkinauhasta punottu kaksinkertaiseksi tuohivirsun malliin Käyttötarkoitus lähinnä koriste- esineeksi 1 pari lv olkea, 2 paria lv ja vihreää olkea ja 1 pari lv, punaista ja vihreää olkea	olkityö	Työne- Kerttu Virkki	Aunuksen työtuvan työntekijät	

LIITE 2 (3/6)

625:2	virsut	1943	Aunus, työtu-pa	olki	pohjan pit 25 cm, lev 9-10 cm koko 37	Palmikoitua olkea, olkinauhasta punottu kaksinkertaiseksi tuohivirsun malliin Käyttötarkoitus lähinnä koriste-esineeksi 1 pari lv olkea, 2 paria lv ja vihreää olkea ja 1 pari lv, punaista ja vihreää olkea	olkityö	Tyynne-Kerttu Virkki	Aunuksen työtuvan työntekijät	
625:3	virsut	1943	Aunus, työtu-pa	olki	pohjan pit 25 cm, lev 9-10 cm koko 37	Palmikoitua olkea, olkinauhasta punottu kaksinkertaiseksi tuohivirsun malliin Käyttötarkoitus lähinnä koriste-esineeksi 1 pari lv olkea, 2 paria lv ja vihreää olkea ja 1 pari lv, punaista ja vihreää olkea	olkityö	Tyynne-Kerttu Virkki	Aunuksen työtuvan työntekijät	
3343	olkivyö		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	5 x 99 cm	Kolmesta olkinauhasta, lev 1,5 cm punottu ja letitetty olkivyö, päät kolmion muotoiset	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	
3819	olkivyö		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	4 x 90 cm	Olkinauhoista letitetty vyö, kiinnitys neppareilla, päät pyörästetty	olkityö			
3818	olkipunos- nauha		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	132 x 1,5 cm	Olkihatujen tekoon Olkea on punottu nauhaksi, jota on käytetty olkihattujen tekoon	olkityö			
647:1	olkivasu		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	28 x 22 cm	Olkipalmikosta punottu korin pohja- tekniikalla viisi erikokoista vasua, yksi neliön muotoinen, yksi lähes neliö 1 ja 2: 28 x 22 cm; 3: 26 x 26 cm; 4: 23 x 23 cm, 5: 17x 14 cm	olkityö			
647:2	olkivasu		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	28 x 22 cm	Olkipalmikosta punottu korin pohja- tekniikalla viisi erikokoista vasua, yksi neliön muotoinen, yksi lähes neliö 1 ja 2: 28 x 22 cm; 3: 26 x 26 cm; 4: 23 x 23 cm, 5: 17x 14 cm	olkityö			
647:3	olkivasu		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	26 x 26 cm	Olkipalmikosta punottu korin pohja- tekniikalla viisi erikokoista vasua, yksi neliön muotoinen, yksi lähes neliö 1 ja 2: 28 x 22 cm; 3: 26 x 26 cm; 4: 23 x 23 cm, 5: 17x 14 cm	olkityö			
647:4	olkivasu		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	23 x 23 cm	Olkipalmikosta punottu korin pohja- tekniikalla viisi erikokoista vasua, yksi neliön muotoinen, yksi lähes neliö 1 ja 2: 28 x 22 cm; 3: 26 x 26 cm; 4: 23 x 23 cm, 5: 17x 14 cm	olkityö			
647:5	olkivasu		Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	17 x 14 cm	Olkipalmikosta punottu korin pohja- tekniikalla viisi erikokoista vasua, yksi neliön muotoinen, yksi lähes neliö 1 ja 2: 28 x 22 cm; 3: 26 x 26 cm; 4: 23 x 23 cm, 5: 17x 14 cm	olkityö			
649:1	leipävati	1942	Aunuk nук- sen työtu-pa	olki		Olkipalmikosta ommeltu käsin pyöreitä vateja, luonnonvärisiä Pohja kierretty pyöreäksi, matala reuna nousee lieriömäisesti 1:koristelematon, halkaisia 23cm; 2: pohjassa kaksi lisäpalmikkaa koristeena, halk 21cm; 3: rauna pitsimäisen harva	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	Myyntissä Aunuksen työtuvalla 1942-1944
649:2	leipävati	1942	Aunuk nук- sen työtu-pa	olki		Olkipalmikosta ommeltu käsin pyöreitä vateja, luonnonvärisiä Pohja kierretty pyöreäksi, matala reuna nousee lieriömäisesti 1:koristelematon, halkaisia 23cm; 2: pohjassa kaksi lisäpalmikkaa koristeena, halk 21cm; 3: rauna pitsimäisen harva	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	Myyntissä Aunuksen työtuvalla 1942-1944
649:3	leipävati	1942	Aunuk nук- sen työtu-pa	olki		Olkipalmikosta ommeltu käsin pyöreitä vateja, luonnonvärisiä Pohja kierretty pyöreäksi, matala reuna nousee lieriömäisesti 1:koristelematon, halkaisia 23cm; 2: pohjassa kaksi lisäpalmikkaa koristeena, halk 21cm; 3: reuna pitsimäisen harva	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	Myyntissä Aunuksen työtuvalla 1942-1944
809:1-5	alusta	1943	Aunuk nук- sen työtu-pa	olki	1-4: halk 18cm, 5: halk 17cm	Letitetystä leveästä olkipalmikosta käsin ommeltu pyöreä alusta Luonnonvärisiä, koristelemattomia	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	

LIITE 2 (4/6)

811:1	kynäkaukalo		Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	23x7c m, korke- us 3,5cm; punok nok- sen leveys 1,5cm	Olkipalmikosta käsin ommeltu kaukalon muotoon soikea matalareu- nainen kynäkotelo Yläreuna pykäreunaista palmikkoa 1: vihertävää olkea, 2: luonnonvärinen olki 23x7cm korkeus 3,5cm punoksen leveys 1,5cm	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	Virkin käytössä Aunuksessa
811:2	kynäkaukalo		Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	23x7c m, korke- us 3,5cm; punok nok- sen leveys 1,5cm	Olkipalmikosta käsin ommeltu kaukalon muotoon soikea matalareu- nainen kynäkotelo Yläreuna pykäreunaista palmikkoa 1: vihertävää olkea, 2: luonnonvärinen olki 23x7cm korkeus 3,5cm punoksen leveys 1,5cm	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	Virkin käytössä Aunuksessa
810:1-3	tabletti	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	1 ja 3: halk 25cm; 2: halk 23cm, palmi- kon leveys 1,5cm	Letitetystä olkipalmikosta käsin ommeltu pyöreä alusta Luonnonvä- risiä ja koristelemattomia Käyttötarkoitus kahvikupinalusena	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	
815	olkikukkaro	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	12x15 cm suu- aukko 14cm, läppä 8cm, punos 1cm	Olkipalmikosta käsin ommeltu suorakaiteen muotoinen pieni kukkaro, kapenee hieman ylöspäin Reunoista taivutettu laskos sisään Läppä pyöreäkulmainen, jonka reunassa pykäreunainen nauha Luonnonvärinen	olkityö	Tyyne- Kerttu Virkki	Aunuksen työtuvan työntekijä	käyttötar- koitus: koelaukku
630	olkikassi		Au- nus, työtu- pa	olki	35 x 25 cm	Luonnonvärisestä oljesta palmikoitu nauhaa, joka ommeltu venemäiseen muotoon kassiksi Kaksi kantokah- vaa palmikoidusta olkinauhasta kiertää kassin alta	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	
623:1	olkilaukku	1942	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	30 x 44 cm	Kaksi oljesta valmistettua kassia, palmikkoa, korimaisesti valmistettu 1: vihreä ja luonnonvärinen olki, kannellinen kantohihnat 2kpl; 2: kirjava, olkipalmikko, punainen, luonnonvärinen, viherä, ilman kantta, kantohihnat 2kpl	olkityö			
623:2	olkilaukku	1942	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	30 x 44 cm	Kaksi oljesta valmistettua kassia, palmikkoa, korimaisesti valmistettu 1: vihreä ja luonnonvärinen olki, kannellinen kantohihnat 2kpl; 2: kirjava, olkipalmikko, punainen, luonnonvärinen, viherä, ilman kantta, kantohihnat 2kpl	olkityö			vrt 623:1
814	olkilaukku	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	kork 29cm, lev 34cm, pohjan lev 10cm	olkipunonauhasta ommeltu käsin suorakaiteen muotoinen käsilaukku, tasaainen pohja, kaksi kädensijaa Läpän reunassa on pykäreunainen palmikko Punos osaksi punainen ja sininen, värjättyä olkea	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	vrt 815 käyttötar- koitus koelaukku
813	olkiha- tunosia	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki		Olkipunoksesta ommeltuja hatun osia olkipunoksesta käsin omm	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	erityisnimi: hatun reuna, lippalakki, hatun kupu, olkinauha käyttötar- koitus: ollut Tyyne- Kerttu Virkin käytössä 1944-54
813	olkihatun osia	1953	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki		Olkipunoksesta ommeltuja hatun osia 812: olkipunoksesta käsin ommeltu lippalakki, halk 18, syv 10cm 812a: olkipunoksesta tehty hatun kupu, voisi kuulua irtolieriin 813 Halk 14cm	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	erityisnimi: hatun reuna, lippalakki, hatun kupu, olkinauha käyttötar- koitus: ollut Tyyne- Kerttu Virkin käytössä 1944-54

LIITE 2 (5/6)

812,	olkihatun osia	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	halk 18 cm, syv 10 cm	Olkipunoksesta ommeltuja hatun osia 812: olkipunoksesta käsin ommeltu lippalakki, halk 18, syv 10cm 812a: olkipunoksesta tehty hatun kupu, voisi kuulua irtolieriin 813 Halk 14cm	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	erityisnimi: hatun reuna, lippalakki, hatun kupu, olkinauha käyttötär- koitus: ollut Tyyne- Kerttu Virkin käytössä 1944-54
812a	olkihatun osia	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	olki	halk 14 cm	Olkipunoksesta ommeltuja hatun osia 812: olkipunoksesta käsin ommeltu lippalakki, halk 18, syv 10cm 812a: olkipunoksesta tehty hatun kupu, voisi kuulua irtolieriin 813 Halk 14cm	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	erityisnimi: hatun reuna, lippalakki, hatun kupu, olkinauha käyttötär- koitus: ollut Tyyne- Kerttu Virkin käytössä 1944-54
631	olkihattu	1943	Au- nus, työtu- pa	olki	lierin halkaisi- sa 40 cm, kuvun halk- kaisija 15 cm	Palmikoidusta olkinauhasta valmis- tettuja lierihattuja, luonnonvärisiä 633 ja 634: punainen nauha, jossa sinisiä kukkia kiertää hatun kupua	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	valmistettu tilauksesta Oy Stockmann AB:lle tilauksesta myyntiin 1000 kpl
632 ???	olkihattu	1943	Au- nus, työtu- pa	olki	lierin halk 35cm, kuvun halk 15cm	Palmikoidusta olkinauhasta valmis- tettuja lierihattuja, luonnonvärisiä 633 ja 634: punainen nauha, jossa sinisiä kukkia kiertää hatun kupua	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	valmistettu tilauksesta Oy Stockmann AB:lle tilauksesta myyntiin 1000 kpl
632	olkihattu	1943	Au- nus, työtu- pa	olki	lierin halk 35cm, kuvun halk 15cm	Palmikoidusta olkinauhasta valmis- tettuja lierihattuja, luonnonvärisiä 633 ja 634: punainen nauha, jossa sinisiä kukkia kiertää hatun kupua	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	valmistettu tilauksesta Oy Stockmann AB:lle tilauksesta myyntiin 1000 kpl
633	olkihattu	1943	Au- nus, työtu- pa	olki		Palmikoidusta olkinauhasta valmis- tettuja lierihattuja, luonnonvärisiä 633 ja 634: punainen nauha, jossa sinisiä kukkia kiertää hatun kupua	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	Valmistettu Oy Stockmann AB:lle tilauksesta myyntiin 1000 kpl vrt 634
634	olkihattu	1943	Au- nus, työtu- pa	olki		Palmikoidusta olkinauhasta valmis- tettuja lierihattuja, 633 ja 634 punainen nauha, jossa sinisiä kukkia, kiertää hatun kupua	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	Valmistettu Oy Stockmann AB:lle tilauksesta myyntiin 1000 kpl vrt 633
3254:1	olkiliina		Aunuk nук- sen työtu- pa	olki, puuvilla	46 x 126 cm, 2 cm hapsut	Loimi puuvillalankaa, kude rukiinol- kia, palttinasiidos, kudottu tiiviisti Lyhyet hapsut molemmissa päissä Luonnonväriäinen 46x126cm, hapsut 2cm	olkityö		Aunuksen työtuvan työntekijät	
3254:2	olkikaitalii- na		Aunuk nук- sen työtu- pa	olki, pape- rinaru	36x14 7cm, hapsut 4cm	Loimi paperilankaa, kude paperilan- kaa ja olkea Harva kudot Lyhyet hapsut päissä Luonnonväriäinen	olkityö			

LIITE 2 (6/6)

435:1	lastunukke	1942-1944	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu, silkkipa- peri, pape- rinaru	25 cm x 10 cm	Neljä nukkea, joiden vartalo tehty paperinarusta ja haapalastusta, lastu värjättyä levyä Haapasuikaleet kiharrettiin Pää, silmät, kämmenet ja jalkaterät kukkia, valmistettu silkkipaperista ja lastusta Ripustus- lenkki puuvillalankaa pääläella 1 poika	haapasal- tutyö	vanha työtapa	Aunuksen työtuvantyon- tekijät, Talvikki Lausala	435:1-4 + 7 numeroi- matonta käyttötar- koitus: koriste, valmistet- tiin Rajaseudun ystävien- myyjäisiin Suomeen
435:2	lastunukke	1942-1944	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu, silkkipa- peri, pape- rinaru	22 cm x 20 cm	Neljä nukkea, joiden vartalo tehty paperinarusta ja haapalastusta, lastu värjättyä levyä Haapasuikaleet kiharrettiin Pää, silmät, kämmenet ja jalkaterät kukkia, valmistettu silkkipaperista ja lastusta Ripustus- lenkki puuvillalankaa pääläella 1 poika	haapasal- tutyö	vanha työtapa	Aunuksen työtuvantyon- tekijät, Talvikki Lausala	435:1-4 + 7 numeroi- matonta käyttötar- koitus: koriste, valmistet- tiin Rajaseudun ystävien myyjäisiin Suomeen
435:3	lastunukke	1942-1944	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu, silkkipa- peri, pape- rinaru	20 cm x 16 cm	Neljä nukkea, joiden vartalo tehty paperinarusta ja haapalastusta, lastu värjättyä levyä Haapasuikaleet kiharrettiin Pää, silmät, kämmenet ja jalkaterät kukkia, valmistettu silkkipaperista ja lastusta Ripustus- lenkki puuvillalankaa pääläella 1 poika	haapasal- tutyö	vanha työtapa	Aunuksen työtuvantyon- tekijät, Talvikki Lausala	435:1-4 + 7 numeroi- matonta käyttötar- koitus: koriste, valmistet- tiin Rajaseudun ystävien- myyjäisiin Suomeen
435:4	lastunukke	1942-1944	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu, silkkipa- peri, pape- rinaru	27 cm x 14 cm	Neljä nukkea, joiden vartalo tehty paperinarusta ja haapalastusta, lastu värjättyä levyä Haapasuikaleet kiharrettiin Pää, silmät, kämmenet ja jalkaterät kukkia, valmistettu silkkipaperista ja lastusta Ripustus- lenkki puuvillalankaa pääläella 1 poika	haapasal- tutyö	vanha työtapa	Aunuksen työtuvantyon- tekijät, Talvikki Lausala	435:1-4 + 7 numeroi- matonta käyttötar- koitus: koriste, valmistet- tiin Rajaseudun ystävien myyjäisiin Suomeen
435:1-4 + 7 nume- roima- tonta	lastunukke	1942-1944	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu, silkkipa- peri, pape- rinaru	4kpl 10-15 cm x 9-10 cm; 3kpl 12 cm x 8 cm	Neljä nukkea, joiden vartalo tehty paperinarusta ja haapalastusta, lastu värjättyä levyä Haapasuikaleet kiharrettiin Pää, silmät, kämmenet ja jalkaterät kukkia, valmistettu silkkipaperista ja lastusta Ripustus- lenkki puuvillalankaa pääläella 1 poika	haapasal- tutyö	vanha työtapa	Aunuksen työtuvantyon- tekijät, Talvikki Lausala	435:1-4 + 7 numeroi- matonta käyttötar- koitus: koriste, valmistet- tiin Rajaseudun ystävien myyjäisiin Suomeen
626	lastuhattu	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu	lierin hal- kaisi- jat 42-48 cm	Haapalastusta palmikoitua nauhaa, ommeltu yhteen lierihatuksi, luonnonvärisiä Lierin halkaisijat 42-48cm	haapasal- tutyö		Aunuksen työtuvan työntekijät	esitelty OK 2/1944
627	lastuhattu	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu	lierin hal- kaisi- jat 42-48 cm	Haapalastusta palmikoitua nauhaa, ommeltu yhteen lierihatuksi, luonnonvärisiä Lierin halkaisijat 42-48cm	haapasal- tutyö		Aunuksen työtuvan työntekijät	esitelty OK 2/1944
628	lastuhattu	1943	Aunuk nук- sen työtu- pa	haapasal- tu	lierin hal- kaisi- jat 42-48 cm	Haapalastusta palmikoitua nauhaa, ommeltu yhteen lierihatuksi, luonnonvärisiä Lierin halkaisijat 42-48cm	haapasal- tutyö		Aunuksen työtuvan työntekijät	esitelty OK 2/1944
652	kaitaliina	1942	Au- nus, työtu- pa	paperi- lankaa, haapasal- tu	44 x 107 cm	Loimi paperilankaa, kude haapalastu, kudottu palttinaksi Haapalastu vihreää	haapasal- tutyö			OK 2/1944
651	kaitaliina	1942	Au- nus, työtu- pa	pellava- lanka, haapasal- tu	160 x 25 cm	Loimi paperilankaa, kude haapasal- tua Kudottu palttinaksi Väriltään punertava	haapasal- tutyö			Katsottu kuvasta Käyttötar- koitus pöydällä kaitaliinana OK 2/1944

LIITE 3

Itä-Karjalan sotilashallintoalue 1942 (Hyttiä 2008, 356).

LIITE 4 (1/2)

Aunuksen työtuvalta lähetetyt vaatetavaraa sisältäneet laatikot: (T7341/6, KA)

1.	
6 pakkaa	sillaflanellia
5 pakkaa	silla everlasting
1 pakka	silla japonettia
1 pakka	silla twill 2
7 pakkaa	silla ginghamia

2.	
2 pakkaa	silla diagonaalia (harm.)
2 pakkaa	silla ginghamia
2 pakkaa	silla japonettia
1 pakka	silla flanellia

3.	
6 pakkaa	silla flanellia
2 pakkaa	silla twill 2
12 pakkaa	silla ginghamia
2 pakkaa	satiinia
4 pakkaa	silla everlastingia
2 pakkaa	silla printers 5
1 pakka	twill 2
1 pakka	jokamiehen lakanakangas

LIITE 4 (2/2)

4.	
poikien paitoja	98 kpl
poikien housuja	53 kpl
tyttöjen housuja	89 kpl
naisten housuja	123 kpl
naisten paitoja	101 kpl
miesten paitoja	53 kpl
miesten alushousuja	48 kpl

5.	
naisten housuja	209 kpl
naisten paitoja	80 kpl
lasten paitoja	79 kpl
sillaflanellia	
vuorisatiinia	
takkikangasta	
silladiagonaalia (harm.)	